

آسیب‌شناسی صادرات غیر نفتی در ایران

۱. بررسی روند صادرات غیر نفتی

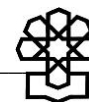
معاونت پژوهش‌های اقتصادی
دفتر: مطالعات اقتصادی

کد موضوعی: ۲۲۰
شماره مسلسل: ۱۷۰۳۹
اردیبهشت‌ماه ۱۳۹۹

به نام خدا

فهرست مطالب

۱	خلاصه مدیریتی.....
۲	مقدمه
۳	۱. مفهوم صادرات
۴	۱-۱. فرایند صادرات کالای غیرنفتی.....
۵	۱-۱-۱. صادرکننده
۷	۱-۱-۲. بخش تولید صادراتی.....
۷	۱-۱-۳. نهادهای دولتی و قانونگذار.....
۹	۱-۱-۴. واحدهای پشتیبانی.....
۱۰	۲. تفکیک صادرات براساس نظام هماهنگ HS.....
۱۲	۳. تحلیلی از وضعیت صادرات کالایی کشور براساس نظام HS.....
۱۴	۳-۱. روند صادرات کالا براساس ارزآوری.....
۱۷	۳-۱-۱. روند تغییرات بازار صادراتی
۳۳	۴. ترکیب کالایی و میزان تمرکز صادرات.....
۳۴	۴-۱. شاخص های تمرکز و متنوع سازی صادرات.....
۳۶	۴-۱-۱. شاخص تمرکز.....
۴۰	۴-۱-۲. شاخص هیرشمن
۴۳	۴-۱-۳. شاخص تایل
۴۵	خلاصه و جمع بندی.....
۴۷	پیوست
۶۵	منابع و مأخذ

آسیب‌شناسی صادرات غیرنفتی در ایران ۱. بررسی روند صادرات غیرنفتی

خلاصه مدیریتی

گزارش پیش رو، به‌عنوان گزارش نخست آسیب‌شناسی صادرات غیرنفتی در ایران، روند صادرات غیرنفتی در اقتصاد ایران را بررسی کرده است. همچنین از زوایای مختلف آماری، موارد مرتبط با صادرات از جمله ارزش دلاری و سهم عمده کالاهای صادراتی، طبقه‌بندی سهم کالاهای صادراتی به تفکیک کدهای HS، شرکای تجاری عمده و تحلیل سهم آنها از تجارت خارجی ایران، ارزآوری کالاهای صادراتی، محاسبه شاخص‌های تمرکز کالاهای صادراتی و سایر موارد نیز تحلیل شده است. خلاصه یافته‌های اصلی این تحقیق به شرح ذیل است:

۱. برنامه‌ریزی برای حفظ بازار صادراتی و توسعه صادرات کالا و نیز احصای مسائل و مشکلات موجود در سر راه صادرات غیرنفتی، مستلزم شناخت وضعیت موجود امکانات صادراتی از یک سو و مشتریان خارجی از سوی دیگر است.

۲. ارزش دلاری صادرات غیرنفتی طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۷ از ۴/۲ میلیارد دلار به ۴۴/۷ میلیارد دلار رسیده است. به عبارت دیگر، طی هفده سال، ارزش دلاری صادرات غیرنفتی با نرخ رشد متوسط سالیانه ۱۶/۲۳ درصد ۱۰/۶ برابر شده است.

۳. بررسی‌های آماری نشان می‌دهد که طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۷ در سال ۱۳۸۷ بیشترین بازار صادراتی از نظر تعداد با ۱۷۰ کشور قرار داشته و کمترین آن هم مربوط به سال ۱۳۹۳ با ۱۴۰ کشور است. با این حال، روند کلی نشانگر کاهش تعداد کشورها یا بازارهای هدف در این سال‌هاست.

۴. الگوی صادرات ایران از نظر شرکای تجاری الگوی نامتقارنی است. منظور از عدم تقارن، این است که تعداد کمی از کشورها سهم بالایی در تجارت ما دارند و تعداد زیادی از آنها سهمی بسیار اندک. در سال ۱۳۸۰ از میان ۱۶۳ کشور دارای رابطه تجاری با ایران، تعداد هشت کشور (یعنی ۴/۹ درصد از کشورهای طرف معامله ما) بیش از نیمی از ارزش حاصل از صادرات کالاهای غیرنفتی را عاید کشورمان ساخته‌اند و کمتر از نیم دیگر این درآمد ارزی از ۱۵۵ کشور باقی‌مانده حاصل شده است.

۵. سهم چهار کشور امارات متحده عربی، چین، عراق و جمهوری کره، مجموعاً بیش از ارزش صادرات به ۱۴۵ کشور دیگر به‌عنوان مقصد کالاهای صادراتی ایران در سال ۱۳۹۷ بوده است. این تمرکز نسبتاً شدید در بازارهای هدف صادراتی می‌تواند برای کشور یک تهدید تلقی شود.

۶. روند حرکت ما در طول زمان در جهت توسعه صادرات در بخش کالاهای غیرنفتی، به تمرکز

بر برخی کشورها انجامیده است. به عبارت دیگر، در طول زمان، رابطه تجاری ما با کشورهای مختلف به‌طور یکسان رشد نکرده است.

۷. با در نظر گرفتن، ارزش صادراتی گروه‌های کالایی برحسب قسمت در نظام HS مقدار شاخص تمرکزگرایی هیرشمن برای دوره زمانی ۱۳۹۶-۱۳۸۰ به‌طور متوسط به عدد ۰/۳۸ می‌رسد که نشان از تمرکز نسبی بالای صادرات است.

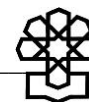
در گزارش‌های آتی آسیب‌شناسی صادرات غیرنفتی کشور نیز درخصوص آسیب‌شناسی وضع موجود و راهکارها و توصیه‌های سیاستی که منجر به بهبود عملکرد تجارت خارجی می‌شود، بحث و تحلیل ارائه خواهد شد.

مقدمه

صادرات براساس تعاریف ارائه شده در سالنامه‌های آماری گمرک کشور به دو گروه «صادرات قطعی» و «صادرات موقت» تقسیم می‌شود. منظور از صادرات قطعی ارسال کالا یا خدمات تولیدی در یک کشور به کشور دیگر با هدف فروش یا مبادله و به‌منظور کسب درآمد ارزی است. در مقابل ارسال یا خارج کردن هرگونه کالا یا خدمت به خارج از مرزهای کشور با هدف نمایش و عرضه در نمایشگاه‌ها، یا به‌منظور تعمیر، تکمیل و فراوری محصول در خارج از قلمرو گمرکی کشور و سپس بازگرداندن آن به داخل قلمرو گمرکی، صادرات موقت نامیده می‌شود. در این گزارش منظور از صادرات، صادرات قطعی است.

در یک تقسیم‌بندی کلی دیگر صادرات را می‌توان به دو دسته «صادرات کالا» و «صادرات خدمات» تقسیم کرد. در حوزه کالا، هر نوع محصول یا فرآورده محسوس سنتی یا صنعتی اعم از فراوری شده یا خام، محصولات هنری، موجود زنده و... را شامل می‌شود. این بخش به‌طور کلی به دو حوزه صادرات نفت و گاز از یک‌سو و صادرات کالاهای غیرنفتی تقسیم می‌شوند. تا چند سال قبل، بخش عمده صادرات کشور را نفت و گاز تشکیل می‌داد، اما با تأکیداتی که به‌خصوص از برنامه سوم توسعه اقتصادی بر توسعه صادرات غیرنفتی شده، این موضوع به محور اصلی سیاست توسعه صادرات مبدل شده و سهم آن نسبتاً افزایش یافته است. برنامه‌ریزی برای حفظ بازار صادراتی و توسعه صادرات کالا و نیز احصای مسائل و مشکلات موجود در سر راه صادرات غیرنفتی، مستلزم شناخت وضعیت موجود امکانات صادراتی از یک‌سو و مشتریان خارجی از سوی دیگر است. بدین ترتیب ابتدا روند وضعیت صادرات کشور در مبدأ از نظر تنوع کالایی و عمده‌ترین اقلام صادراتی شناسایی و سپس مقاصد صادراتی از نظر میزان و چگونگی تجارت، بررسی خواهد شد.

موضوع اصلی گزارش حاضر بررسی روندها و تغییرات ارزشی صادرات کالاهای غیرنفتی در بازارهای هدف طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۷، اندازه‌گیری درجه تمرکز در صادرات در گروه‌های کالایی به تفکیک ده‌های HS و همچنین بررسی روند تغییرات برخی از کالاهای صادراتی مهم است. در گزارش‌های آتی

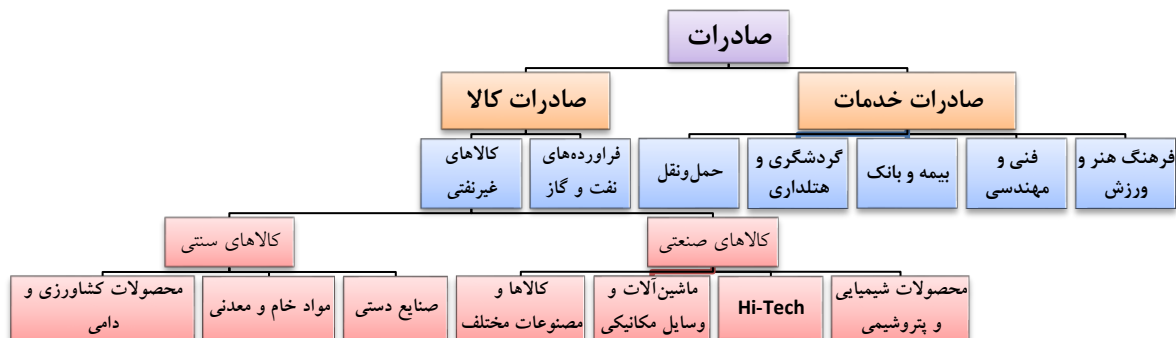
به نقش دستگاه‌های اجرایی، قوانین، مقررات و همچنین نتایج حاصل از نظرسنجی از فعالان اقتصادی و در نهایت ارائه راهکارهای لازم برای رفع مشکلات و موانع صادراتی پرداخته خواهد شد. گزارش فعلی با توجه به ضرورت تبیین وضعیت صادرات غیرنفتی به لحاظ درجه تمرکز و نوع کالاهای صادراتی و حرکت به سمت تنوع در مقاصد و نوع کالای صادراتی در اولویت قرار گرفته است تا با شناسایی وضعیت موجود بتوان به راهکارهایی متناسب در ارتقای صادرات غیرنفتی و افزایش سهم آن در اقتصاد ملی دست یافت.

۱. مفهوم صادرات

صادرات کالاهای غیرنفتی که در این تحقیق محصولات پتروشیمی را نیز دربرمی‌گیرد، به‌طور کلی به دو بخش صادرات محصولات سنتی و محصولات صنعتی تقسیم می‌شوند. این مسئله از آن جهت دارای اهمیت است که بخش عمده صادرات کالاهای صنعتی مستلزم سرمایه‌گذاری فراوان و تشکیل سرمایه است و بازاریابی آن با پیچیدگی‌ها و شرایط خاص خود همراه است. در مقابل اما صادرات کالاهای سنتی، به محصولاتی اطلاق می‌شوند که تولید آنها به شیوه کارخانه‌ای نیست و یا به تشکیل سرمایه فراوان نیاز ندارند. اینها شامل محصولات و کالاهای کشاورزی و دامی نظیر انواع میوه‌جات، حیوانات زنده و فرآورده‌های آنها، محصولات و مواد معدنی نظیر انواع کانی‌های فلزی و غیرفلزی، سنگ‌های گرانبها و ... و محصولات صنایع دستی و خانگی می‌شوند. محصولات کشاورزی و کانی‌های معدنی، می‌توانند به‌صورت خام و یا به‌صورت بسته‌بندی شده یا اندکی فرآوری در بازارهای جهانی عرضه شوند. در مقابل محصولات صنعتی و کارخانه‌ای خود به انواع دیگری از جمله انواع کالاهای مصرفی، ماشین‌آلات و ادوات مکانیکی، وسایل نقلیه و حمل‌ونقل، صنایع غذایی، اشیای هنری و ... و کالاهای Hi-Tech تقسیم می‌شوند.

بخش دیگری از صادرات، مربوط به صادرات خدمات است. تقریباً ۵۰ درصد از تولید ناخالص داخلی مربوط به بخش خدمات است (در سال ۱۳۹۱ سهم خدمات از GDP نزدیک ۵۴ درصد بوده است). صادرات خدمات در سال ۱۳۹۶ قریب به ۱۰/۴ میلیارد دلار بوده که با در نظر گرفتن رقم ۳۳/۳ میلیارد دلاری صادرات کالای غیرنفتی در این سال، حدود ۲۵ درصد کل صادرات غیرنفتی را تشکیل می‌دهد. اهم زیربخش‌های خدمات شامل خدمات گردشگری، خدمات فنی و مهندسی، ورزش، فرهنگ و هنر، آموزش، بهداشت و درمان، حمل‌ونقل، بانکداری و بیمه، اطلاعات و هتلداری است. صادرات خدمات خود به چند زیرشاخه تقسیم می‌شود. در بخش‌هایی از این زیربخش‌ها مانند حمل‌ونقل، گردشگری، آموزش و صادرات خدمات فنی و مهندسی، کشور از پتانسیل‌های خوبی برای صادرات و درآمدزایی برخوردار است. بنابراین می‌توانیم تصویر کلی زیر را از بخش‌های مختلف صادراتی کشور ارائه کنیم.

نمودار ۱. تصویر کلی از بخش‌های مختلف صادراتی کشور

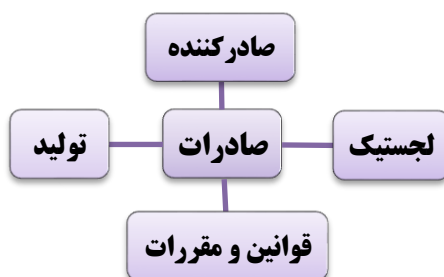

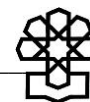
تصویر فوق، حوزه‌های مختلف صادراتی کشور را به تفکیک نشان می‌دهد. اینها پتانسیل‌ها یا توانایی بخش‌های مختلف اقتصاد کشور برای صادرات کالا و خدمات هستند، اما برای اینکه صادراتی رخ دهد، جنبه‌های عملیاتی و اجرایی آن نیز بایستی مورد توجه قرار گیرد. در عمل چنین نیست که حتی با وجود پتانسیل‌های صادراتی، به‌راحتی صادرات شکل بگیرد و برخی موانع و مشکلات مانع از انجام صادرات کالا و یا رسیدن به یک هدف خاص از صادرات کالا می‌شوند. نظریه‌های مختلفی در خصوص موانع و مشکلات و شاخص‌های مؤثر بر عدم صادرات کالا مطرح شده‌اند که در مروری بر مطالعات به برخی از آنها اشاره شده است که در گزارش‌های آتی به آنها به‌صورت تفصیلی‌تر اشاره خواهد شد. برای رسیدن به این نکته که چه موانعی در توسعه صادرات وجود دارند، ابتدا لازم است که فرایند صادرات کالا معرفی شود.

۱-۱. فرایند صادرات کالای غیرنفتی

انجام صادرات و فروش کالا در بازارهای خارجی از ظرایف و حساسیت‌های خاصی برخوردار است که بی‌توجهی به آنها ممکن است روند صادرات را با شکست همراه سازد. می‌توان از خلال بررسی این فرایند صادرات به موانع و گلوگاه‌های صادراتی رسید. چهار رکن صادرات عبارت است از: تولیدکننده، صادرکننده، نهادهای دولتی و قانونگذار، دستگاه‌ها و شرکت‌های پشتیبانی.

نمودار ۲. ارکان صادرات در کشور

در زیر نگاهی به نقش هریک از این ارکان خواهیم داشت.

۱-۱-۱. صادرکننده

صادرکننده عنصر اصلی و مرکزی در موضوع صادرات است. صادرکننده می‌تواند خود تولیدکننده محصول یا کالای صادراتی باشد یا اینکه در نقش فروشنده، کالای تولید شده را در معرض صادرات قرار دهد. فرض کنیم که صادرکننده، کالایی را برای فروش در بازارهای خارجی انتخاب کرده است. عواملی که باعث ایجاد انگیزه در فرد صادرکننده برای صادرات کالا می‌شود، غالباً در سودآوری یا تحصیل ارز نمایان می‌شود. صادرکننده برای فروش محصول خود در بازارهای جهانی، مراحل زیر را باید طی کند:

- تأسیس یک شرکت: اولین گام در راه صادرات یا به‌طور کلی انجام هر نوع امور اقتصادی به‌صورت رسمی، تأسیس یک شرکت سهامی عام یا خاص در چارچوب ضوابط و مقررات است. پس از آن به امور مربوط به تولید یا خرید و فراوری یک کالا برای صادرات اقدام می‌کند.

- افتتاح حساب بانکی: تجارت و مبادلات در بازارهای داخلی و خارجی مستلزم استفاده از خدمات بانکی برای انجام امور مالی است. افتتاح یک حساب در کشورهای خارجی برای انجام کار صادرات نیز از ضروریات این کار محسوب می‌شود که این امر با توجه به نوع کالا و کشور مبدأ متغیر است.

- بازاریابی کالا: مهم‌ترین قدم در انجام صادرات «بازاریابی» است. بازاریابی یعنی شناخت بازارهای خارجی و راه‌های نفوذ به آن که دستیابی به این شناخت از طریق مذاکره با خریداران، استفاده از اطلاعات و آمارهای رسمی، شرکت در نمایشگاه‌های بین‌المللی، تماس با رایزنان بازرگانی در سفارتخانه‌ها و اتاق‌های بازرگانی و همچنین استعلام از مؤسسه‌های بین‌المللی و مراکزی که در این مورد خدمات ارائه می‌دهند امکان‌پذیر است. همچنین شناسایی کالاهای رقیب و کیفیت و قیمت آنها در بازار موردنظر و استفاده از روش‌های تبلیغاتی برای معرفی کالا نقش مهمی در موفقیت یک صادرکننده دارند. از مسائل قابل اهمیت در صادرات، تبلیغات است که باید متناسب با اخلاقیات، فرهنگ مصرف خریداران کالا و کشور هدف باشد در غیر این صورت ممکن است تبلیغات بازتاب منفی در پی داشته باشد.

- کسب مجوز صدور: پس از بازاریابی صادرکننده باید مجوز صدور کالا را از وزارتخانه‌های صنعت، معدن و تجارت یا کشاورزی، بهداشت یا سازمان ملی استاندارد و دیگر سازمان‌ها و نهادهایی که در امر صادرات دخالت دارند، کسب کند. ولی در حال حاضر صدور اغلب کالاها نیاز به اخذ مجوز ندارد و فقط برای کالاهای خاصی مجوزهای موردی صادر می‌شود.

- تعیین قیمت صادراتی: صادرکننده برای تعیین قیمت کالاهای صادراتی خود باید به کمیسیون نرخ‌گذاری مراجعه کند. این کمیسیون مرکب از نمایندگان وزارت بازرگانی، سازمان توسعه تجارت ایران، وزارت صنایع و معادن، گمرک جمهوری اسلامی ایران و بانک مرکزی است.

- صدور پیش‌فاکتور: صادرکننده باید پروفورما یا پیش‌فاکتور را که حاوی نام و مشخصات فروشنده

کالا، شماره و تاریخ صدور پروفرما، نام خریدار و نشانی، نام و مشخصات فنی کالا، مقدار، ارزش واحد، شرایط پرداخت، مبدأ حمل، شرایط حمل و تحویل، مدت اعتبار قیمت پروفرما و سایر شرایط «کشور تولیدکننده» است برای خریدار ارسال کند. این پیش‌فاکتور به زبان انگلیسی بوده و در دسترس صادرکنندگان قرار می‌گیرد.

• بسته‌بندی و آماده‌سازی کالا: صادرکننده در این مرحله کالای توافق شده را طبق قرار قبلی با خریدار خود در کشور مقصد تهیه کرده و مطابق با استانداردهای آن منطقه بسته‌بندی می‌کند تا برای ارسال از طریق زمینی، دریایی یا هوایی آماده شود. بسته‌بندی باید متناسب با نوع کالا، نوع حمل و شرایط عرضه بازار مصرف باشد تا ضمن جلوگیری از ایجاد خسارت و ضایعات هنگام حمل و نقل، جاذبه لازم را در خریدار به وجود آورد.

• دریافت گواهی بازرسی کالا: این گواهی که معمولاً مورد درخواست خریدار است توسط مؤسسه‌هایی که موارد توافق طرفین قرار گرفته است صادر می‌شود.

• بیمه کردن کالا و قرارداد با حامل: صادرکننده باید قبل از رسیدن به این مرحله شرکت‌های حمل و نقل بین‌المللی را شناخته و برای حمل بار خود با یکی از آنها قرارداد امضا کند. شرکت در کنار این کار باید کالای خود را نیز طبق ضوابط بین‌المللی بیمه کند.

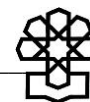
• صدور فاکتور و اخذ گواهی مبدأ و کارنه‌تیر: صادرکننده در این مرحله باید فاکتور فروش کالای خود را صادر و به تأیید اتاق بازرگانی محل برساند و اتاق بازرگانی گواهی مبدأ کالا را صادر خواهد کرد. کارنه‌تیر دفترچه‌ای است که برای عبور کالا با کامیون از کشورهای عضو، بدون بازرسی دقیق و بدون تأمین و دریافت حقوق و عوارض گمرکی صادر می‌شود.

• سپردن پیمان یا تعهد ارزی: صادرکننده با ارائه مدارک لازم از جمله قیمت مصوب کمیسیون نرخ‌گذاری باید پیمان ارزی به بانک (اداره تهاتر و امور صادراتی) بسپارد. در حال حاضر که شرایط صادرات سهل‌تر شده است به جای پیمان ارزی، صادرکننده یک ورقه تعهد ارزی از بانک دریافت و پس از امضای آن متعهد به بازگرداندن ارز حاصل از صادرات می‌شود.

• اظهار کالا به گمرک: در این مرحله کالا به گمرک حمل می‌شود و اظهارنامه خروجی یا صادراتی تنظیم و به گمرک ارائه می‌شود. پس از ارزیابی کالا و پلمپ کردن بسته‌ها جواز خروجی (پروانه صادراتی) اخذ می‌شود. برخی از مندرجات اظهارنامه بدین شرح است: نام و نشانی صادرکنندگان، نام و نشانی حق‌العمل کار (اظهارکننده، شماره اجازه صدور، نام کشور مبدأ، نام کشور مقصد نهایی کالا (کشور خریدار کالا).

• ارسال کالا: صادرکننده جواز خروجی را به شرکت حمل و نقل تحویل می‌دهد و شرکت مزبور براساس آن بارنامه حمل صادر و کالا را از گمرک بارگیری و به مقصد حمل می‌کند.

• دریافت واریزنامه یا تصدیق صدور: اگر کالا به صورت گشایش اعتبار اسنادی صادر شده باشد

صادرکننده می‌تواند با ارائه اسناد حمل به بانک طرف حساب مراجعه و معادل ریالی مبلغ ارزی گشایش شده را به نرخ تعیین شده دریافت و گواهی یا تصدیق صدور اخذ نماید اما اگر به صورت امانی بخواهد صادر کند، صادرکننده کالای خود را به کشورهای موردنظر حمل می‌کند و در مهلت تعیین شده به فروش می‌رساند و ارزش حاصل از فروش را به کشور باز می‌گرداند و گواهی صدور دریافت می‌کند.

اما همه اینها منوط به ظرفیت و تکنولوژی تولید صادراتی و در واقع وجود کالایی با استانداردها و قابلیت‌های عرضه در بازارهای جهانی است. این شرایط تحت عنوان ویژگی‌های محصولات صادراتی اعم از کیفیت، قیمت تمام شده، عنوان، بسته‌بندی و خدمات پس از فروش در ذیل بخش تولیدکننده قرار می‌گیرد:

۲-۱-۱. بخش تولید صادراتی

بسیاری از کالاهای صادراتی ایران به‌ویژه اقلام صنعتی - قابل رقابت با کالاهای مشابه شرکت‌های رقیب در کشورهای صنعتی و اقتصادهای نوظهور مانند چین، مالزی، تایلند، کره جنوبی، مالزی و... نیستند. مهم‌ترین دلایلی که برای پایین بودن قابلیت رقابت‌پذیری کالاهای تولید داخل با نمونه‌های مشابه خارجی وجود دارد را می‌توان به شرح زیر فهرست کرد:

- پایین بودن ظرفیت تولید بسیاری از واحدهای صنعتی به سبب دشواری تهیه مواد اولیه و در نتیجه تولید به مقیاس غیراقتصادی و بالا رفتن قیمت محصولات تولیدی،
- بالا بودن نرخ تسهیلات اعتباری بانک‌ها و در نتیجه افزایش قیمت تمام شده محصولات تولیدی،
- پایین بودن نرخ بهره‌وری نیروی کار،
- فرسوده بودن ماشین‌آلات و تجهیزات صنعتی در برخی واحدها،
- ناتوانی واحدهای تولیدی در دستیابی به فناوری‌های پیشرفته عمدتاً به سبب مشکلات ارزی و کمبود سرمایه،
- دخالت دولت در قیمت‌گذاری،
- خرید مواد اولیه از منابع دست‌دوم، به صورت غیرانبوه،
- مشکلات مربوط به مالیات ارزش افزوده (که هنگام ورود کالا از واحدهای تولیدی اخذ و ماه‌ها بعد مسترد می‌شود و سبب خواب سرمایه می‌شود)،
- مشکلات مربوط به انتقال ارز به داخل و خارج از کشور.

۳-۱-۱. نهادهای دولتی و قانونگذار

در فرایند صادرات کالا، تعدادی از نهادهای دولتی و دستگاه‌های مقررات‌گذار به صورت مستقیم یا غیرمستقیم فعالیت داشته و دخیل هستند. در اینجا به اختصار به تعدادی از این دستگاه‌ها و نهادها اشاره می‌شود:

- **وزارت صنعت، معدن و تجارت:** وزارت صنعت، معدن و تجارت (بازرگانی سابق) یکی از کلیدی‌ترین دستگاه‌های ذی‌ربط با امر صادرات کالا است. این وزارتخانه، وظیفه تعیین و اصلاح تعرفه‌های گمرکی، تنظیم ضوابط و مقررات صادرات و واردات کالا، تنظیم روابط خارجی و انعقاد قراردادهای

بازرگانی با سایر کشورها و اعلام آن به مجلس را برعهده دارد. همچنین اولویت‌بندی صنایع در نواحی صنعتی که بایستی مبتنی بر مزیت‌های نسبی کشور باشد، از جمله مواردی است که در تولیدات صادرات‌گرا مؤثر هستند. سازمان توسعه تجارت ایران به‌عنوان یکی از دستگاه‌های مؤثر در راستای برنامه‌های کلان کشور، به دنبال توسعه و تقویت تجارت خارجی و دستیابی به سهم بیشتر بازار هدف به‌نحوی یکپارچه و اثربخش است. سازمان توسعه تجارت ایران زیرمجموعه وزارت صمت و رئیس آن معاون وزیر صمت است. همچنین صندوق ضمانت صادرات ایران (که به‌منظور توسعه و افزایش صادرات کشور از طریق تضمین اعتبارات و سرمایه‌گذاری‌های مربوط به کالاها و خدمات صادراتی و ایجاد تسهیلات لازم و ضمانت مطالبات صادرکنندگان کالاها و خدمات تشکیل شده است) به‌عنوان یک شخصیت حقوقی با استقلال مالی و اداری، در قالب یک شرکت سهامی خاص از شرکت‌های وزارت صمت محسوب می‌شود.

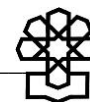
• **وزارت جهاد کشاورزی:** دو بخش از وظایف این وزارتخانه در ارتباط با صادرات، به «فراهم آوردن تسهیلات و امکانات و انجام هماهنگی‌ها و پیگیری‌های لازم برای توسعه صادرات محصولات و فرآورده‌های بخش کشاورزی و صنایع روستایی در چارچوب سیاست‌ها و برنامه‌های بازرگانی کشور» و «انجام بررسی‌ها و اقدامات لازم به‌منظور برنامه‌ریزی تولید و تأمین نیاز کشور به محصولات و فرآورده‌های کشاورزی و دامی و توسعه صادرات با رعایت مزیت‌های نسبی در چارچوب سیاست‌های بازرگانی کشور» برمی‌گردد. همچنین براساس ماده (۱۸) آیین‌نامه اجرایی «قانون حفظ نباتات مصوب سال ۱۳۴۶»، «فرآورده‌های نباتی که از ایران به کشورهای خارج صادر می‌شود به‌وسیله کارشناسان قرنطینه معاینه و در صورت سلامت کالا گواهی بهداشت نباتی صادر می‌شود».

• **مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی:** براساس ماده (۵) قانون صادرات و واردات، «در مورد کالاهای صادراتی و وارداتی رعایت استانداردهای اجباری اعلام شده الزامی است.» در صورتی که برای کالاهای صادراتی مقررات استاندارد اجباری وضع شده باشد، اخذ گواهی استاندارد از مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران و ارائه آن به گمرک ضروری است.

• **وزارت راه و شهرسازی:** یکی از ارکان صادرات کالاهای غیرنفتی، سامانه‌های حمل‌ونقل اعم از ریلی، دریایی، هوایی و جاده‌ای است. توسعه ظرفیت‌های این سامانه‌ها در حوزه اختیارات وزارت راه و ترابری است.

• **وزارت امور اقتصادی و دارایی:** نقش بانک‌ها و بیمه‌ها در توسعه صادرات بسیار حائز اهمیت و کلیدی است. سیاست‌های کلی مرتبط با امور بانک، بیمه (در بخش دولتی) و مالیاتی، نظیر سیاست‌های تشویق صادراتی، ضمانت‌های بانکی و ... را این وزارتخانه تعیین و ابلاغ می‌کند. علاوه بر این، سیاست‌های کلی گمرک جمهوری اسلامی نیز که از جمله اصلی‌ترین دستگاه‌های مرتبط با صادرات و واردات کشور است، وزارت اقتصاد تدوین و ابلاغ می‌کند.

• **سازمان دامپزشکی:** طبق ماده (۷) قانون دامپزشکی کشور مصوب سال ۱۳۵۰ ورود و صدور هر

نوع دام زنده، تخم مرغ نطفه‌دار، اسپرم دام، فراورده‌های خام دامی، داروها، واکسن‌ها، سرم‌ها و مواد بیولوژیکی، مواد ضدعفونی، سموم دامپزشکی، مواد غذایی متراکم، مکمل غذای دام و داروهایی که برای ساختن مواد نام برده مورد نیاز است باید با موافقت وزارت جهاد کشاورزی (سازمان دامپزشکی کشور) صورت گیرد.

• **سازمان انرژی اتمی ایران:** در مواردی که کالای صادراتی مواد غذایی یا انواع قراضه‌های فلزات و ... باشد ارائه گواهی سازمان انرژی اتمی کشور ضروری است.

• **اتاق بازرگانی، صنایع و معادن و کشاورزی ایران:** صدور کالا مستلزم اخذ کارت بازرگانی از اتاق بازرگانی است. این نهاد به‌عنوان پارلمان بخش خصوصی، ضوابط و مقررات تجارت بین‌المللی را به صادرکنندگان و تجار ابلاغ می‌کند. اتاق بازرگانی دارای کمیسیون‌های تخصصی است. البته فرایند صدور کارت بازرگانی و نحوه صدور این کارت نیازمند مطالعه مجزایی است.

• **سازمان برنامه و بودجه:** تدوین قوانین برنامه‌های میان‌مدت توسعه کشور و نیز قوانین بودجه سنواتی از طریق این سازمان، می‌تواند در میزان صادرات ملی مؤثر باشد.

• **دبیرخانه شورای عالی مناطق آزاد:** از اهداف اولیه و اصلی تأسیس مناطق آزاد تجاری صنعتی و نیز مناطق ویژه اقتصادی در کشور، کمک به توسعه صادرات غیرنفتی است. نقش واحدهای صنعتی در این مناطق در تولیدات برون‌گرا و صادراتی پررنگ و البته متأثر از سیاست‌های کلی حاکم بر مناطق آزاد است.

• **وزارت رفاه، کار و امور اجتماعی:** تدوین قوانین و مقررات اشتغال در شهرک‌های صنعتی، مناطق آزاد، مناطق ویژه اقتصادی و بازارچه‌های مرزی به‌عهده وزارت کار است. این قوانین و مقررات بر هزینه تمام شده تولید محصولات صادراتی مؤثر هستند.

• **بانک مرکزی:** از جمله مهم‌ترین خدمات بانکی مورد نیاز صادرکنندگان جهت اجرای قراردادهای تجاری، ضمانت‌نامه‌های بانکی اعم از ارزی و ریالی است. صدور انواع ضمانت‌نامه‌های ارزی در قالب شرکت در مناقصه، حسن انجام کار، پیش‌پرداخت و استرداد کسور وجه‌الضمان، پس از دریافت و بررسی مدارک توسط بانک مرکزی صادر و به بانک‌ها ابلاغ می‌شود. مقررات، ضوابط و بخشنامه‌های مربوط به ضمانت‌نامه‌ها طی دهه اخیر بارها اصلاح و در راستای تحقق اهداف برنامه‌های اقتصادی کلان کشور تعدیل شده است.

۴-۱-۱. واحدهای پشتیبانی

بخش دیگری از نهادهای مرتبط با صادرات کالا، شرکت‌های پشتیبانی یا تسهیل‌گر خدمات صادراتی هستند. از جمله این شرکت‌ها می‌توان به شرکت‌های مدیریت صادرات و شرکت‌های حمل‌ونقل، اشاره کرد.

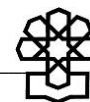
«شرکت‌های مدیریت صادرات» یکی از انواع واسطه‌های صادراتی هستند که برای کمک به بنگاه‌های اقتصادی و شرکت‌ها در جهت ورود به بازارهای جهانی و افزایش صادرات کالای آنها نقش ایفا می‌کنند. این شرکت‌ها بسته به شرایط و نیاز می‌توانند مدیریت تمام و یا بخشی از فعالیت‌های صادراتی بنگاه اقتصادی مخصوصاً بنگاه‌ها و شرکت‌های کوچک و متوسط را برعهده گیرند. این شرکت‌ها خصوصی و کاملاً مستقل هستند و به مانند یک دپارتمان فروش

صادراتی برای بنگاه‌ها عمل می‌کنند. شرکت‌های مدیریت صادرات اغلب با ایجاد شبکه فروش در بازارهای خارجی یا حتی ایجاد شعبه و انبار فروش، ضمن انجام تحقیقات بازاریابی برای شناسایی بازار هدف، ویژگی‌های کمی و کیفی محصول مورد نیاز بازار هدف را تعیین و به صاحبان کالای صادراتی برای قیمت‌گذاری مناسب مشاوره می‌دهند و راه را برای نفوذ در بازارهای خارجی هموار می‌کنند (سازمان توسعه تجارت ایران، ۱۳۹۶).

حمل‌ونقل یکی از ارکان بازرگانی بین‌المللی به‌شمار می‌رود و در هر کشوری مقررات گسترده‌ای برای تنظیم فعالیت حمل‌ونقل وضع می‌شود. هزینه‌های حمل‌ونقل در قیمت تمام‌شده کالاهای صادراتی نقش قابل توجهی داشته و هزینه‌هایی که از این بابت به عرضه‌کنندگان کالا در کشورهای صادراتی تحمیل می‌شود، ممکن است وضعیت رقابت‌پذیری محصول را به مخاطره اندازد. براساس آمارها در مورد سهم حمل‌ونقل در قیمت تمام‌شده کالاهای نیمه‌ترابری و خام، ۱۸ تا ۲۵ درصد بهای نهایی یک کالا را نرخ حمل‌ونقل بار صادراتی تشکیل می‌دهد که این رقم برای کالاهای ۱۰۰ درصد خام به ۳۰ تا ۳۵ درصد می‌رسد؛ به این مفهوم که از هر یک دلار قیمت تمام‌شده کالاهای خام ۳۵ سنت مربوط به حمل‌ونقل است در حالی که در کشورهای صنعتی این رقم حداکثر ۱۸ سنت بوده و به‌ازای هر یک دلار از بهای تمام‌شده یک کالا، ۱۸ سنت آن بابت حمل‌ونقل هزینه می‌شود (مصاحبه افخمی‌راد معاون وزیر صنعت، دی‌ماه ۱۳۹۴). علاوه بر این، توان عملیاتی بنادر یک کشور، یا توان ریلی، جاده‌ای یا هوایی نیز از جمله عوامل مؤثر بر قیمت کالای صادراتی محسوب می‌شوند. بدین ترتیب که بالا بودن نسبی توان حمل‌به‌هریک از چند روش مزبور، می‌تواند به موجب اصل صرفه‌های ناشی از گسترش مقیاس به کاهش هزینه حمل و در نتیجه کاهش قیمت محصول صادراتی منجر شود. به‌عنوان مثال توان عملیاتی بنادر ایران در سال ۲۰۱۴ با رقم ۵ میلیون و ۱۶۳ هزار TEU (واحد شمارش کانتینر) در مقایسه با رقم ۲۱ میلیون TEU کشور امارات بسیار پایین است. البته همین توان عملیاتی هم به‌طور کامل مورد استفاده قرار نمی‌گیرد و به‌عنوان مثال در سال ۱۳۹۶ مجموعاً ۳/۰۷ میلیون TEU عملکرد تخلیه و بارگیری از تمام بنادر کشور بوده است (سامانه آمار عملیات سازمان بنادر و دریانوردی، ۱۳۹۶).

۲. تفکیک صادرات براساس نظام هماهنگ HS

در مطالعه مفاهیم اقتصادی؛ بررسی همزمان تمام عناصر، همواره ممکن نیست. بنابراین، همه فعالیت‌های اقتصادی به طبقه‌بندی آماری نیاز دارند. بر این اساس، نظام‌های اطلاعاتی مرتبط با کالاها و خدمات براساس اهدافی که برای هر گروه از کاربران کاربرد دارد؛ در دنیا توسعه یافته است. امروزه کمتر سازمان یا مؤسسه‌ای وجود دارد که فاقد سیستم اطلاعاتی مربوط به کالاها و خدمات مرتبط با خود باشد. این سیستم‌های اطلاعاتی همواره نیاز به استانداردسازی اقلام داده‌ای دارند که آنها را پردازش می‌کنند. بسیاری از سیستم‌های طبقه‌بندی و کدگذاری به این دلیل در سطح بین‌المللی به‌وجود آمده‌اند که

اطلاعات کالاها و خدمات را در میان کاربران مربوط استاندارد کنند. هدف این سیستم‌ها از استاندارد کردن داده‌ها و موجودیت‌ها، تسهیل تبادل اطلاعات و کاهش خطا و اشتباه است.

«سامانه هماهنگ توصیف و کدگذاری کالا»^۱ یک نظام استاندارد بین‌المللی برای طبقه‌بندی کالاهای مبادلاتی بر مبنای حروف الفبا یا عددی است که در سال ۱۹۸۸ معرفی و از آن زمان تاکنون توسط «سازمان جهانی گمرک»^۲ که یک سازمان بین‌المللی با ۲۰۰ عضو است، حفظ و توسعه یافته است. بسیاری از کشورها از جمله ایران این سیستم را به منظور طبقه‌بندی همه کالاهای بازرگانی و نیز برای سهولت در امر تجارت، انتخاب کرده‌اند. اهداف کلی طراحی سیستم مذکور ایجاد تسهیلات در تجارت بین‌الملل، جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل آمارهای بازرگانی بین‌المللی (آمارهای صادرات و واردات) و استفاده از یک مبنای یکنواخت برای طبقه‌بندی کالاهاست این نظام یک طبقه‌بندی چند منظوره است که دارای ۲۱ «قسمت»^۳ است. ذیل هر قسمت ۹۶ «فصل»^۴ قرار دارد. این فصل خود به ۱۲۴۱ «شماره اصلی»^۵ و ۵۰۱۹ «شماره فرعی»^۶ تقسیم می‌شود. در این سامانه هر کالا براساس یک کد (شماره تعرفه) ۸ یا ۱۰ رقمی طبقه‌بندی شده است که ۴ یا ۶ رقم اول آن بین کشورهای عضو WTO مشترک است و ۲ یا ۴ رقم بعدی براساس فضای طبقه‌بندی کالاهای کشور متفاوت است. ساختار یک کد عددی ۱۰ رقمی به شکل زیر است:

***-قسمت

****-فصل

*****-شماره اصلی

*****-شماره فرعی

مثلاً «پلی‌اتیلن با وزن مخصوص (چگالی) کمتر از ۰/۹۴ به صورت پودر» به صورت زیر کدبندی می‌شود:

۳۹: برای مواد پلاستیکی و اشیای ساخته شده از این مواد

۳۹۰۱: برای پلیمرهای اتیلن به شکل ابتدایی

۳۹۰۱۱۰: برای پلی‌اتیلن با وزن مخصوص (چگالی) کمتر از ۰/۹۴

۳۹۰۱۱۰۱۱: برای پلی‌اتیلن با وزن مخصوص (چگالی) کمتر از ۰/۹۴ به صورت پودر

عناوین قسمت و فصل برای طبقات کلی کالاها و شماره‌های اصلی و فرعی برای توصیف دقیق‌تر کالاها به کار می‌روند. قسمت‌ها و فصل‌های این نظام برحسب دشواری و پیچیدگی فنی در تولید و ساخت محصول مرتب می‌شوند. مثلاً کالاهای طبیعی مثل حیوانات زنده و سبزیجات، در قسمت‌های ابتدایی HS جا می‌گیرند اما کالاهایی مثل ماشین‌آلات و ابزار دقیق در قسمت‌های انتهایی قرار دارند. فصل‌ها

1. Harmonized Commodity Description and Coding System (HS)
2. World Customs Organization
3. Section
4. Chapter
5. Heading
6. Seperate

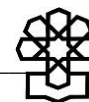
در هر قسمت نیز معمولاً برحسب پیچیدگی یا درجه کارخانه‌ای بودن آن سازماندهی می‌شوند. هر فصل این سامانه به‌طور تقریبی مشتمل بر ۵۳۰۰ توصیفگر کالایی است. در ادامه ابتدا روند وضعیت صادرات کشور در مبدأ و سپس مقاصد صادراتی از نظر میزان و چگونگی تجارت، بررسی می‌شود.

۳. تحلیلی از وضعیت صادرات کالایی کشور براساس نظام HS

بررسی روند صادرات غیرنفتی ایران براساس آمارهای ارائه شده از سوی گمرک کشور نشان می‌دهد از ابتدای اجرای برنامه سوم توسعه تا سال ۱۳۹۰ صعودی بوده و با یک وقفه دوساله در سال‌های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲ مجدداً از سال ۱۳۹۳ (به‌استثنای سال ۱۳۹۴) به روند صعودی خود ادامه داده است. براساس این گزارش حجم صادرات غیرنفتی ایران در سال‌های اوج درآمد نفتی کشور از ۳۲ میلیارد دلار فراتر نرفته است. اما کشور در سال‌های اخیر توفیق‌های بیشتری در تحقق درآمدهای ارزی در این حوزه به‌دست آورده است، هرچند اخیراً به‌دلیل تشدید تحریم‌های اقتصادی صادرات غیرنفتی با کاهش ارزشی مواجه شده است. در سنوات و دولت‌های گذشته که کشور تجربه کسب بالاترین درآمد نفتی تاریخ را داشته است، حجم درآمدهای حاصل از صادرات غیرنفتی از ۳۲ میلیارد دلار فراتر نرفته است. به‌رغم تلاش دولت برای افزایش صدور کالاهای صنعتی به بازارهای جهانی، آمارهای ارائه شده درخصوص تجارت خارجی ایران نشان‌دهنده آن است که هنوز بخش عمده‌ای از صادرات غیرنفتی ایران تحت تأثیر نفت قرار دارد و میعانات گازی و محصولات پتروشیمی در صدر فهرست کالاهای غیرنفتی ایران است. کالاهای معروف ایران در بازارهای جهانی نیز سال‌هاست که تغییری نکرده است. باین‌حال بسیاری از کارشناسان معتقدند ایران پتانسیل صادرات کالاهای غیرنفتی فراوانی را در خود دارد و با سرمایه‌گذاری و توجه می‌توان برندهای فراوانی را برای کشور در بازارهای جهانی ساخت (اتاق بازرگانی، ۱۳۹۷).

جدول ۱. صادرات غیرنفتی کشور طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۷

سال	وزن (میلیون تن)	ارزش (میلیارد دلار)	درصد تغییرات ارزشی
۱۳۸۰	۱۶/۲۱۰	۴/۲۰۴	
۱۳۸۱	۱۳/۳۵۸	۴/۵۷۸	۸.۹۱
۱۳۸۲	۱۵/۴۶۳	۵/۹۲۲	۲۹.۳۵
۱۳۸۳	۱۸/۰۷۴	۶/۸۰۳	۱۴.۸۸
۱۳۸۴	۲۴/۹۷۹	۱۰/۴۴۰	۵۳.۴۶
۱۳۸۵	۲۷/۷۶۲	۱۲/۸۵۳	۲۳.۱۲
۱۳۸۶	۳۲/۱۱۵	۱۵/۲۹۱	۱۸.۹۶
۱۳۸۷	۳۳/۲۵۱	۱۸/۳۱۲	۱۹.۷۵
۱۳۸۸	۴۷/۵۰۱	۲۱/۸۸۷	۱۹.۵۳

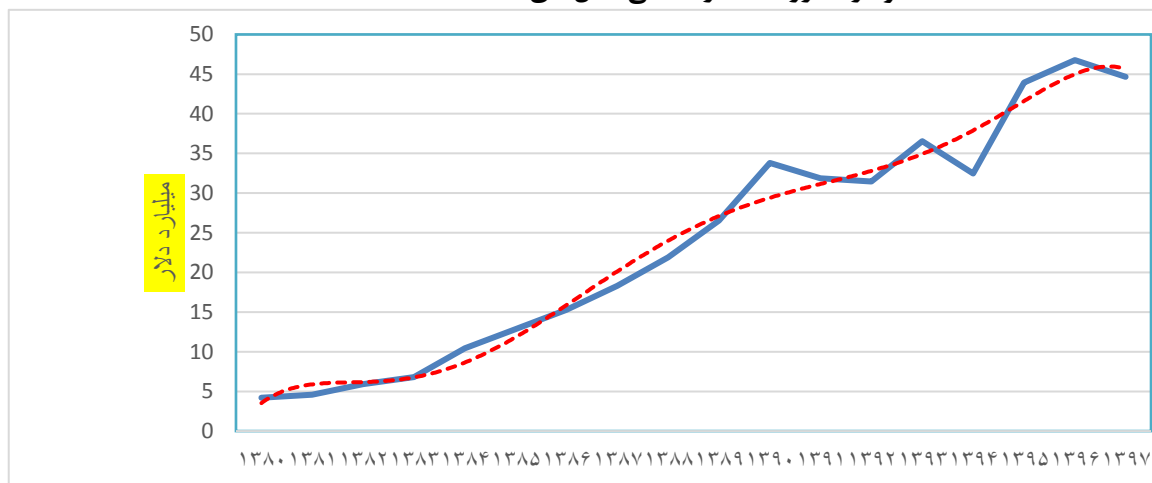
سال	وزن (میلیون تن)	ارزش (میلیارد دلار)	درصد تغییرات ارزشی
۱۳۸۹	۶۰/۱۹۷	۲۶/۵۴۹	۲۱.۳۰
۱۳۹۰	۶۶/۴۲۸	۳۳/۸۰۵	۲۷.۳۳
۱۳۹۱	۶۹/۹۳۴	۳۱/۸۶۷	-۵.۷۳
۱۳۹۲	۸۱/۱۰۱	۳۱/۴۵۹	-۱.۲۸
۱۳۹۳	۸۱/۶۳۲	۳۶/۵۳۹	۱۶.۱۵
۱۳۹۴	۷۵/۵۲۸	۳۲/۴۷۳	-۱۱.۱۳
۱۳۹۵	۱۲۹/۸۹۱	۴۳/۹۴۸	۳۵.۳۴
۱۳۹۶	۱۳۳/۱۶۶	۴۶/۷۶۶	۶.۴۱
۱۳۹۷	۱۱۷/۹۶۸	۴۴/۶۷۰	-۴.۴۸

مأخذ: آمارهای گمرک جمهوری اسلامی ایران.

به منظور شناسایی دقیق تر صادرات غیرنفتی کشور، روند زمانی آن را طی ۱۷ سال گذشته بررسی کرده ایم. این بررسی، وضعیت صادرات غیرنفتی را در طول زمان به لحاظ افزایش حجم صادرات و میزان تنوع کالایی، بازار صادراتی و تغییرات آنها بیان می دارد. در ابتدا نگاهی به روند کلی صادرات غیرنفتی کشور طی سال های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۷ خواهیم داشت که در جدول ۲ آورده شده است.

بر اساس جدول فوق، ارزش دلاری صادرات غیرنفتی طی سال های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۷ از ۴/۲ میلیارد دلار به ۴۴/۷ میلیارد دلار رسیده است. به عبارت دیگر، طی ۱۷ سال، ارزش دلاری صادرات غیرنفتی با نرخ رشد متوسط سالیانه ۱۶/۲۳ درصد برابر شده است. از نظر وزنی طی این سال ها، میزان صادرات با متوسط رشد سالیانه ۱۳/۹ درصد تقریباً ۷/۲۸ برابر شده است. گرچه از نظر ارزش ریالی نیز مطابق جدول مذکور، ارزش صادرات با متوسط رشد سالیانه ۴۱/۳ درصدی روبه روست، اما این رشد، هم دربرگیرنده تغییرات ارزش ریالی در برابر دلار، هم شامل رشد مقدار صادرات و هم پوشش دهنده قیمت کالاهای صادراتی طی این دوره زمانی است و لذا تحلیل چندان قابل اتکایی از آن حاصل نمی شود. نمودار ۳ روند ارزش دلاری صادرات را طی سال های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۷ نشان می دهد.

نمودار ۳. روند صادرات طی سال های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۷

ایران اگر بخواهد اهداف خود را در برنامه ششم توسعه پیگیری کرده و به آن برسد باید بتواند به گسترش روابط تجاری با کشورهای بیشتری ادامه دهد تا بتواند سهم صادرات غیرنفتی خود را در افق ۲۰۲۰ به ۱۵ درصد تولید ناخالص داخلی خود برساند.

۳-۱. روند صادرات کالا براساس ارزش آوری

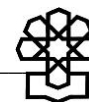
در این قسمت به بررسی میزان ارزش آوری کالاها می‌پردازیم. می‌خواهیم سهم و روند تغییرات میزان ارزش آوری کالاهای صادراتی را به تفکیک قسمت‌های بیست و یک گانه جدول HS بررسی کنیم. این مسئله به نوعی تمرکز یا عدم تمرکز کالایی و حتی روند فنی و تغییرات تکنولوژیک در تولید محصولات صادراتی را می‌تواند به ما یادآور شود.

جدول ۲. سهم قسمت‌های با ارزش آوری بالا از درآمد صادرات غیرنفتی کشور

طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۷

سال	سهم قسمت نخست (درصد)	کد قسمت نخست	سهم دو قسمت نخست (درصد)	کدهای دو قسمت نخست	سهم سه قسمت نخست (درصد)	کدهای سه قسمت نخست	سهم چهار قسمت نخست (درصد)	کدهای چهار قسمت نخست
۱۳۸۰	۲۰.۷۷	۱۱	۳۹.۰۰	۵ و ۱۱	۵۷.۱۴	۱۱ و ۵.۲	۶۷.۴۶	۱۱ و ۶.۵، ۲
۱۳۸۱	۲۰.۲۹	۱۱	۳۹.۶۱	۲ و ۱۱	۵۳.۴۲	۱۱ و ۵.۲	۶۵.۹۴	۱۵ و ۶.۵، ۲
۱۳۸۲	۱۹.۰۲	۲	۳۷.۴۸	۱۱ و ۲	۵۳.۷۸	۱۱ و ۵.۲	۶۴.۳۹	۱۱ و ۶.۵، ۲
۱۳۸۳	۱۸.۸۴	۱۵	۳۷.۵۸	۵ و ۱۵	۵۲.۸۵	۱۵ و ۵.۲	۶۶.۳۴	۱۱ و ۵ و ۲ و ۱۵
۱۳۸۴	۲۱.۷۹	۵	۳۷.۴۵	۱۵ و ۵	۵۲.۰۰	۱۵ و ۵.۲	۶۵.۸۰	۱۵ و ۶.۵، ۲
۱۳۸۵	۲۱.۱۷	۵	۴۰.۲۵	۱۵ و ۵	۵۵.۵۵	۱۵ و ۵.۲	۶۶.۵۰	۱۵ و ۶.۵، ۲
۱۳۸۶	۲۲.۲۶	۵	۴۰.۶۲	۶ و ۵	۵۶.۳۹	۶ و ۵.۲	۶۸.۷۶	۱۵ و ۶.۵، ۲
۱۳۸۷	۲۴.۲۵	۵	۴۸.۴۲	۶ و ۵	۵۹.۴۸	۶ و ۵.۲	۶۸.۰۰	۱۵ و ۶.۵، ۲
۱۳۸۸	۲۴.۹۷	۵	۴۱.۴۶	۶ و ۵	۵۴.۳۲	۶ و ۵.۲	۶۵.۱۱	۷ و ۶.۵، ۲
۱۳۸۹	۲۶.۲۰	۵	۴۳.۹۵	۶ و ۵	۵۷.۴۵	۶ و ۵.۲	۶۸.۴۹	۷ و ۶.۵، ۲
۱۳۹۰	۳۰.۹۴	۵	۵۰.۵۰	۶ و ۵	۶۰.۷۳	۷ و ۵.۲	۷۰.۸۸	۷ و ۶.۵، ۲
۱۳۹۱	۲۳.۸۷	۵	۴۳.۸۳	۶ و ۵	۵۵.۹۱	۶ و ۵.۲	۶۷.۵۸	۷ و ۶.۵، ۲
۱۳۹۲	۲۷.۱۸	۵	۴۶.۰۹	۶ و ۵	۶۰.۰۳	۷ و ۶.۵	۷۰.۹۳	۱۵ و ۶.۵، ۲
۱۳۹۳	۲۷.۲۹	۵	۴۶.۰۵	۶ و ۵	۶۰.۱۸	۷ و ۶.۵	۷۱.۳۲	۷ و ۶.۵، ۲
۱۳۹۴	۲۷.۱۶	۵	۴۵.۶۷	۶ و ۵	۶۰.۶۱	۷ و ۶.۵	۷۱.۴۰	۱۵ و ۷، ۶.۵
۱۳۹۵	۴۳.۰۴	۵	۵۶.۷۴	۶ و ۵	۶۸.۲۲	۷ و ۶.۵	۷۷.۷۴	۱۵ و ۷، ۶.۵
۱۳۹۶	۴۰.۲۱	۵	۵۳.۴۵	۷ و ۵	۶۶.۴۰	۷ و ۶.۵	۷۷.۵۱	۱۵ و ۷، ۶.۵
۱۳۹۷	۳۶.۲۷	۵	۴۹.۶۳	۶ و ۵	۶۲.۸۵	۱۵ و ۶.۵	۷۵.۷۱	۱۵ و ۷، ۶.۵
متوسط سالیانه	۲۶.۴۲	-	۴۴.۳۲	-	۵۸.۱۸	-	۶۹.۴۴	-
کمترین سهم	۱۸.۸۴	-	۳۷.۴۵	-	۵۲.۰۰	-	۶۴.۳۹	-
بیشترین سهم	۴۳.۰۴	-	۵۶.۷۴	-	۶۸.۲۲	-	۷۷.۷۴	-

مأخذ: محاسبات گروه تحقیق بر مبنای آمارهای گمرک جمهوری اسلامی ایران.

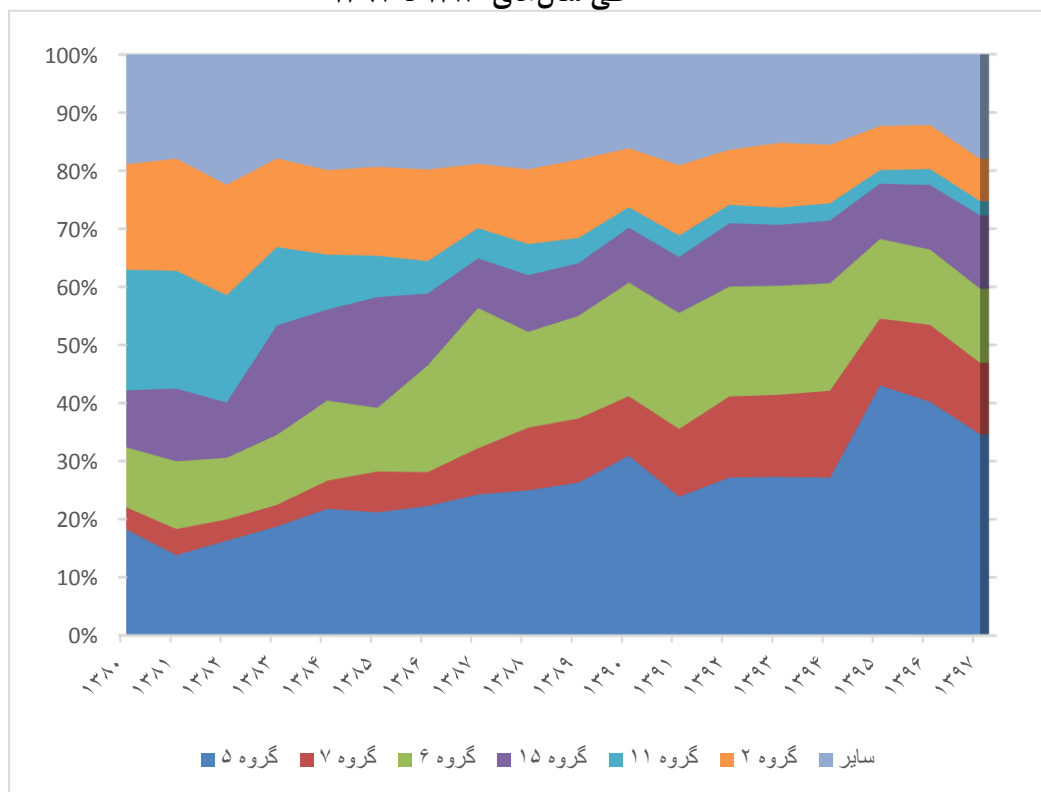

بررسی ارزآوری گروه‌های اصلی کالایی طبقه‌بندی HS که از آنها با عنوان «قسمت» یاد شده، چنانکه در جدول ۲ آمده است نشان می‌دهد طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۷، ارزآورترین گروه کالایی به‌طور متوسط ۲۶/۴ درصد از درآمد ارزی کالاهای غیرنفتی را به خود اختصاص داده است. بررسی روند این متغیر، حکایت از افزایش ۱/۷ برابری آن طی سال‌های اشاره شده دارد به‌طوری‌که از ۲۰/۸ درصد در سال ۱۳۸۰ به ۳۶/۳ درصد در سال ۱۳۹۷ رسیده است. برای مثال سهم ارزآوری دو قسمت نخست از کل درآمدهای صادراتی به‌طور متوسط سالیانه ۴۴ درصد و برای سه قسمت نخست ارزآور ۵۸ درصد در سال است.

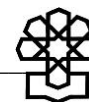
روند تغییرات این سهم برای دو قسمت نخست ارزآور از ۳۹ درصد در سال ۱۳۸۰ به ۵۰ درصد در سال ۱۳۹۷، برای سه قسمت نخست از ۵۷ درصد در سال ۱۳۸۰ به ۶۳ درصد در سال ۱۳۹۷ و برای چهار قسمت نخست از ۶۷ درصد در سال ۱۳۸۰ به ۷۶ درصد در سال ۱۳۹۷ رسیده است. به عبارت دیگر، طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۷، سه قسمت کالایی نخست با بالاترین ارزآوری، همواره بیش از نیمی از درآمد ارزی صادراتی را در بین کالاهای غیرنفتی به خود اختصاص داده است و ۱۸ قسمت دیگر کالایی، سهمی کمتر از ۵۰ درصد درآمد ارزی حاصل از صادرات کالاهای غیرنفتی داشته‌اند. روند مذکور حاکی از اختصاص این سهم بالای ۵۰ درصدی از سه قسمت کالایی در سال ۱۳۸۰ به دو قسمت کالایی در سال ۱۳۹۷ است. همین اتفاق برای چهار قسمت کالایی نخست رخ داده است چنانکه همواره بیش از دوسوم درآمد ارزی را چهار قسمت نخست تأمین می‌کرده است و این روند در طول زمان سیر صعودی طی کرده به‌گونه‌ای که سهم دوسومی درآمد ارزی چهار قسمت نخست در سال ۱۳۸۰ به سهم سه چهارمی درآمد ارزی در سال ۱۳۹۷ رسیده است.

نمودار ۴ روند تغییرات سهم درآمدزاترین قسمت‌های کالایی را در طول سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۷ نشان می‌دهد. نتایج فوق، نشان از آن دارد که درآمد صادرات غیرنفتی ما از نظر کالایی تمرکزگرایی دارد. به‌طور مثال توجه به سهم ۳۶/۳ درصدی قسمت نخست در سال ۱۳۹۷ (قسمت پنجم طبقه‌بندی HS)، نشان می‌دهد بیش از یک‌سوم درآمد صادرات غیرنفتی کشور ما از فروش محصولات معدنی به‌دست می‌آید که تنها سه فصل از فصول ۹۸ گانه طبقه‌بندی HS است و تنها ۱۵۲ کد کالایی را از میان ۳۸۹۶ کد کالای صادر شده در این سال را دربرمی‌گیرد. به عبارت دیگر، کمتر از ۴ درصد از اقلام صادرات غیرنفتی بیش از ۳۶ درصد درآمد صادراتی کشور را تشکیل داده است.

نمودار ۴. روند تغییرات سهم ارزآورترین قسمت‌های کالاهای غیرنفتی صادراتی طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۷

در کنار بررسی قسمت‌های کالایی، خوب است سهم بالاترین کالاهای ارزآور نیز تحلیل شود تا مشخص شود که سطح این تمرکزگرایی تا چه میزان است. چنانکه جدول ۳ نشان می‌دهد، سهم «پنج قلم کالای اول ارزآور از کل کالاهای صادراتی غیرنفتی» طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۷ بین ۱۷ تا ۳۳ درصد متغیر و به‌طور متوسط سالیانه ۲۵ درصد بوده است که در سال ۱۳۹۷ این سهم به ۲۵/۷ درصد رسیده است.

جدول ۳. سهم ارزش‌آورترین کالاهای صادراتی غیرنفتی کشور طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۷

سال	سهم پنج قلم کالای اول	سهم ده قلم کالای اول	سهم پانزده قلم کالای اول
۱۳۸۰	۳۱.۵۰	۳۹.۳۷	۴۴.۸۱
۱۳۸۱	۲۸.۹۸	۳۷.۰۰	۴۳.۰۲
۱۳۸۲	۲۸.۵۶	۳۶.۴۶	۴۱.۹۱
۱۳۸۳	۲۶.۸۱	۳۷.۸۲	۴۳.۸۲
۱۳۸۴	۲۲.۹۹	۳۴.۷۵	۴۱.۳۴
۱۳۸۵	۲۴.۶۲	۳۴.۴۴	۴۰.۹۶
۱۳۸۶	۲۶.۵۶	۳۷.۵۱	۴۵.۰۹
۱۳۸۷	۲۴.۰۵	۳۶.۹۸	۴۴.۳۶
۱۳۸۸	۲۰.۵۵	۳۲.۱۲	۳۹.۶۹
۱۳۸۹	۲۱.۵۳	۳۴.۵۶	۴۱.۶۷
۱۳۹۰	۲۳.۸۲	۳۵.۵۸	۴۳.۹۴
۱۳۹۱	۱۷.۳۸	۳۰.۱۳	۳۸.۲۲
۱۳۹۲	۱۹.۰۶	۳۱.۹۸	۴۰.۰۱
۱۳۹۳	۲۲.۲۷	۳۳.۰۱	۴۱.۰۲
۱۳۹۴	۱۸.۰۸	۲۹.۰۰	۳۶.۳۱
۱۳۹۵	۳۲.۶۵	۴۲.۹۱	۵۰.۶۱
۱۳۹۶	۲۸.۶۹	۳۹.۱۰	۴۷.۲۸
۱۳۹۷	۲۵.۷۰	۳۷.۴۸	۴۵.۸۷
متوسط سالیانه	۲۴.۶۶	۳۵.۵۷	۴۲.۷۷
کمترین سهم	۱۷.۳۸	۲۹.۰۰	۳۶.۳۱
بیشترین سهم	۳۲.۶۵	۴۲.۹۱	۵۰.۶۱

مأخذ: محاسبات گروه تحقیق بر مبنای آمارهای گمرک جمهوری اسلامی ایران.

به عبارت دیگر، تقریباً همواره حدود یک‌چهارم درآمد صادراتی کالاهای غیرنفتی کشور، تنها از محل صدور پنج قلم کالا حاصل شده است. برای «۱۰ قلم کالای اول ارزش‌آور از کل کالاهای صادراتی غیرنفتی» این سهم به‌طور متوسط ۳۶ درصد و کمترین و بیشترین سهم به‌ترتیب ۲۹ و ۴۳ درصد بوده است. در سال ۱۳۹۷، سهم ۱۰ قلم کالای نخست ارزش‌آور به ۳۷ درصد رسیده است. یعنی بیش از یک‌سوم درآمد صادرات غیرنفتی کالاها از محل صادرات تنها ۱۰ قلم کالا حاصل شده است. این ارقام برای «۱۵ قلم کالای نخست ارزش‌آور» به‌ترتیب بین ۳۷ تا ۵۱ درصد و به‌طور متوسط ۴۳ درصد طی این سال‌ها بوده است. در سال ۱۳۹۷ این سهم به ۴۶ درصد می‌رسد. به عبارت دیگر، نزدیک به نیمی از درآمد ارزی حاصل از صادرات غیرنفتی کالایی در سال ۱۳۹۷، فقط از محل صدور ۱۵ قلم کالا تأمین می‌شود.

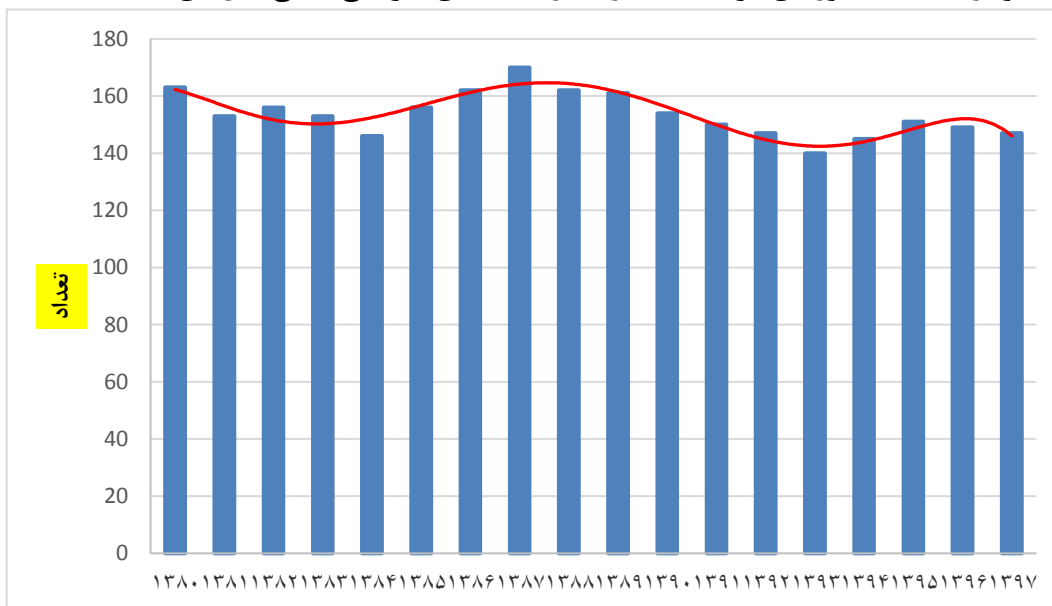
۱-۱-۳. روند تغییرات بازار صادراتی

پیش‌تر اشاره شد که برنامه‌ریزی برای حفظ بازار صادراتی و توسعه صادرات کالا، نیازمند بررسی وضعیت

بازار صادراتی و شناخت مشتریان خارجی است. بدین منظور، در این بخش وضعیت صادرات کالاهای غیرنفتی به کشورهای طرف تجاری و سهم آنها از تجارت صادرات غیرنفتی ما و روند آن در طول زمان را بررسی می‌کنیم.

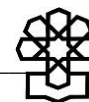
نمودار ۵ تعداد کشورهای واردکننده کالاهای صادراتی ما را در فاصله سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۷ نشان می‌دهد. چنانکه در این نمودار ملاحظه می‌شود؛ تعداد کشورهای مزبور نوسان‌های اندکی داشته است به طوری که دامنه تغییرات آن بین ۱۴۰ تا ۱۷۰ کشور بوده و میانگینی معادل ۱۵۴ کشور داشته است. تعداد کشورهای واردکننده کالاهای غیرنفتی ما در سال ۱۳۹۷ عدد ۱۴۷ را نشان می‌دهد.

نمودار ۵. تعداد کشورهای طرف معامله در صادرات کالاهای غیرنفتی ما طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۷

درواقع بررسی روند تعداد کشورهایی که به‌عنوان بازار هدف کالاهای صادراتی ایران، از ایران واردات داشته‌اند نیز می‌تواند جنبه دیگری از متنوع‌سازی را به ما نشان دهد: متنوع‌سازی بازار هدف. این موضوع هم می‌تواند نشانگر قدرت نفوذ و توسعه روابط خارجی کشور باشد و هم به نوعی تنوع‌پذیری در شرکای تجاری به‌منظور جلوگیری از خطرات ناشی از سیاست‌های تخصصی خارجی نظیر تحریم است. بررسی‌های آماری نشان می‌دهد که طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۷ در سال ۱۳۸۷ بیشترین بازار صادراتی از نظر تعداد با ۱۷۰ کشور قرار داشته و کمترین آن هم مربوط به سال ۱۳۹۳ با ۱۴۰ کشور است. با این حال، روند کلی نشانگر کاهش تعداد کشورها یا بازارهای هدف در این سال‌ها است.

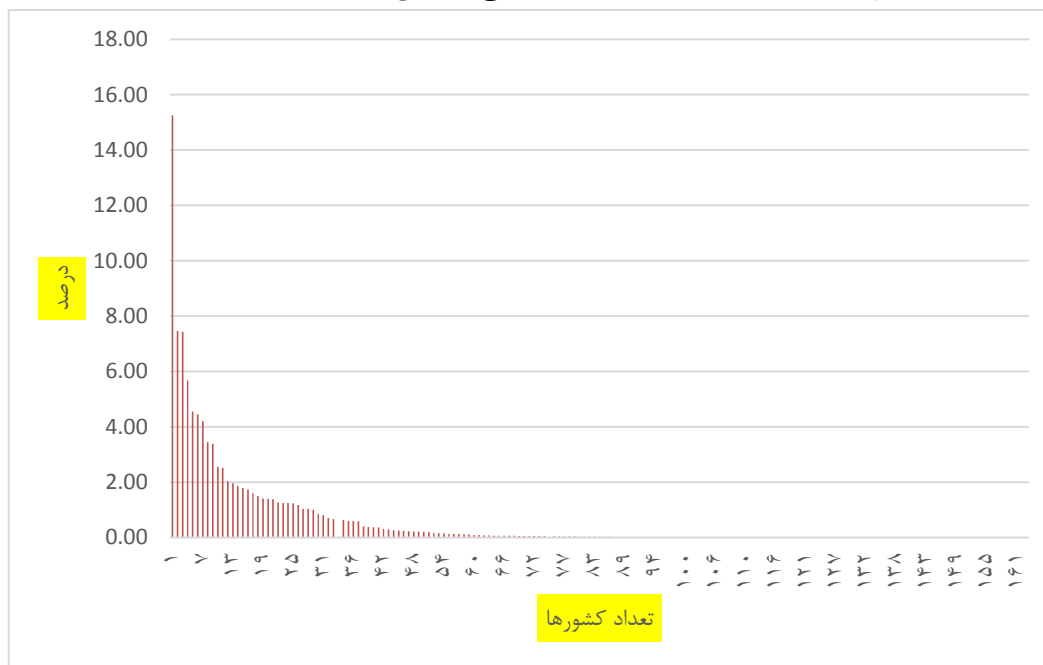
تنوع کشورهای طرف معامله، اگرچه می‌تواند شاخصی برای قدرتمندی کشور صادرکننده به‌حساب آید؛ اما این امر منوط به آن است که میزان صادرات به کشورهای مذکور نیز قابل توجه

باشد یا حداقل، در طول زمان روندی صعودی داشته باشد.

نمودار ۶ سهم شرکای تجاری ما را به ترتیب اهمیت (سطح مبادله) در سال ۱۳۸۰ نشان می‌دهد.

نمودار ۶. سهم کشورهای واردکننده کالای غیرنفتی از ایران به ترتیب ارزش آوری در سال ۱۳۸۰

چنانکه در نمودار ۶ ملاحظه می‌شود، در سال ۱۳۸۰ یک کشور کمی بیش از ۱۵ درصد از کل صادرات کالایی ایران سهم داشته است و حدود ۵۵ درصد صادرات ایران به ۹ کشور انجام می‌شده است. الگوی صادرات ما از نظر شرکای تجاری الگوی نامتقارنی است. منظور از عدم تقارن، این است که تعداد کمی از کشورها سهم بالایی در تجارت ما دارند و تعداد زیادی از آنها سهمی بسیار اندک.

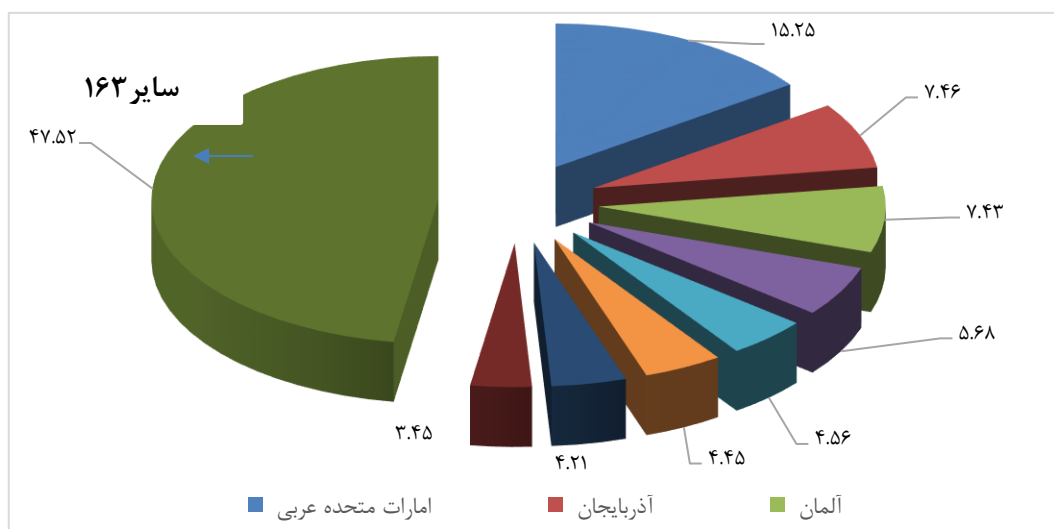
جدول ۴. سهم کشورهای با رابطه تجاری بالای سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۷

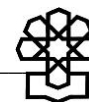
سال	تعداد کشورهای واردکننده کالا از ایران	کشورهای با کمی بیش از ۵۰ درصد سهم از درآمد صادراتی		کشورهای با بیش از ۸۰ درصد سهم از درآمد صادراتی	
		تعداد کشور	سهم از کل صادرات	تعداد کشور	سهم از کل صادرات
۱۳۸۰	۱۶۳	۸	۵۲/۴۸	۲۳	۸۰/۱۵
۱۳۸۱	۱۵۳	۸	۵۰/۰۴	۲۳	۸۰/۵۷
۱۳۸۲	۱۵۶	۷	۵۱/۹۳	۲۱	۸۰/۴۹
۱۳۸۳	۱۵۳	۸	۵۲/۴۴	۲۱	۸۰/۹۰
۱۳۸۴	۱۴۶	۷	۵۳/۱۵	۱۹	۸۰/۱۹
۱۳۸۵	۱۵۶	۶	۵۱/۷۰	۱۹	۸۰/۵۶
۱۳۸۶	۱۶۲	۶	۴۹/۵۸	۱۹	۸۰/۲۶

سال	تعداد کشورهای واردکننده کالا از ایران	کشورهای با کمی بیش از ۵۰ درصد سهم از درآمد صادراتی		کشورهای با بیش از ۸۰ درصد سهم از درآمد صادراتی	
		تعداد کشور	سهم از کل صادرات	تعداد کشور	سهم از کل صادرات
۱۳۸۷	۱۷۰	۶	۵۳/۲۳	۱۹	۸۰/۱۴
۱۳۸۸	۱۶۲	۴	۵۴/۳۰	۱۶	۸۰/۵۶
۱۳۸۹	۱۶۱	۴	۵۳/۷۴	۱۶	۸۱/۰۳
۱۳۹۰	۱۵۴	۴	۵۳/۲۴	۱۲	۸۰/۶۷
۱۳۹۱	۱۵۰	۴	۵۷/۳۷	۱۱	۸۰/۹۰
۱۳۹۲	۱۴۷	۳	۵۴/۲۵	۹	۸۱/۶۶
۱۳۹۳	۱۴۰	۳	۵۴/۵۶	۹	۸۰/۷۹
۱۳۹۴	۱۴۵	۳	۵۶/۱۹	۹	۸۲/۳۹
۱۳۹۵	۱۵۱	۴	۵۷/۲۶	۹	۸۰/۱۵
۱۳۹۶	۱۴۹	۴	۵۶/۸۸	۹	۸۰/۵۹
۱۳۹۷	۱۴۷	۳	۵۴/۳۵	۹	۸۱/۲۴

جدول ۴ می‌تواند ما را در تحلیل این وضعیت کمک کند. چنانکه در این جدول مشاهده می‌شود، در سال ۱۳۸۰ از میان ۱۶۳ کشور دارای رابطه تجاری با ایران، تعداد هشت کشور (یعنی ۴/۹ درصد از کشورهای طرف معامله با کشور) بیش از نیمی از ارزش حاصل از صادرات کالاهای غیرنفتی را عاید کشورمان ساخته‌اند و کمتر از نیم دیگر این درآمد ارزی توسط ۱۵۵ کشور باقی‌مانده حاصل شده است. این ترکیب را در نمودار ۷ می‌توان به‌طور مشخص‌تر مشاهده کرد.

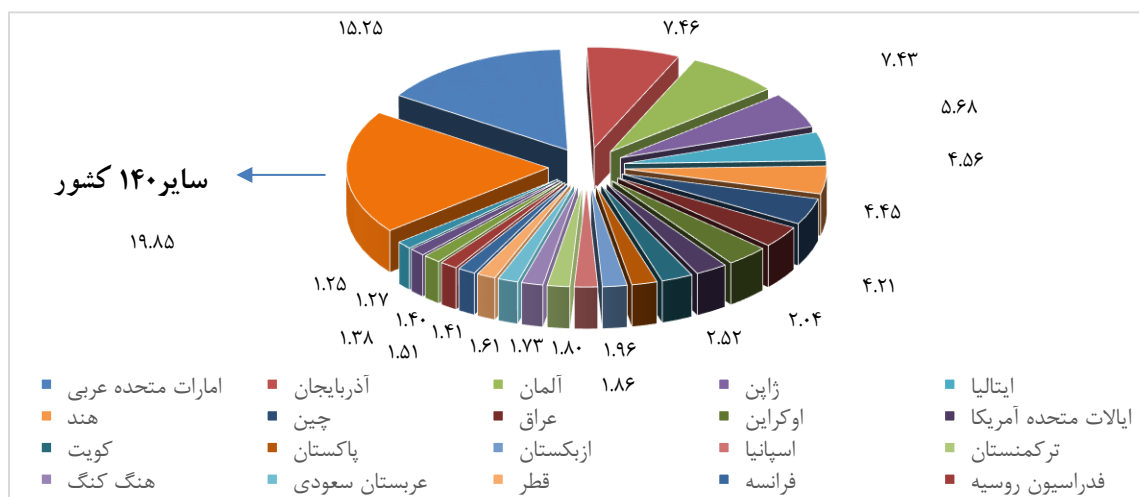
نمودار ۷. سهم هشت کشور دارای ۵۰ درصد سهم از صادرات کالاهای غیرنفتی ما در سال ۱۳۸۰

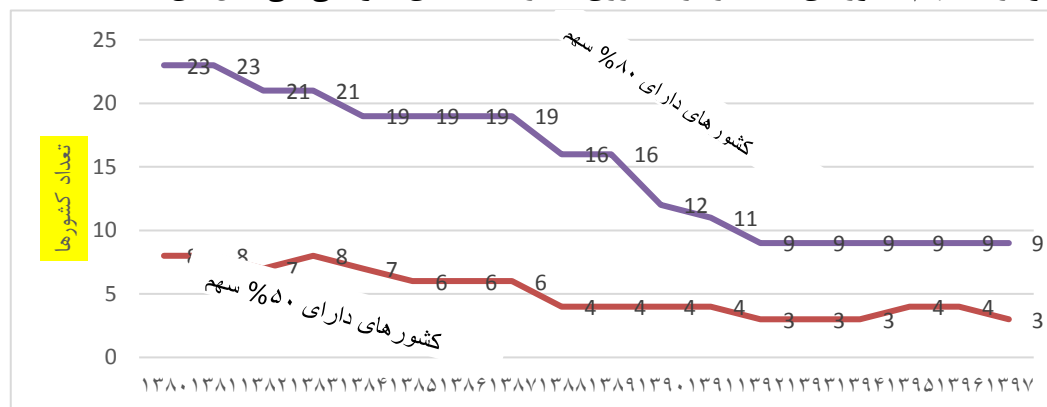
چنانکه در نمودار ۷ ملاحظه می‌شود؛ کشور امارات با ۱۵/۲۵ درصد بالاترین سهم را در ارزیابی کالاهای صادراتی ما در سال ۱۳۸۰ دارد. بعد از آن، آذربایجان با ۷/۴۶، آلمان با ۷/۴۳، ژاپن با ۵/۶۸، ایتالیا با ۴/۵۶، هند با ۴/۴۵، چین با ۴/۲۱ و عراق با ۳/۴۵ درصد به ترتیب مهم‌ترین شرکای تجاری ما در این سال به حساب می‌آیند. اگر یک لایه پیش‌تر برویم و شرکای عمده دیگر تجاری را نیز مشخص کنیم، ملاحظه خواهیم کرد که ۲۳ کشور (۱۴/۱۱ درصد کشورهای مورد نظر) بیش از ۸۰ درصد تجارت ما را در این سال تشکیل داده‌اند و ۱۴۰ کشور باقی‌مانده کمتر از ۲۰ درصد (به‌طور دقیق‌تر ۱۹/۸۵ درصد) تجارت ما را در برمی‌گیرند. نمودار ۸ تصویر واضح‌تری از این موقعیت را نشان می‌دهد.

نمودار ۸. سهم ۲۳ کشور دارای ۸۰ درصد سهم از صادرات کالاهای غیرنفتی ما در سال ۱۳۸۰

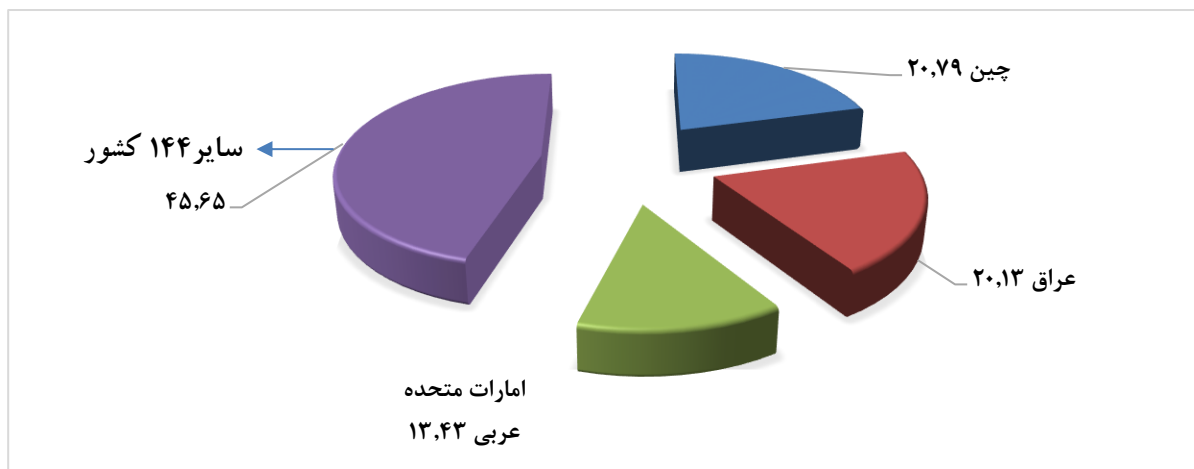
برای بررسی اینکه سهم عمده بازار در طول زمان چه مسیری را طی کرده است؛ عناصر ستون‌های چهارم و ششم جدول ۴ را یکدست می‌کنیم و سپس سهم کشورهای عمده را در تأمین این سطح از درآمد ارزی در طول زمان ترسیم می‌نماییم. به عبارت دیگر، نمودار ۹ روند سهم کشورهای عمده در دو سطح ۵۰ و ۸۰ درصد درآمد ارزی صادراتی را طی فاصله سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۷ نشان می‌دهد.

نمودار ۹. سهم کشورهای عمده از درآمد ارزی صادرات کالاهای غیرنفتی طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۷

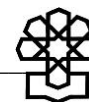

چنانکه ملاحظه می‌شود، تعداد کشورهای عمده (از کل کشورهای دارای رابطه تجاری مورد نظر) واردکننده کالاهای غیرنفتی از ایران، در طول زمان، روندی کاهشی را نشان می‌دهد. روند مذکور برای گروه کشورهای تأمین‌کننده ۸۰ درصد درآمد ارزی در مقایسه با گروه کشورهای تأمین‌کننده ۵۰ درصد درآمد ارزی، با آهنگی تندتر در حال کاهش است. نمودار ۱۰ ترکیب سهم کشورهای عمده درآمد ارزی حاصل از صادرات کالاهای غیرنفتی ما را در سال ۱۳۹۷ نشان می‌دهد.

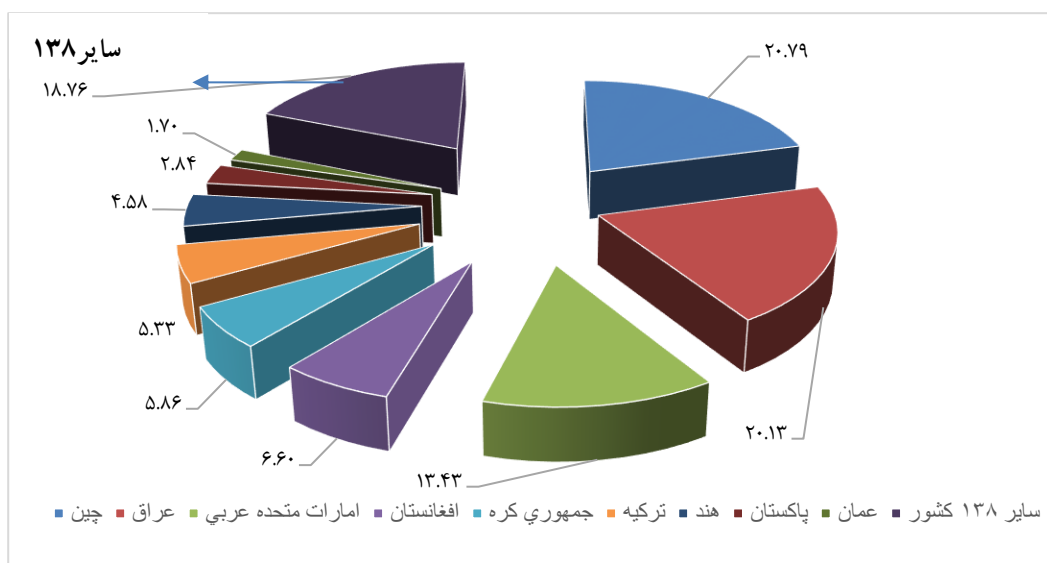
نمودار ۱۰. سهم سه کشور دارای حدود ۵۰ درصد سهم از صادرات کالاهای غیرنفتی در سال ۱۳۹۷

چنانکه در این نمودار ملاحظه می‌شود در سال ۱۳۹۷، از میان ۱۴۷ کشور، تنها سه کشور چین، امارات متحده عربی و عراق ۵۴ درصد ارز حاصل از صادرات کالاهای غیرنفتی را عاید کشور ما ساخته‌اند. به عبارت دیگر، در این سال، تنها ۲ درصد از کشورهای طرف معامله ما، ۵۴ درصد درآمد ارزی از محل صادرات کالاهای غیرنفتی‌مان را تشکیل داده‌اند مقایسه این نمودار با نمودار ۶ تغییر الگوی تجاری ما را کمی بهتر نشان می‌دهد. برای مشاهده بهتر ترکیب سهم کشورها در ارزآوری کالاهای غیرنفتی، تعداد بیشتری از کشورهای طرف معامله را تا سطح ۸۰ درصد درآمد ارزی از محل صادرات کالاهای غیرنفتی مطابق نمودار ۱۱ مورد توجه قرار می‌دهیم. در این نمودار، چنانکه شاهدیم؛ تنها ۹ کشور (۶ درصد کشورهای مورد نظر) بیش از ۸۰ درصد تجارت ما را در سال ۱۳۹۷ تشکیل داده‌اند و ۱۳۸ کشور باقی‌مانده سهمی کمتر از ۱۹ درصد (به‌طور دقیق‌تر ۱۸/۷۶ درصد) را دربرمی‌گیرند.

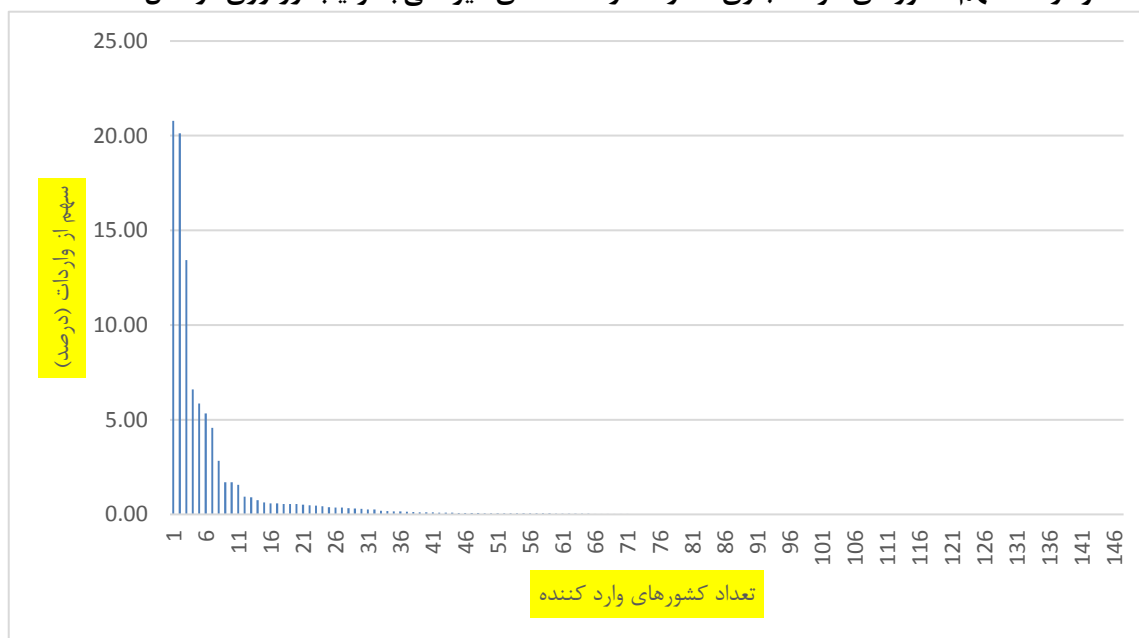

نمودار ۱۱. سهم ۹ کشور دارای ۸۰ درصد سهم از صادرات کالاهای غیرنفتی ما در سال ۱۳۹۷

این امر، نشانگر آن است که روند حرکت ما در طول زمان در جهت توسعه صادرات در بخش کالاهای غیرنفتی، به تمرکز بر بعضی کشورها انجامیده است. به عبارت دیگر، در طول زمان، رابطه تجاری ما با کشورهای مختلف به طور یکسان رشد نکرده است.

نمودار ۱۲. سهم کشورهای طرف تجاری ما در صادرات کالاهای غیرنفتی به ترتیب ارزش آوری در سال ۱۳۹۷

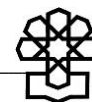

نمودار ۱۲ ترکیب سهم کشورهای مختلف را به ترتیب سطح ارتباط با ما در امر صادرات کالاهای غیرنفتی در سال ۱۳۹۷ نشان می‌دهد. چنانکه ملاحظه می‌شود، الگوی صادرات کالاهای غیرنفتی ما که در نمودار ۶ برای سال ۱۳۸۰ نشان داده شده بود؛ همچنان نشان از عدم تقارن دارد؛ ضمن آنکه در گذر زمان این عدم تقارن بیشتر هم شده است.

با توجه به اینکه در الگوی تجارت ایران تعداد محدودی از کشورها سهم چشمگیری از درآمد ارزی را به خود اختصاص داده‌اند؛ لازم است شناختی نسبت به این گروه از کشورها و کالاهای مورد تقاضای آنها داشته باشیم. بدین منظور، با اتکا به آمارهای جدول ۵ که ارزش، سهم و رشد صادرات به کشورهای را دربرمی‌گیرد که بیش از ۵۰ درصد درآمدهای ارزی از محل صادرات کالاهای غیرنفتی را طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۷ به خود اختصاص داده‌اند؛ سعی می‌شود شناختی اولیه درباره این کشورها و روند تجارتشان کسب کنیم.

جدول ۵. کشورهای عمده طرف معامله در صادرات غیرنفتی کالایی با بیش از ۵۰ درصد سهم درآمدی طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۷

سال	شركای عمده تجاری	سهم هر کشور از کل	ارزش حجم تجارت	رشد ارزش حجم تجارت
۱۳۸۰	امارات متحده عربی	۱۵.۲۵	۶۴۱,۱۵۲,۹۲۵	-
	آذربایجان	۷.۴۶	۳۱۳,۴۰۴,۹۱۸	-
	آلمان	۷.۴۳	۳۱۲,۴۷۹,۱۸۶	-
	ژاپن	۵.۶۸	۲۳۸,۵۹۹,۲۳۶	-
	ایتالیا	۴.۵۶	۱۹۱,۵۲۵,۵۹۸	-
	هند	۴.۴۵	۱۸۷,۰۱۰,۸۶۶	-
	چین	۴.۲۱	۱۷۷,۰۹۸,۵۷۰	-
	عراق	۳.۴۵	۱۴۴,۹۹۶,۹۸۲	-
۱۳۸۱	امارات متحده عربی	۱۶.۴۷	۷۵۳,۸۳۹,۹۰۲	۱۷.۵۸
	آلمان	۶.۳۱	۲۸۸,۸۵۵,۶۷۳	-۷.۵۶
	آذربایجان	۵.۴۶	۲۵۰,۰۲۵,۵۴۸	-۲۰.۲۲
	ژاپن	۵.۱۷	۲۳۶,۵۵۹,۹۶۱	-۰.۸۵
	عراق	۴.۷۵	۲۱۷,۶۵۰,۱۸۳	۵۰.۱۱
	چین	۴.۳۳	۱۹۸,۳۰۹,۶۱۵	۱۱.۹۸
	هند	۴.۱۳	۱۸۹,۲۲۵,۵۳۰	۱.۱۸
	ایتالیا	۳.۴۲	۱۵۶,۵۵۶,۳۹۵	-۱۸.۲۶
۱۳۸۲	امارات متحده عربی	۱۵.۴۷	۹۱۶,۱۶۴,۸۷۵	۲۱.۵۳
	عراق	۹.۹۴	۵۸۸,۴۵۶,۴۰۹	۱۷۰.۳۷
	ژاپن	۶.۰۸	۳۶۰,۲۸۸,۷۵۰	۵۲.۳۰
	آلمان	۵.۸۶	۳۴۷,۳۱۵,۱۰۶	۲۰.۲۴
	آذربایجان	۵.۱۹	۳۰۷,۰۶۱,۶۶۰	۲۲.۸۱
	هند	۵.۰۰	۲۹۶,۱۷۹,۱۵۰	۵۶.۵۲
	افغانستان	۴.۳۹	۲۵۹,۹۰۱,۴۹۳	۷۳.۱۹

سال	شرکای عمده تجاری	سهم هر کشور از کل	ارزش حجم تجارت	رشد ارزش حجم تجارت
۱۳۸۳	امارات متحده عربی	۱۸.۰۲	۱۲۲۵۸۰۸۸۵۰	۳۳.۸۰
	هند	۶.۹۵	۴۷۳۰۰۹۰۲۳.۹	۵۹.۷۰
	عراق	۵.۴۳	۳۶۹۲۰۶۰۶۶.۸	-۳۷.۲۶
	ژاپن	۵.۰۴	۳۴۲۷۶۳۴۴۰.۶	-۴.۸۶
	آلمان	۴.۷۹	۳۲۵۹۵۲۶۹۹.۳	-۶.۱۵
	ایتالیا	۴.۵۴	۳۰۸۹۶۳۹۲۴.۴	۸۲.۰۱
	چین	۳.۹۱	۲۶۶۲۴۶۵۷۳.۸	۱۴.۹۷
	آذربایجان	۳.۷۶	۲۵۵۷۰۵۳۹۴.۳	-۱۶.۷۳
۱۳۸۴	امارات متحده عربی	۱۴.۸۰	۱,۵۴۴,۶۱۸,۲۷۷	۲۶.۰۱
	عراق	۱۱.۷۲	۱,۲۲۳,۷۶۶,۷۱۹	۲۳۱.۴۶
	هند	۷.۳۲	۷۶۳,۷۵۵,۲۵۹	۶۱.۴۷
	ژاپن	۵.۱۶	۵۳۸,۵۰۱,۵۸۹	۵۷.۱۱
	چین	۵.۰۷	۵۲۹,۰۵۰,۱۷۳	۹۸.۷۱
	افغانستان	۴.۷۶	۴۹۶,۷۲۹,۷۷۴	۱۲۳.۷۸
	کویت	۴.۳۴	۴۵۲,۶۱۸,۷۴۲	۱۵۳.۵۳
	امارات متحده عربی	۱۳.۴۴	۱,۷۲۷,۹۶۵,۱۸۴	۱۱.۸۷
۱۳۸۵	عراق	۱۳.۳۷	۱,۷۱۸,۴۵۳,۶۳۲	۴۰.۴۲
	چین	۸.۱۹	۱,۰۵۲,۹۹۶,۸۰۱	۹۹.۰۴
	هند	۶.۵۱	۸۳۶,۶۴۳,۴۹۶	۹.۵۴
	ژاپن	۵.۱۷	۶۶۴,۰۲۲,۶۹۷	۲۳.۳۱
	ایتالیا	۵.۰۲	۶۴۵,۴۰۱,۷۶۶	۱۶۲.۶۲
	امارات متحده عربی	۱۴.۱۷	۲,۱۶۵,۹۸۳,۰۶۴	۲۵.۳۵
۱۳۸۶	عراق	۱۲.۰۵	۱,۸۴۱,۹۴۷,۷۰۳	۷.۱۹
	چین	۸.۱۳	۱,۲۴۳,۵۲۳,۷۶۴	۱۸.۰۹
	ژاپن	۶.۰۶	۹۲۶,۸۳۸,۸۷۹	۳۹.۵۸
	هند	۵.۴۸	۸۳۷,۴۷۴,۷۹۴	۰.۱۰
	ترکیه	۳.۷۰	۵۶۵,۵۵۷,۸۳۹	۷۳.۴۴
	عراق	۱۵.۰۸	۲,۷۶۱,۸۷۲,۸۷۲	۴۹.۹۴
	امارات متحده عربی	۱۲.۶۸	۲,۳۲۲,۱۳۷,۲۱۳	۷.۲۱
۱۳۸۷	چین	۱۱.۲۰	۲,۰۵۱,۳۲۰,۵۳۴	۶۴.۹۶
	هند	۶.۳۳	۱,۱۵۹,۴۴۴,۹۸۷	۳۸.۴۵
	جمهوری کره	۴.۴۸	۸۲۰,۵۵۲,۳۶۴	۴۸.۶۶
	افغانستان	۳.۴۶	۶۳۲,۷۲۰,۶۸۸	۱۶.۵۹
	عراق	۲۰.۸۳	۴,۵۵۹,۹۰۷,۹۶۲	۶۵.۱۰
	چین	۱۴.۲۸	۳,۱۲۵,۷۶۲,۶۷۵	۵۲.۳۸
۱۳۸۸	امارات متحده عربی	۱۳.۴۱	۲,۹۳۴,۰۱۵,۶۵۸	۲۶.۳۵
	هند	۵.۷۸	۱,۲۶۴,۴۸۷,۶۰۲	۹.۰۶
	چین	۱۷.۲۲	۴,۵۷۰,۹۶۵,۶۷۳	۴۶.۲۴
	عراق	۱۷.۱۰	۴,۵۳۸,۶۰۴,۶۰۸	-۰.۴۷
	امارات متحده عربی	۱۲.۵۶	۳,۳۳۵,۵۵۸,۴۷۹	۱۳.۶۹
۱۳۸۹	هند	۶.۸۶	۱,۸۲۱,۶۹۸,۰۵۲	۴۴.۰۷
	چین	۱۶.۴۴	۵,۵۵۷,۴۲۰,۰۱۲	۲۱.۵۸
	چین	۱۶.۴۴	۵,۵۵۷,۴۲۰,۰۱۲	۲۱.۵۸

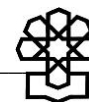
سال	شرکای عمده تجاری	سهم هر کشور از کل	ارزش حجم تجارت	رشد ارزش حجم تجارت
	عراق	۱۵.۳۲	۵,۱۷۹,۱۹۹,۰۰۵	۱۴.۱۱
	امارات متحده عربی	۱۳.۳۴	۴,۵۰۸,۹۵۵,۳۵۴	۳۵.۱۸
	هند	۸.۱۵	۲,۷۵۳,۸۷۱,۵۴۰	۵۱.۱۷
۱۳۹۱	چین	۱۹.۸۹	۸,۳۶۹,۵۷۲,۲۲۶	۵۰.۶۰
	امارات متحده عربی	۱۷.۳۰	۷,۴۱۷,۴۲۱,۹۷۵	۶۴.۵۰
	عراق	۱۱.۰۸	۶,۱۳۱,۴۸۲,۳۵۶	۱۸.۳۹
	ترکیه	۹.۱۰	۳,۲۴۷,۴۸۷,۹۸۱	۱۲۷.۰۲
	چین	۲۳.۷۱	۷,۴۵۸,۱۶۶,۰۲۲	-۱۰.۸۹
۱۳۹۲	عراق	۱۹.۱۶	۶,۰۲۷,۸۴۴,۹۵۷	-۱.۶۹
	امارات متحده عربی	۱۱.۳۹	۳,۵۸۱,۸۷۱,۱۸۱	-۵۱.۷۱
	چین	۲۵.۷۰	۹,۳۸۸,۹۰۷,۱۰۱	۲۵.۸۹
۱۳۹۳	عراق	۱۷.۷۵	۶,۴۸۴,۵۲۷,۳۵۲	۷.۵۸
	امارات متحده عربی	۱۱.۱۲	۴,۰۶۳,۵۳۶,۵۹۴	۱۳.۴۵
	چین	۲۲.۱۶	۷,۲۲۸,۱۳۶,۰۹۲	-۲۳.۰۱
۱۳۹۴	عراق	۱۹.۰۳	۶,۲۰۵,۶۴۰,۵۴۸	-۴.۳۰
	امارات متحده عربی	۱۵.۰۰	۴,۸۹۲,۵۴۲,۱۸۴	۲۰.۴۰
	چین	۱۹.۰۴	۸,۳۶۹,۵۷۲,۲۲۶	۱۵.۷۹
۱۳۹۵	امارات متحده عربی	۱۶.۸۸	۷,۴۱۷,۴۲۱,۹۷۵	۵۱.۶۱
	عراق	۱۳.۹۵	۶,۱۳۱,۴۸۲,۳۵۶	-۱.۲۰
	ترکیه	۷.۳۹	۳,۲۴۷,۴۸۷,۹۸۱	۱۴۷.۲۱
	چین	۱۹.۱۸	۹,۰۱۲۳۶۴۴۲۸	۷.۶۸
۱۳۹۶	امارات متحده عربی	۱۴.۴۱	۶۷۷۱۳۵۴۵۷۰	-۸.۷۱
	عراق	۱۳.۹۵	۶۵۵۴۶۷۷۴۱۳	۶.۹۰
	جمهوری کره	۹.۳۴	۴۳۸۶۳۱۶۳۶۱	۵۲.۴۶
	چین	۲۰.۷۹	۹۲۸۸۲۵۹۳۶۰	۳۰.۰۶
۱۳۹۷	عراق	۲۰.۱۳	۸۹۹۰۵۱۵۸۴۳	۳۷.۱۶
	امارات متحده عربی	۱۳.۴۳	۵۹۹۸۵۸۰۶۹۴	-۱۱.۴۱

مأخذ: محاسبات گروه تحقیق بر مبنای آمارهای گمرک جمهوری اسلامی ایران.

همان‌طور که ملاحظه می‌شود سه کشور امارات متحده عربی، عراق و چین در تقریباً اکثر سال‌های دوره مورد بررسی، به‌عنوان کشورهای با بیشترین سهم صادراتی کالاهای غیرنفتی ایران شناخته شده‌اند. اکنون نگاهی اجمالی به روند تغییرات صادرات کالا به این سه کشور خواهیم داشت.

۱-۱-۱-۳. امارات متحده عربی

امارات متحده عربی یکی از کشورهایی است که سهم بالایی در صادرات کالاهای غیرنفتی ما داشته است به‌طوری‌که در فاصله سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۷ همواره رتبه‌ای بین یک تا سه را در بین کشورهای دارای

سهم عمده تجارت ما در صادرات کالاهای غیرنفتی به خود اختصاص داده است. نمودار ۱۳ سهم این کشور را از کل صادرات کالاهای غیرنفتی در فاصله سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۷ نشان می‌دهد. در فاصله این سال‌ها، این کشور به‌طور متوسط ۱۴/۴۰ درصد از درآمد حاصل از صادرات کالاهای غیرنفتی ما را به خود اختصاص داده است. کمترین سهم آن در سال ۱۳۹۳ معادل ۱۱/۱۲ درصد و بیشترین سهم آن ۱۷/۳۰ درصد در سال ۱۳۹۱ بوده است.

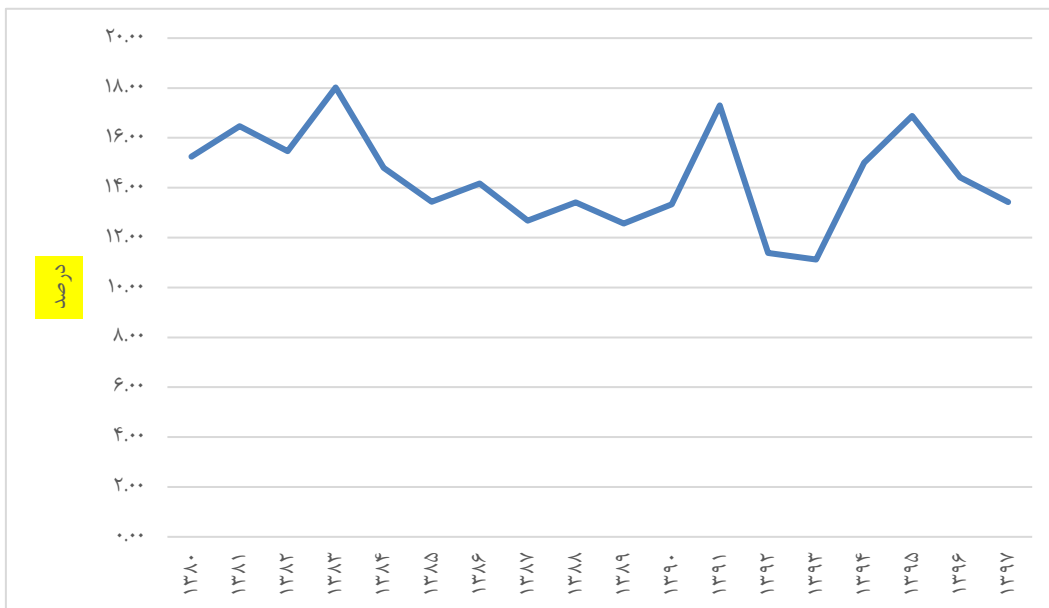
جدول ۶. ارزش صادرات، رشد و سهم کشور امارات متحده عربی در صادرات غیرنفتی کالایی

طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۷

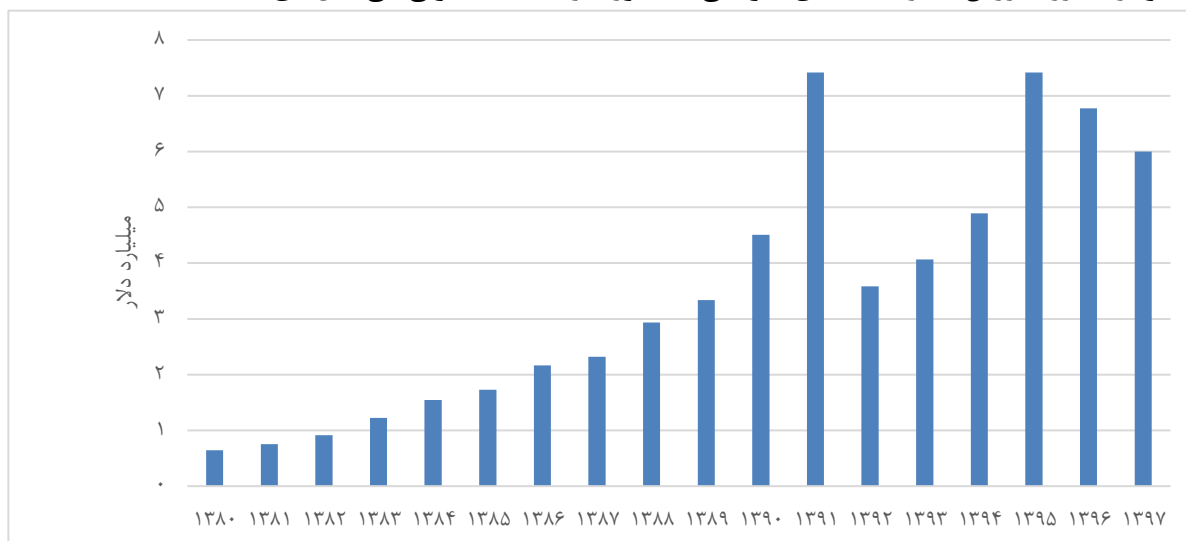
سال	سهم از کل صادرات	ارزش صادرات (دلار)	رشد ارزش صادرات	سال	سهم از کل صادرات	ارزش صادرات (دلار)	رشد ارزش صادرات
۱۳۸۰	۱۵.۲۵	۶۴۱,۱۵۲,۹۲۵	-	۱۳۸۹	۱۲.۵۶	۳,۳۳۵,۵۵۸,۴۷۹	۱۳.۶۹
۱۳۸۱	۱۶.۴۷	۷۵۳,۸۳۹,۹۰۲	۱۷.۵۸	۱۳۹۰	۱۳.۳۴	۴,۵۰۸,۹۵۵,۳۵۴	۳۵.۱۸
۱۳۸۲	۱۵.۴۷	۹۱۶,۱۶۴,۸۷۵	۲۱.۵۳	۱۳۹۱	۱۷.۳۰	۷,۴۱۷,۴۲۱,۹۷۵	۶۴.۵۰
۱۳۸۳	۱۸.۰۲	۱,۲۲۵,۸۰۸,۸۵۰	۳۳.۸۰	۱۳۹۲	۱۱.۳۹	۳,۵۸۱,۸۷۱,۱۸۱	-۵۱.۷۱
۱۳۸۴	۱۴.۸۰	۱,۵۴۴,۶۱۸,۲۷۷	۲۶.۰۱	۱۳۹۳	۱۱.۱۲	۴,۰۶۳,۵۳۶,۵۹۴	۱۳.۴۵
۱۳۸۵	۱۳.۴۴	۱,۷۲۷,۹۶۵,۱۸۴	۱۱.۸۷	۱۳۹۴	۱۵.۰۰	۴,۸۹۲,۵۴۲,۱۸۴	۲۰.۴۰
۱۳۸۶	۱۴.۱۷	۲,۱۶۵,۹۸۳,۰۶۴	۲۵.۳۵	۱۳۹۵	۱۶.۸۸	۷,۴۱۷,۴۲۱,۹۷۵	۵۱.۶۱
۱۳۸۷	۱۲.۶۸	۲,۳۲۲,۱۳۷,۲۱۳	۷.۲۱	۱۳۹۶	۱۴.۴۱	۶,۷۷۱,۳۵۴,۵۷۰	-۸.۷۱
۱۳۸۸	۱۳.۴۱	۲,۹۳۴,۰۱۵,۶۵۸	۲۶.۳۵	۱۳۹۷	۱۳.۴۳	۵,۹۹۸,۵۸۰,۶۹۴	-۱۱.۴۱
				میانگین			
				متوسط رشد			
				۱۴.۴۰			
				۱۷.۴۵			

نمودار ۱۳ روند سهم صادراتی ما را از کشور امارات طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۷ نشان می‌دهد. ملاحظه این روند در کنار درآمد صادراتی کل کشور از محل کالاهای غیرنفتی در نمودار ۱۴ قابل مشاهده است.

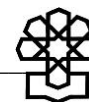
نمودار ۱۳. روند سهم صادرات کالاهای غیرنفتی کشور امارات متحده عربی طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۷

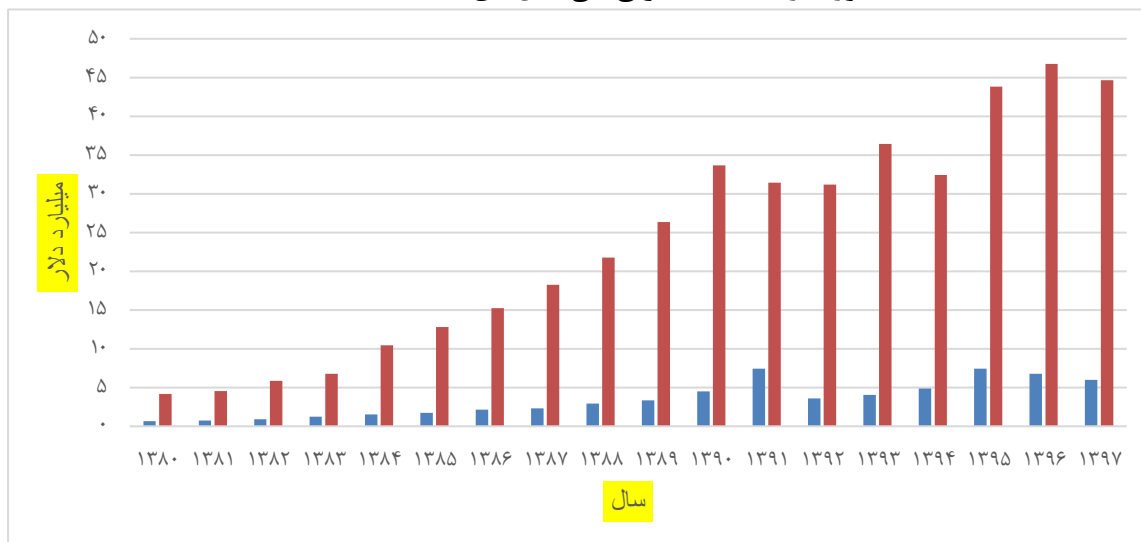
نمودار ۱۴. روند ارزش صادرات کالاهای غیرنفتی به کشور امارات متحده عربی طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۷

چنانکه ملاحظه می‌شود؛ طی فاصله سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۰ روند صادرات به این کشور رشد آرامی داشته است. این رشد طی سال‌های مذکور به‌طور متوسط معادل ۲۱/۸۶ درصد بوده و چنانکه در نمودار ۱۳ مشاهده می‌شود، سهم این کشور از کل صادرات کالاهای غیرنفتی به‌طور متوسط ۱۴/۵۱ است.

نمودار ۱۵. روند صادرات کالاهای غیرنفتی به کل کشورهای مقصد در کنار کشور امارات متحده عربی طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۷

*نمودار میله‌ای آبی، میزان صادرات به امارات متحده عربی از ایران و نمودار قرمز میزان کل صادرات کشور را نشان می‌دهد.

نرخ رشد این متغیر در سال ۱۳۹۰ با آغاز جنگ تمام‌عیار اقتصادی آمریکا علیه ایران و سقوط ۴۰ درصدی ارزش ریال، به بالاترین سطح خود طی این سال‌ها یعنی ۳۵/۱۸ درصد می‌رسد. این روند در سال ۱۳۹۱ متعاقب افزایش دو برابری قیمت دلار، با رشد ناگهانی ۶۴/۵۰ درصدی مواجه می‌شود. گرچه با اوج گرفتن دور جدید تحریم‌های آمریکا و متحدان اروپایی وی در سال ۱۳۹۲ به کمی کمتر از نصف می‌رسد و مجدداً رشد فزاینده‌ای را از سر می‌گیرد تا در سال ۱۳۹۵ به رشد ۵۱/۶۱ درصدی برسد. در سال ۱۳۹۶ کاهش ۸/۷۱ درصدی رشد، سهم این کشور را در صادرات کالاهای غیرنفتی ما به ۱۴/۴۵ کاهش می‌دهد و در سال ۱۳۹۷ با ۱۱/۴۱ درصد کاهش مجدد به ۱۳/۴۳ درصد می‌رسد.

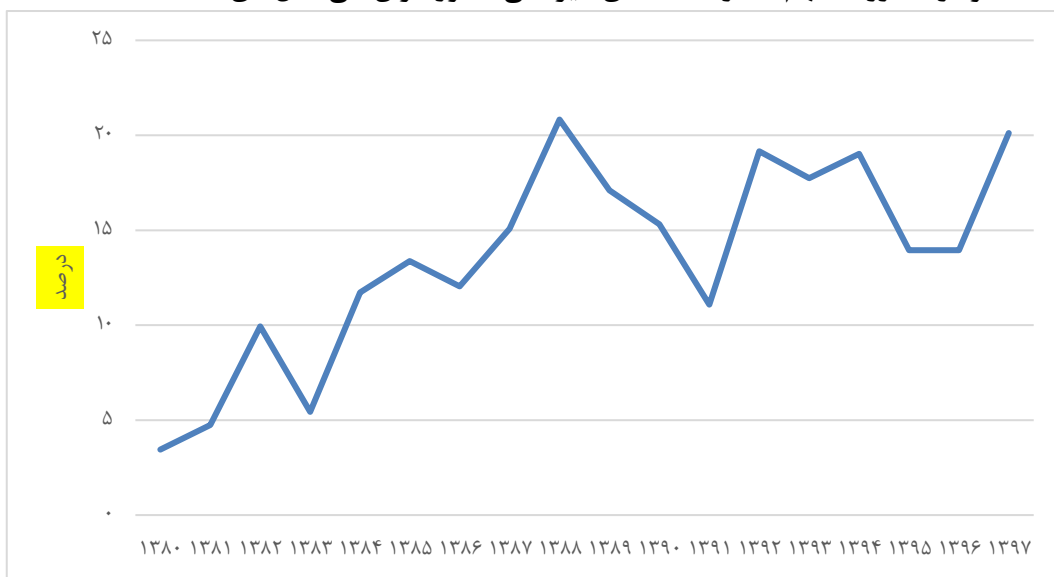
۲-۱-۱-۳. عراق

کشور عراق دومین کشوری است که طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۷ همواره جزو کشورهایی بوده که مجموعاً حدود نیمی از درآمد صادراتی کالاهای غیرنفتی ما را تشکیل داده است. اگرچه این کشور در سال ۱۳۸۰ رتبه هشتم را در بین کشورهای عمده تجاری در صادرات کالاهای غیرنفتی ما داراست، اما به تدریج با افزایش رابطه تجاری رتبه آن بهبود یافته و طی سال‌های ۱۳۸۲ تا ۱۳۹۷ همواره رتبه یکم تا سوم را کسب کرده است. نمودار ۱۶ روند سهم این کشور را از کل صادرات کالاهای غیرنفتی در فاصله سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۷ نشان می‌دهد.

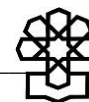
جدول ۷. ارزش صادرات، رشد و سهم کشور عراق در صادرات غیرنفتی کالایی طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۷

سال	سهم از کل صادرات	ارزش صادرات (دلار)	رشد ارزش صادرات	سال	سهم از کل صادرات	ارزش صادرات (دلار)	رشد ارزش صادرات
۱۳۸۰	۳.۴۵	۱۴۴,۹۹۶,۹۸۲	-	۱۳۸۹	۱۷.۱	۴,۵۳۸,۶۰۴,۶۰۸	-۰.۴۷
۱۳۸۱	۴.۷۵	۲۱۷,۶۵۰,۱۸۳	۵۰.۱۱	۱۳۹۰	۱۵.۳۲	۵,۱۷۹,۱۹۹,۰۰۵	۱۴.۱۱
۱۳۸۲	۹.۹۴	۵۸۸,۴۵۶,۴۰۹	۱۷۰.۳۷	۱۳۹۱	۱۱.۰۸	۶,۱۳۱,۴۸۲,۳۵۶	۱۸.۳۹
۱۳۸۳	۵.۴۳	۳۶۹۲۰۶۰۶۶.۸	-۳۷.۲۶	۱۳۹۲	۱۹.۱۶	۶,۰۲۷,۸۴۴,۹۵۷	-۱.۶۹
۱۳۸۴	۱۱.۷۲	۱,۲۲۳,۷۶۶,۷۱۹	۲۳۱.۴۶	۱۳۹۳	۱۷.۷۵	۶,۴۸۴,۵۲۷,۳۵۲	۷.۵۸
۱۳۸۵	۱۳.۳۷	۱,۷۱۸,۴۵۳,۶۳۲	۴۰.۴۲	۱۳۹۴	۱۹.۰۳	۶,۲۰۵,۶۴۰,۵۴۸	-۴.۳۰
۱۳۸۶	۱۲.۰۵	۱,۸۴۱,۹۴۷,۷۰۳	۷۰.۱۹	۱۳۹۵	۱۳.۹۵	۶,۱۳۱,۴۸۲,۳۵۶	-۱.۲۰
۱۳۸۷	۱۵.۰۸	۲,۷۶۱,۸۷۲,۸۷۲	۴۹.۹۴	۱۳۹۶	۱۳.۹۵	۶,۵۵۴,۶۷۷,۴۱۳	۶.۹۰
۱۳۸۸	۲۰.۸۳	۴,۵۵۹,۹۰۷,۹۶۲	۶۵.۱۰	۱۳۹۷	۲۰.۱۳	۸,۹۹۰,۵۱۵,۸۴۳	۳۷.۱۶
میانگین		۱۳.۵۶					
متوسط رشد		۳۸.۴۶					

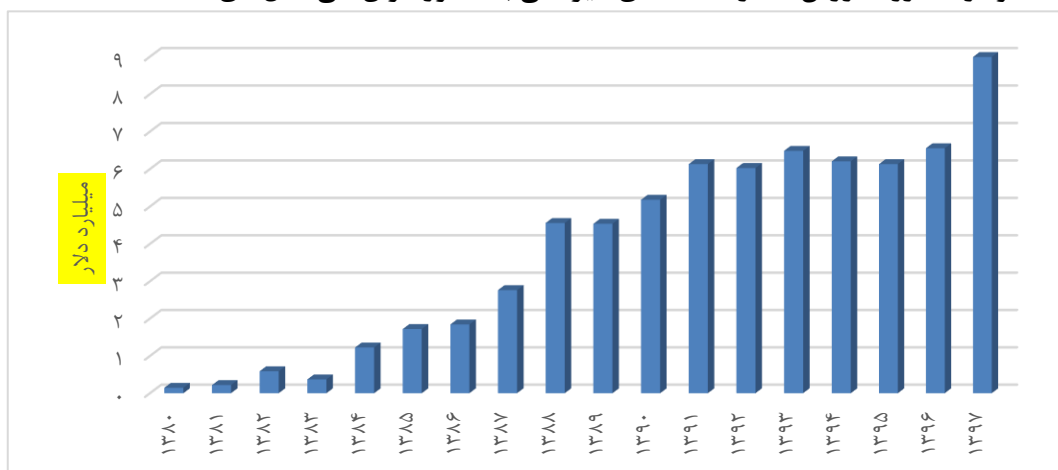
نمودار ۱۶. روند سهم صادرات کالاهای غیرنفتی کشور عراق طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۷

به طوری که در نمودار ۱۶ ملاحظه می‌شود، نوسان‌های سهم این کشور از کل تجارت با ایران طی این سال‌ها ۳/۴۵ درصد (در سال ۱۳۸۰) تا ۲۰/۸۳ درصد (در سال ۱۳۸۸) بوده است. متوسط این سهم در طول سال‌های مزبور، ۱۳/۵۶ درصد بوده که در مقایسه با ۱۴/۴۵ درصد امارات فاصله چندانی از این کشور ندارد. نمودار ۱۷ روند درآمد صادراتی ما را از کشور عراق طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۷ نشان می‌دهد.

نمودار ۱۷. روند ارزش صادرات کالاهای غیرنفتی به کشور عراق طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۷

چنانکه ملاحظه می‌شود صادرات کالاهای غیرنفتی ما به عراق که در سال ۱۳۸۰ با سهم ۳/۵ درصد آغاز شده بود، از سال ۱۳۸۷ با نرخ رشد ۵۰ درصدی آهنگ شتابان می‌گیرد. در سال ۱۳۸۸ این رشد به ۶۵/۱۰ می‌رسد تا رتبه این کشور را به نخستین کشور در میان واردکنندگان عمده کالاهای غیرنفتی از ایران برساند. پس از آن، با متوسط رشد ۸/۵ درصد و نوسان‌های اندک، سطح صادرات ما به این کشور به ثباتی نسبی می‌رسد به طوری که متوسط سهم این کشور از میان کشورهای دارای رابطه تجاری با ایران، طی سال‌های ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۷ به ۱۶/۳۹ درصد و رتبه این کشور در میان کشورهای عمده واردکننده کالاهای غیرنفتی از ایران بین دو و سه تثبیت می‌شود. در سال ۱۳۹۷ واردات کالاهای غیرنفتی این کشور از ایران نرخ رشد ۳۷/۱۶ درصدی، رتبه دو و سهم ۲۰/۱۳ درصد داشته است. نگاهی به الگوی کالاهای غیرنفتی صادراتی ایران به عراق، نشان می‌دهد عمده‌ترین گروه‌های کالایی مجموعاً ۷۹/۵۴ درصد حجم صادرات به این کشور را تشکیل می‌دهد.

۳-۱-۱-۳. چین

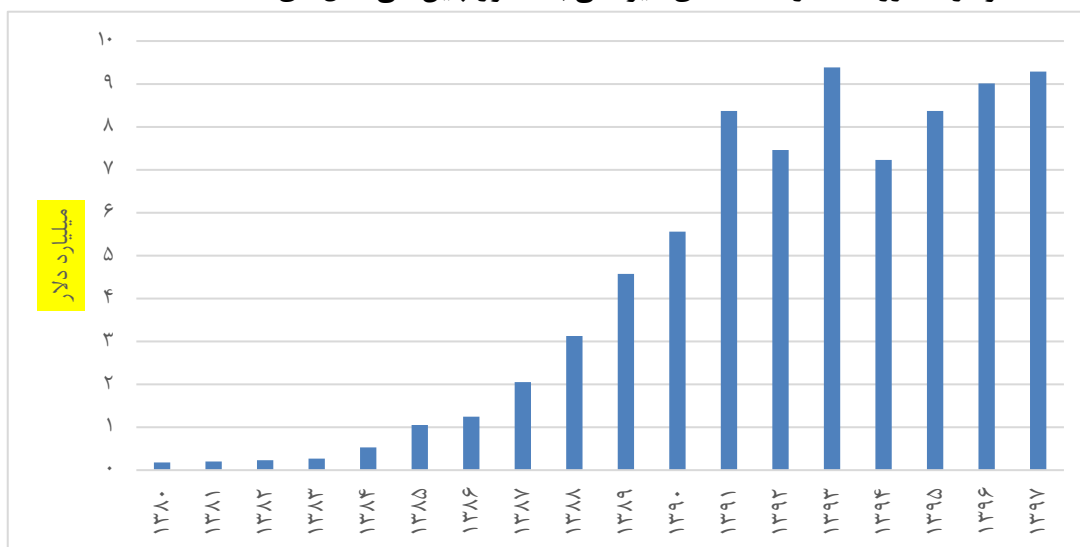
سومین کشوری که طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۷ همواره جزو کشورهای دارای رابطه بالای تجاری با ایران از حیث صادرات کالاهای غیرنفتی بوده است، کشور چین است که به طور متوسط طی این سال‌ها با نرخ تقریباً ۳۰ درصد رشد، ۱۳/۷۴ درصد سهم تجارت ما را به خود اختصاص داده است. این کشور در سال ۱۳۸۰ و ۱۳۸۱ به ترتیب رتبه هفتم و هشتم را در بین کشورهای عمده تجاری طرف معامله ما داشته است؛ اما این رتبه در سال‌های بعد بهبود می‌یابد به طوری که در سال ۱۳۸۴ به رتبه پنجم و سپس تا سال ۱۳۸۸ به رتبه دوم می‌رسد و از سال ۱۳۸۹ تا انتهای سال ۱۳۹۷ بالاترین رتبه را (رتبه نخست) در میان کشورهای عمده واردکننده کالاهای غیرنفتی ما داشته است.

جدول ۸. ارزش تجارت، رشد و سهم کشور چین در صادرات غیرنفتی کالایی طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۷

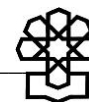
سال	سهم از کل صادرات	ارزش صادرات (دلار)	رشد ارزش صادرات	سال	سهم از کل صادرات	ارزش صادرات (دلار)	رشد ارزش صادرات
۱۳۸۰	۴.۲۱	۱۷۷,۰۹۸,۵۷۰	-	۱۳۸۹	۱۷.۲۲	۴,۵۷۰,۹۶۵,۶۷۳	۴۶.۲۴
۱۳۸۱	۴.۳۳	۱۹۸,۳۰۹,۶۱۵	۱۱.۹۸	۱۳۹۰	۱۶.۴۴	۵,۵۵۷,۴۲۰,۰۱۲	۲۱.۵۸
۱۳۸۲	۳.۹۱	۲۳۱,۵۷۱,۰۹۹	۱۶.۷۷	۱۳۹۱	۱۹.۸۹	۸,۳۶۹,۵۷۲,۲۲۶	۵۰.۶۰
۱۳۸۳	۳.۹۱	۲۶۶,۲۴۶,۵۷۴	۱۴.۹۷	۱۳۹۲	۲۳.۷۱	۷,۴۵۸,۱۶۶,۰۲۲	-۱۰.۸۹
۱۳۸۴	۵.۰۷	۵۲۹,۰۵۰,۱۷۳	۹۸.۷۱	۱۳۹۳	۲۵.۷	۹,۳۸۸,۹۰۷,۱۰۱	۲۵.۸۹
۱۳۸۵	۸.۱۹	۱,۰۵۲,۹۹۶,۸۰۱	۹۹.۰۴	۱۳۹۴	۲۲.۱۶	۷,۲۲۸,۱۳۶,۰۹۲	-۲۳.۰۱
۱۳۸۶	۸.۱۳	۱,۲۴۳,۵۲۳,۷۶۴	۱۸.۰۹	۱۳۹۵	۱۹.۰۴	۸,۳۶۹,۵۷۲,۲۲۶	۱۵.۷۹
۱۳۸۷	۱۱.۲	۲,۰۵۱,۳۲۰,۵۳۴	۶۴.۹۶	۱۳۹۶	۱۹.۱۸	۹,۰۱۲,۳۶۴,۴۲۸	۷.۶۸
۱۳۸۸	۱۴.۲۸	۳,۱۲۵,۷۶۲,۶۷۵	۵۲.۳۸	۱۳۹۷	۲۰.۷۹	۹,۲۸۸,۲۵۹,۳۶۰	۳.۰۶
میانگین		۱۳.۷۴					
متوسط رشد		۳۰.۲۳					

نمودار ۱۸ روند صادرات کالاهای غیرنفتی ما را به کشور چین طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۷ را نشان می‌دهد. چنانکه می‌توان دید تا سال ۱۳۹۱ روند نسبتاً پرشتاب صادرات ما به این کشور جریان دارد. پس از آن با یک وقفه کوتاه یک‌ساله ناشی از اثرگذاری تحریم‌های بین‌المللی، مجدداً ارزش صادرات به چین افزایش یافته است.

نمودار ۱۸. روند صادرات کالاهای غیرنفتی به کشور چین طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۷

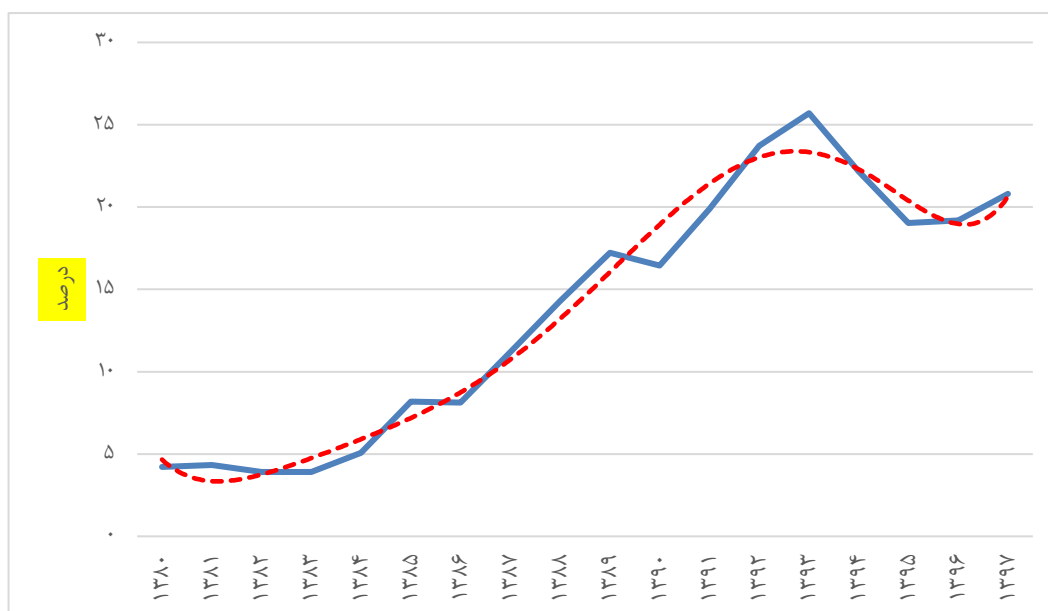

ملاحظه سهم این کشور از صادرات کالاهای غیرنفتی ایران نیز چنانکه در جدول ۸ و نمودار ۱۹ مشاهده می‌شود؛ تا سال ۱۳۸۴ حداکثر در سطح ۵ درصد بوده است. این سهم، اندک‌اندک افزایش یافته تا اینکه در سال ۱۳۹۳ به اوج خود یعنی سطح ۲۵/۷ درصد می‌رسد. سپس متناسب با روند صادرات

کالاهای غیرنفتی، حجم صادرات به کشور چین نیز روندی کاهشی را طی می‌کند. در سال ۱۳۹۷ سهم این کشور از صادرات کالاهای غیرنفتی ما به ۲۰/۸ درصد می‌رسد.

نمودار ۱۹. روند سهم صادرات کالاهای غیرنفتی کشور چین طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۷

نگاهی به ترکیب کالاهای غیرنفتی صادراتی ایران به کشور چین در سال ۱۳۹۷، نشان می‌دهد عمده‌ترین قسمت‌های کالایی در طبقه‌بندی HS به ترتیب عبارتند از مواد پلاستیکی و اشیای ساخته شده از این مواد؛ کائوچو و اشیای ... (قسمت هفتم)، محصولات معدنی (قسمت پنجم)، محصولات صنایع شیمیایی یا صنایع وابسته به آن (قسمت ششم) که مجموعاً ۹۵ درصد حجم صادرات به این کشور را تشکیل می‌دهد.

۴. ترکیب کالایی و میزان تمرکز صادرات

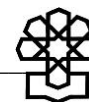
امروزه متنوع‌سازی صادرات مورد توجه بسیاری از سیاستگذاران اقتصادی است. محققان اصطلاح «متنوع‌سازی صادرات» را به دو شکل عنوان کرده‌اند: یا به شکل «افزایش تعداد کالاهای صادراتی و کاهش وابستگی به یک منبع درآمدی» و یا به شکل «افزایش تعداد بازارهای هدف و کاهش وابستگی به یک بازار صادراتی خاص». برای سنجش تغییرات تعداد کالاهای صادراتی، براساس شاخص HS روند آن طی زمان بررسی می‌شود. این روند تاریخی خود، گویای حرکت در جهت متنوع‌سازی یا عدم توجه به تنوع‌بخشی به محصولات صادراتی است. از سوی دیگر، با بررسی روند تغییرات بازار صادراتی کالاهای مختلف نیز می‌توان به جهت‌گیری صادراتی کشور دست یافت. اینکه با اعمال تحریم‌های جهانی،

سمت‌وسوی صادرات کالاهای غیرنفتی به سمت چه کشورهایی تغییر یافته است را می‌توان با بررسی روند تاریخی این بازارها تا حدودی ارزیابی کرد. باین حال در این طرح ما با معرفی شاخص‌های متنوع‌سازی و عدم تمرکز، هر دو شکل تعریف فوق را در مورد کالاهای صادراتی غیرنفتی ایران بررسی می‌کنیم. گفتنی است از یک منظر، شاخص عدم تمرکز و شاخص متنوع‌سازی، هر دو یک مفهوم کلی را دنبال می‌کنند. عدم تمرکز به نوعی مترادف با متنوع‌سازی است و ایجاد تنوع نیز خود به نوعی به مفهوم حرکت از تمرکزگرایی به سمت عدم تمرکز است.

شاخص‌های متنوع‌سازی را به لحاظ نوع اطلاعات و شیوه محاسبه می‌توان به سه دسته «مطلق»، «نسبی» و «تجمعی» تقسیم‌بندی کرد. شاخص‌های مطلق صرفاً با استفاده از اطلاعات یک کشور قابل محاسبه هستند. اما برای محاسبه شاخص‌های نسبی به اطلاعات صادرات کل جهان درخصوص کالای صادراتی مورد بررسی نیاز داریم. شاخص‌های تجمعی، مقدار تجمعی توزیع صادرات یک بخش را طی دوره زمانی محاسبه می‌کنند. در این تحقیق با استفاده از اطلاعات صادرات کالا در ایران، صرفاً شاخص‌های متنوع‌سازی مطلق را محاسبه و بررسی می‌کنیم.

۱-۴. شاخص‌های تمرکز و متنوع‌سازی صادرات

متنوع‌سازی در حالت کلی یک روش مدیریت ریسک است که انواع مختلفی از سرمایه‌گذاری‌ها یا اقدامات یا دارایی‌ها را برای کاهش ریسک ناشی از حذف یا کاهش یکی یا چندتا از سرمایه‌گذاری‌ها یا دارایی‌های مزبور را در یک پورتفوی ترکیب می‌کند. منطق این روش این است که مجموعه‌ای از انواع مختلف سرمایه‌گذاری‌ها به صورت معمول سود بالاتری تولید خواهد کرد و ریسک کمتری از هر سرمایه‌گذاری در یک پورتفوی به همراه خواهد داشت. در مورد صادرات کالا، این شاخص معرف تمرکز بر تعداد محدود یا تنوع محصولات به منظور جلوگیری از کاهش درآمدهای صادراتی ناشی از تغییرات قیمت محصول یا مسائلی نظیر تحریم یا نظایر اینهاست. براساس مطالعات انجام شده ایمبز و واژیارگ¹ (۲۰۰۳) ساختار صادراتی یک کشور با گذر از مراحل توسعه‌یافتگی به تدریج متنوع‌تر می‌شود و طی زمان در برخی از بخش‌های اقتصادی تمرکز بیشتر و تنوع کمتری خواهد یافت. بر این اساس متنوع ساختن ساختار تولید یک کشور برای تنوع‌بخشی صادرات و سپس رسیدن به مرحله تخصص صادراتی امری ضروری است.

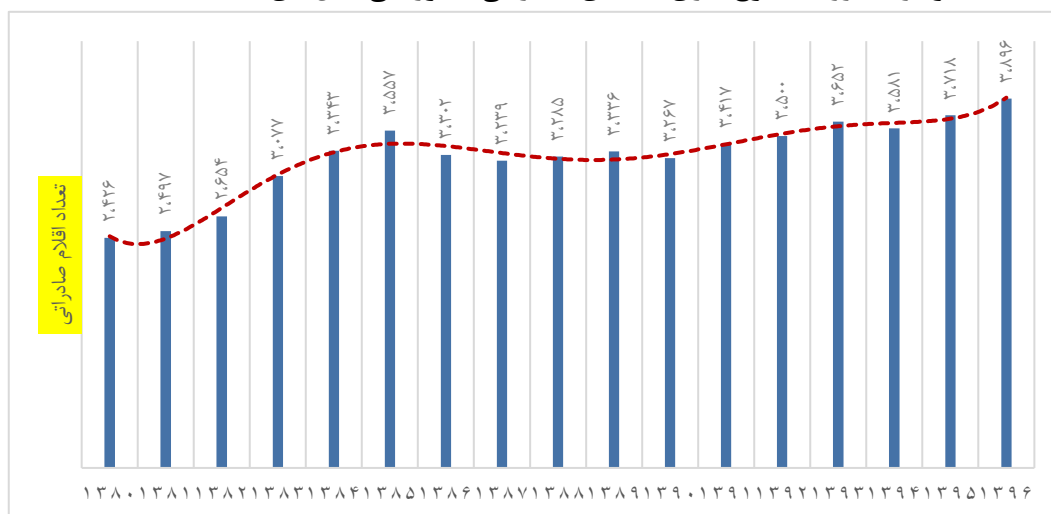

جدول ۹. روند تغییرات تعرفه‌های صادراتی طی ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۶

سال	تعداد تعرفه صادراتی براساس نظام HS	سال	تعداد تعرفه صادراتی براساس نظام HS	سال	تعداد تعرفه صادراتی براساس نظام HS
۱۳۸۰	۲۴۲۶	۱۳۸۶	۳۳۰۲	۱۳۹۲	۳۵۰۰
۱۳۸۱	۲۴۹۷	۱۳۸۷	۳۲۳۹	۱۳۹۳	۳۶۵۲
۱۳۸۲	۲۶۵۴	۱۳۸۸	۳۲۵۸	۱۳۹۴	۳۵۸۱
۱۳۸۳	۳۰۷۷	۱۳۸۹	۳۳۳۶	۱۳۹۵	۳۷۱۸
۱۳۸۴	۳۳۴۳	۱۳۹۰	۳۲۶۷	۱۳۹۶	۳۸۹۶
۱۳۸۵	۳۵۵۷	۱۳۹۱	۳۴۱۷		

بررسی روند تعداد کالاهای صادراتی برحسب کدهای HS نشان می‌دهد که سبد کالاهای صادراتی کشور در سال ۱۳۸۰ شامل ۲۴۲۶ کد شش رقمی سیستم هماهنگ بوده و در بالاترین سطح به رقم ۳۸۹۶ کد تعرفه‌ای در سال ۱۳۹۶ رسیده است. از سال ۱۳۹۰ روند کلی حاکم بر تعداد تعرفه‌های صادراتی به‌طور کلی (به‌استثنای سال ۱۳۹۴) صعودی بوده و نشانگر افزایش تمایل به متنوع‌سازی صادرات است. در مجموع روند کلی نشانگر این است که طی این فاصله زمانی با رشد سالیانه به‌طور متوسط ۳ درصد، تعداد کالای صادراتی ۱/۶۱ برابر شده است.

نمودار ۲۰. روند متنوع‌سازی کالاهای صادراتی کشور طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۶

مأخذ: محاسبات تحقیق براساس آمار سالیانه گمرک جمهوری اسلامی ایران.

ازسوی دیگر، روند متنوع‌سازی بازار هدف نیز می‌تواند مورد بررسی قرار گیرد. تعداد کشورهای واردکننده کالا از ایران در همین دوره زمانی، بین کمترین تعداد یعنی ۱۴۰ کشور در سال ۱۳۹۲ تا بیشترین تعداد یعنی ۱۷۰ کشور در سال ۱۳۸۷ و با میانگین ۱۵۴ کشور در نوسان بوده است. اما در مجموع روند تعدادی کشورها نزولی است. برای بررسی دقیق‌تر متنوع‌سازی صادرات کالاهای غیرنفتی کشور طی

دوره ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۶ از چند شاخص مهم در این زمینه استفاده می‌کنیم. چند شاخص مهم متنوع‌سازی و عدم تمرکز عبارتند از: شاخص تمرکز، شاخص هیرشمن، شاخص هرفیندال و شاخص تایل.

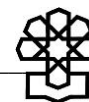
۱-۴-۱. شاخص تمرکز

شاخص تمرکز^۱ نشان‌دهنده سهم و نسبت صادرات درصد مشخصی از کالاهای صادراتی با بیشترین ارزش به کل صادرات در یک سال است. نسبت تمرکز n محصول را با CR_n نشان می‌دهند و بیانگر نسبت «مجموع اندازه n تا محصولات صادراتی با بالاترین ارزش به کل صادرات» است. به عبارت مشخص‌تر، مثلاً نسبت تمرکز یک محصول را با CR_1 نشان می‌دهند و مبین آن است که ارزآورترین محصول صادراتی کشور، چه سهمی از کل صادرات را تشکیل می‌دهد. به همین ترتیب اگر فرض کنیم که تعداد کل کالاهای صادراتی در سال t برابر N است، در آن صورت شاخص تمرکز n کالا (که از N کوچک‌تر است) به صورت زیر تعریف و محاسبه می‌شود:

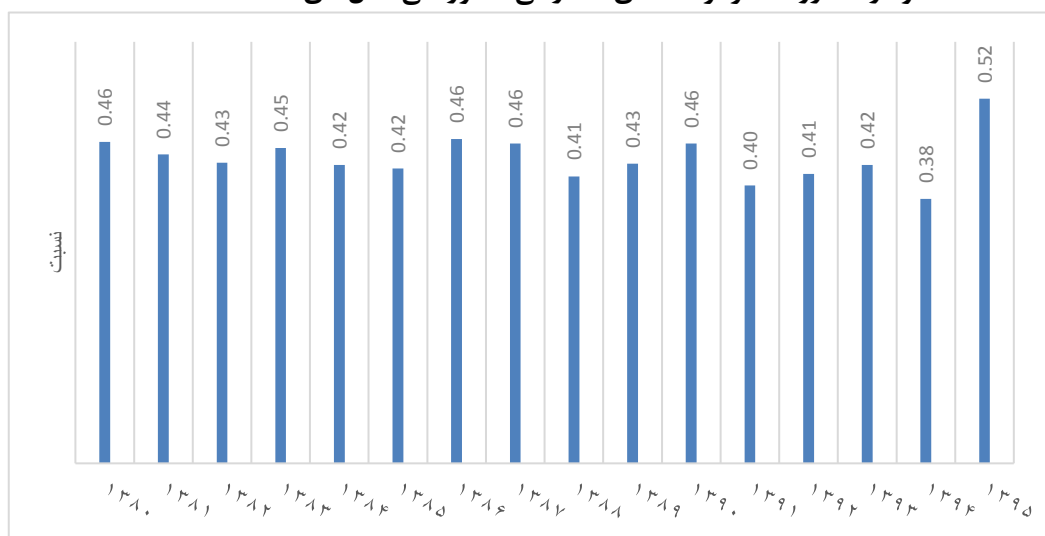
$$CR_n = \sum_{i=1}^{n < N} S_{it}$$

که در آن S_{it} سهم کالای i در سال t از کل صادرات در سال t است در حالی که عدم تمرکز وجود دارد، کل صادرات در بین محصولات صادراتی زیادی توزیع می‌شود و در نتیجه نسبت تمرکز یک محصولی (CR_1)، چهار محصولی (CR_4)، هشت محصولی (CR_8) و حتی ۱۶ محصولی (CR_{16}) ارقام کوچکی خواهد بود. اما در حالت تمرکز کامل، یک محصول کل صادرات را تشکیل می‌دهد و نسبت تمرکز یک محصولی نزدیک به یک است (دابسون، مدلا و میلر،^۲ ۱۹۹۵). این شاخص گرچه کاربرد بالایی دارد، نقاط ضعفی نیز دارد. مهم‌ترین محدودیت این شاخص، اتکا بر یک نقطه روی منحنی تمرکز است و لذا در محاسبه این شاخص، اطلاعات زیادی از دست می‌رود. دامنه تغییرات این شاخص بین صفر و یک قرار دارد. از جمله نقاط ضعف دیگر این شاخص، اختیاری بودن n است. در اینجا شاخص تمرکز را برای ۱۶ محصول عمده صادراتی براساس کد HS و برای سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۵ استخراج کرده‌ایم که روند آن در نمودار ذیل نشان داده شده است.

1. Concentration Ratio Index
2. Dobson, Maddala and Miller

نمودار ۲۱. روند تمرکز کالاهای صادراتی کشور طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۵

مأخذ: محاسبات تحقیق براساس آمار سالیانه گمرک جمهوری اسلامی ایران.

همان‌طور که در نمودار فوق نشان داده شده است، ۱۶ کالای عمده صادراتی در فاصله سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۳ مجموعاً سهمی بین ۴۰ تا ۵۰ درصد داشته‌اند و تنها در دو سال ۱۳۹۴ به حدود ۳۸ درصد و در سال ۱۳۹۵ به بیش از ۵۰ درصد رسیده است. همان‌طور که در جدول ۲۴ نشان داده شده است این در حالی است که تعداد کالاهای صادراتی طی این سال‌ها از ۲۴۲۶ کد تعرفه در سال ۱۳۸۰ به ۳۸۹۶ کد تعرفه در سال ۱۳۹۶ رسیده است. بنابراین وقتی ۱۶ کالای غیرنفتی از میان بیش از ۳۰۰۰ کالا، حدود ۵۰ درصد صادرات کشور را به خود اختصاص می‌دهند، یعنی نوعی تمرکز در کالاهای صادراتی است. مجدداً یادآوری می‌شود که ۱۵ قلم کالای صادراتی نخست ارزآور به‌طور متوسط سالیانه ۴۵ درصد سهم از کل درآمدهای صادراتی داشته‌اند.

برای بررسی دقیق‌تر شاخص تمرکز و تنوع صادراتی با استفاده از طبقه‌بندی سیستم هماهنگ شده (HS) سهم قسمت‌های بیست‌ویک‌گانه کالاها در صادرات غیرنفتی و روند آنها طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۶ را محاسبه و سپس براساس رابطه زیر شاخص تنوع‌پذیری را برای دوره زمانی ۱۷ ساله فوق به‌دست آورده‌ایم.

$$S_{it} = \sum_{t=1}^{17} \frac{x_{it}}{\sum_{i=1}^{21} x_{it}}$$

که در آن i قسمت صادراتی و x_{it} ارزش صادرات قسمت i در سال t است. شاخص S_{it} میزان تمرکز صادرات در قسمت i را طی دوره زمانی مزبور نشان می‌دهد. هرچه میزان این شاخص برای قسمت مورد نظر بیشتر باشد، به این معناست که میزان تمرکز صادرات در آن قسمت بیشتر است.

براساس محاسبات انجام شده، قسمت پنجم از طبقه‌بندی مزبور، بیشترین شاخص تمرکز را

در ۱۷ سال گذشته داشته است، به‌طوری‌که از کمترین مقدار خود یعنی ۱۳/۸ درصد در سال ۱۳۸۱

به بالاترین مقدار یعنی ۴۳/۴ درصد در سال ۱۳۹۵ و ۴۰/۱ درصد در سال ۱۳۹۶ افزایش یافته است.

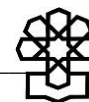
جدول ۱۰. مقدار شاخص^۱ تمرکز صادرات بر حسب ارزش صادراتی قسمت‌های ۲۱ گانه سیستم هماهنگ

قسمت	شاخص تمرکز	۱۳۸۱	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶
قسمت پنجم	۴۲۷.۴۴٪	۱۳.۸۱٪	۲۳.۸۷٪	۲۷.۱۸٪	۲۷.۲۹٪	۲۷.۱۶٪	۴۳.۰۴٪	۴۰.۱۴٪
قسمت ششم	۲۶۸.۴۰٪	۱۱.۶۶٪	۱۹.۹۶٪	۱۸.۹۱٪	۱۸.۷۶٪	۱۸.۵۱٪	۱۳.۷۰٪	۱۲.۹۳٪
قسمت دوم	۲۲۲.۸۴٪	۱۹.۳۲٪	۱۲.۰۸٪	۹.۴۶٪	۱۱.۱۴٪	۱۰.۰۸٪	۷.۵۷٪	۷.۵۷٪
قسمت پانزدهم	۱۹۶.۹۷٪	۱۲.۵۲٪	۹.۶۲٪	۱۰.۸۹٪	۱۰.۴۸٪	۱۰.۷۹٪	۹.۵۲٪	۱۱.۰۹٪
قسمت هفتم	۱۵۲.۷۹٪	۴.۴۸٪	۱۱.۶۷٪	۱۳.۹۴٪	۱۴.۱۳٪	۱۴.۹۵٪	۱۱.۴۸٪	۱۳.۲۲٪
قسمت یازدهم	۱۳۱.۵۶٪	۲۰.۲۹٪	۳.۷۱٪	۳.۱۹٪	۲.۹۷٪	۲.۹۷٪	۲.۳۴٪	۲.۷۴٪
قسمت چهارم	۶۴.۸۱٪	۲.۷۴٪	۴.۲۹٪	۴.۱۹٪	۳.۸۷٪	۴.۲۲٪	۳.۳۰٪	۳.۳۸٪
قسمت شانزدهم	۵۰.۶۵٪	۳.۰۸٪	۲.۸۹٪	۲.۷۶٪	۲.۳۳٪	۲.۳۷٪	۱.۸۵٪	۲.۰۱٪
قسمت سیزدهم	۴۵.۱۷٪	۲.۳۶٪	۲.۹۵٪	۳.۲۶٪	۲.۷۷٪	۲.۶۹٪	۲.۱۴٪	۲.۲۴٪
قسمت اول	۴۴.۱۷٪	۱.۹۴٪	۲.۷۱٪	۳.۰۴٪	۳.۶۲٪	۳.۹۹٪	۳.۳۰٪	۲.۷۲٪
قسمت هفدهم	۳۲.۳۵٪	۱.۳۹٪	۲.۴۸٪	۱.۴۳٪	۱.۰۳٪	۰.۶۵٪	۰.۳۹٪	۰.۲۹٪
قسمت هشتم	۱۵.۲۶٪	۲.۰۲٪	۰.۷۲٪	۰.۵۲٪	۰.۴۷٪	۰.۳۳٪	۰.۲۱٪	۰.۲۲٪
قسمت دوازدهم	۱۲.۱۱٪	۱.۵۸٪	۰.۴۲٪	۰.۳۸٪	۰.۳۲٪	۰.۳۱٪	۰.۲۳٪	۰.۲۰٪
قسمت چهاردهم	۱۰.۵۷٪	۰.۰۲٪	۱.۹۶٪	۰.۱۸٪	۰.۰۸٪	۰.۰۱٪	۰.۱۱٪	۰.۱۸٪
قسمت سوم	۸.۱۸٪	۱.۲۱٪	۰.۲۳٪	۰.۱۲٪	۰.۱۵٪	۰.۲۰٪	۰.۱۸٪	۰.۱۷٪
قسمت بیستم	۵.۳۶٪	۰.۶۹٪	۰.۱۹٪	۰.۲۶٪	۰.۱۴٪	۰.۱۴٪	۰.۱۹٪	۰.۱۵٪
قسمت دهم	۴.۸۵٪	۰.۴۷٪	۰.۱۵٪	۰.۱۰٪	۰.۱۴٪	۰.۱۶٪	۰.۱۴٪	۰.۲۶٪
قسمت نهم	۲.۵۲٪	۰.۲۹٪	۰.۰۶٪	۰.۰۹٪	۰.۰۹٪	۰.۰۷٪	۰.۱۰٪	۰.۱۱٪
قسمت هجدهم	۲.۲۲٪	۰.۱۲٪	۰.۰۴٪	۰.۰۷٪	۰.۱۲٪	۰.۱۳٪	۰.۱۹٪	۰.۲۹٪
قسمت بیست و یکم	۱.۸۰٪	۰.۰۱٪	۰.۰۱٪	۰.۰۲٪	۰.۱۲٪	۰.۲۸٪	۰.۰۳٪	۰.۰۷٪
قسمت نوزدهم	۰.۰۰٪	۰.۰۰٪	۰.۰۰٪	۰.۰۰٪	۰.۰۰٪	۰.۰۰٪	۰.۰۰٪	۰.۰۰٪

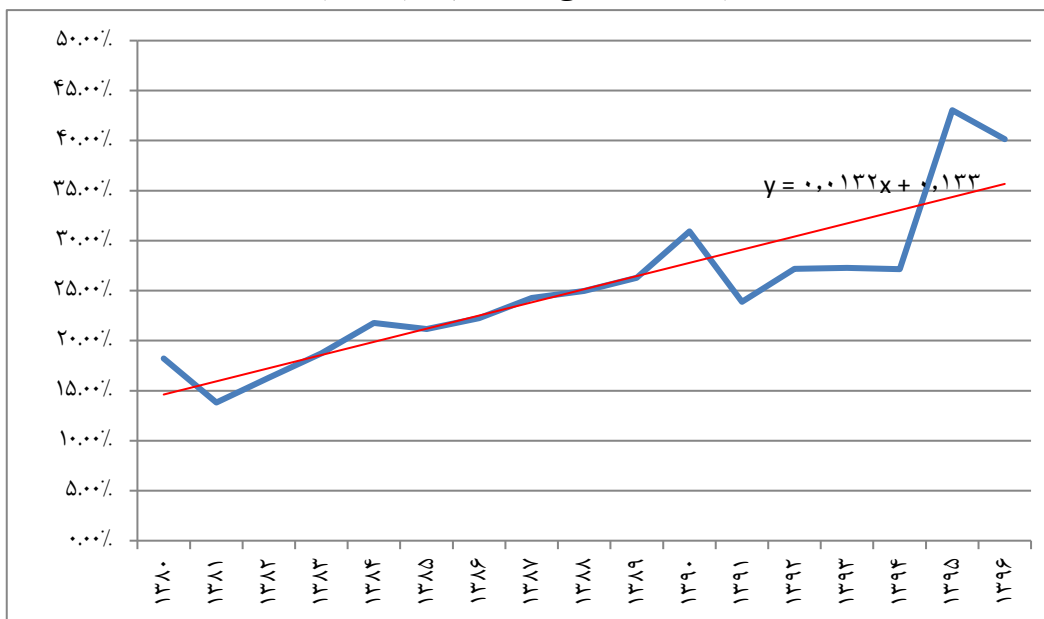
مأخذ: محاسبات تحقیق بر اساس سالنامه‌های آماری گمرک.

همان‌طور که در جدول فوق نشان داده شده است، طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۶، بیشترین تمرکز کالاهای صادراتی بر قسمت پنجم، و پس از آن بر قسمت ششم، قسمت دوم، قسمت پانزدهم، قسمت هفتم و قسمت یازدهم است. این ۶ قسمت بیش از ۸۲ درصد از کل صادرات کالاهای غیرنفتی کشور در سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۶ را به خود اختصاص داده‌اند. این نتایج البته با آنچه که قبلاً عنوان شد تا حدودی متفاوت است. دلیل این امر آن است که در تحلیل قبلی، سهم طبقات و گروه‌های مربوطه فقط در یک سال خاص مقایسه می‌شد، اما براساس شاخص تمرکز، مجموع سهم هر گروه طی دوره زمانی مزبور محاسبه شده است.

۱. مجموع سهم سال‌های مختلف قسمت صادراتی را نشان می‌دهد. شاخص تمرکز بسته به انتخاب تعداد کالاها، سهم آنها را از کل صادرات در یک سال نشان می‌دهد. این شاخص مجموع سال‌ها را برای هر کالا یا قسمت کالایی نشان می‌دهد.

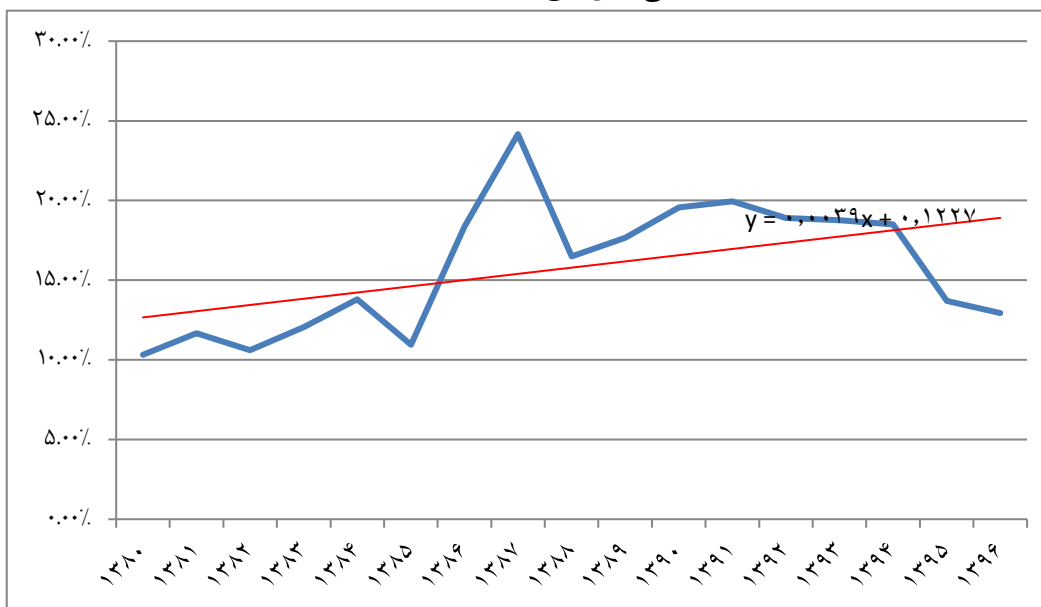

نمودار ۲۲. روند تغییرات سهم کالاهای معدنی (قسمت پنجم از نظام HS) از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۶

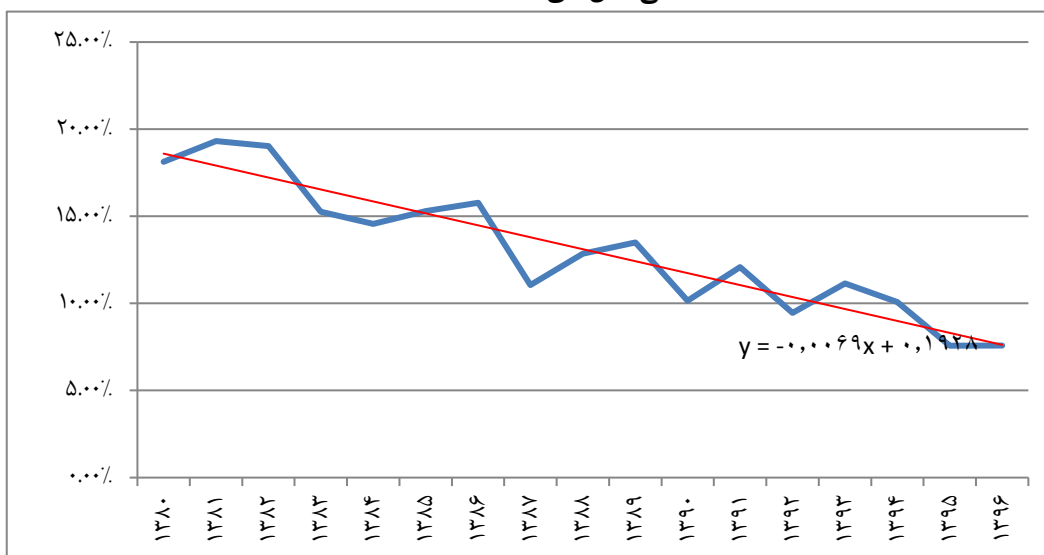

در بررسی روند زمانی نوسان‌های هریک از این قسمت‌ها در طول زمان می‌تواند سمت‌گیری صادراتی کالا در کشور را نشان دهد. در نمودار ذیل، تغییرات ۳ قسمت نخست از این ۶ قسمت نشان داده شده است.

نمودار ۲۳. روند تغییرات سهم محصولات شیمیایی (کالاهای قسمت ششم از نظام HS) طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۶

نمودار ۲۴. روند تغییرات سهم محصولات نباتی (کالاهای قسمت دوم از نظام HS) طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۶

همان‌طور که در سه نمودار فوق مشاهده می‌شود، شیب روند تغییرات سهم دو قسمت پنجم و ششم (یعنی به ترتیب محصولات معدنی و محصولات صنایع شیمیایی وابسته) هر دو صعودی و مثبت است که به معنای افزایش سهم این دو گروه در طول زمان از صادرات است. با این تفاوت که شیب گروه کالاهای قسمت پنجم بیشتر است. اما شیب سهم گروه کالاهای محصولات نباتی منفی است. به عبارت دیگر جهت‌گیری کلی صادرات کشور طی ۱۶ سال گذشته در مجموع حول محور کالاهای با پیچیدگی کم تا متوسط بوده است.

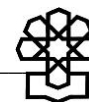
۲-۱-۴. شاخص هیرشمن

این شاخص که در سال ۱۹۴۵ هیرشمن^۱ در قالب رابطه:

$$DI_{it}^H = \left(\sum_i S_{it}^2 \right)^{1/2}$$

تعریف کرده است، سهم کالاهای صادراتی را در کل صادرات مورد توجه قرار می‌دهد. در این شاخص DI شاخص متنوع‌سازی و S_{it} سهم کالای i در کل صادرات در زمان t است. شاخص هیرشمن یک کمیت مقداری بین $1/\sqrt{n}$ تا ۱ است. هرچقدر این شاخص به ۱ نزدیک‌تر باشد، نشان‌دهنده تمرکز بیشتر است، یعنی صادرات کالاها تنوع زیادی ندارند. هرچقدر مقدار n بیشتر باشد، دامنه شاخص بزرگ‌تر خواهد شد. با توجه به حدود پایین و بالای شاخص هیرشمن^۲، صورت به‌نجار^۲ شده این شاخص را می‌توان به صورت زیر تعریف کرد:

1. Hirschman
2. Normalized

$$DI_{it}^H = \frac{[(\sum_i S_{it}^2)^{1/2} - (1/n)^{1/2}]}{1 - (1/n)^{1/2}}$$

شاخص بهنجار شده در فاصله ۰ تا ۱ قرار می‌گیرد.

برای دوره ۱۷ ساله ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۶ شاخص هیرشمن محاسبه شده است. براساس این شاخص در تمام طول این سال‌ها، تنوع صادراتی به چشم می‌خورد و البته در محدوده بسیار کوچکی دارای نوسان است.

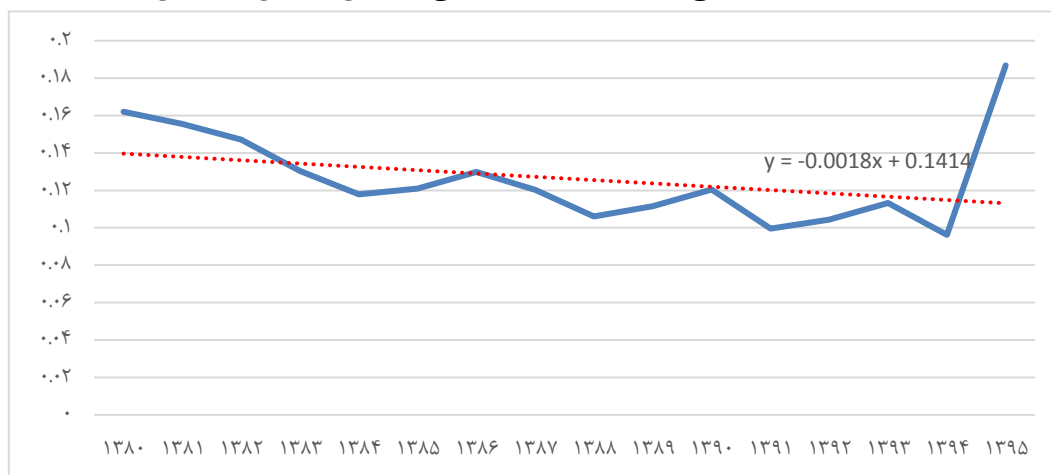
جدول ۱۱. شاخص تمرکزگرایی هیرشمن براساس کدهای ۸ رقمی نظام HS

سال	شاخص تمرکزگرایی هیرشمن براساس نظام HS	سال	شاخص تمرکزگرایی هیرشمن براساس نظام HS	سال	شاخص تمرکزگرایی هیرشمن براساس نظام HS
۱۳۸۰	۰/۱۷۹	۱۳۸۶	۰/۱۴۵	۱۳۹۲	۰/۱۲۰
۱۳۸۱	۰/۱۷۲	۱۳۸۷	۰/۱۳۶	۱۳۹۳	۰/۱۲۸
۱۳۸۲	۰/۱۶۴	۱۳۸۸	۰/۱۲۲	۱۳۹۴	۰/۱۱۱
۱۳۸۳	۰/۱۴۶	۱۳۸۹	۰/۱۲۷	۱۳۹۵	۰/۲۰۰
۱۳۸۴	۰/۱۳۳	۱۳۹۰	۰/۱۳۶	۱۳۹۶	۰/۱۹۶
۱۳۸۵	۰/۱۳۶	۱۳۹۱	۰/۱۱۵		

متوسط مقدار شاخص هیرشمن برای این سال‌ها برابر است با ۰/۱۴۵ است که اگرچه به معنای عدم تمرکز نیست، اما روند حرکتی آن در این سال‌ها نزولی است و به معنای این است که جهت حرکتی صادرات کالاهای غیرنفتی به سمت تنوع بیشتر است. در حالتی که تنوع کالاهای صادراتی بسیار زیاد باشد، این شاخص به سمت ۰/۰۱۷ میل می‌کند.

در نمودار ۲۵، روند زمانی شاخص هیرشمن نشان داده شده است. به‌طور کلی طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۰ روند نزولی نشانگر متنوع شدن صادرات کالا است. اما این شاخص در سال ۱۳۹۵ با جهش بسیار زیاد، نشان از معکوس شدن این روند و حرکت در جهت تمرکز بر تعداد معدودی کالای خاص است.

نمودار ۲۵. روند زمانی تمرکز کالاهای صادراتی براساس شاخص هیرشمن

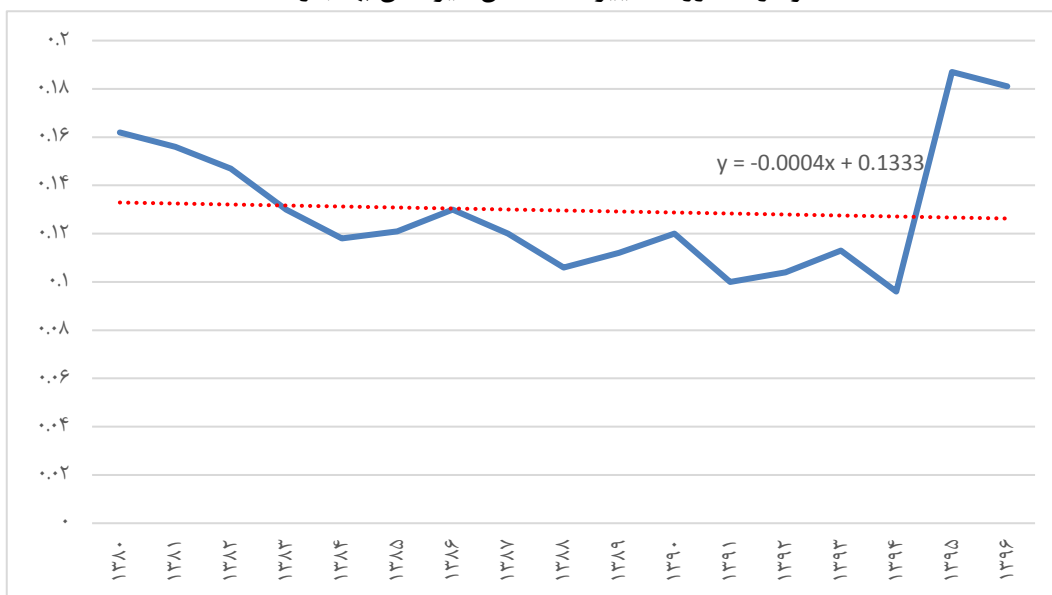
مقدار ضریب بهنجار شده هیرشمن برای این سال‌ها نیز به صورت جدول زیر به دست آمده است.

جدول ۱۲. مقدار ضریب بهنجار یا نرمال شده هیرشمن برای سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۵

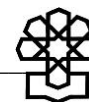
سال	شاخص تمرکزگرایی هیرشمن براساس نظام HS	سال	شاخص تمرکزگرایی هیرشمن براساس نظام HS	سال	شاخص تمرکزگرایی هیرشمن براساس نظام HS
۱۳۸۰	۰/۱۶۲	۱۳۸۶	۰/۱۳۰	۱۳۹۲	۰/۱۰۴
۱۳۸۱	۰/۱۵۶	۱۳۸۷	۰/۱۲۰	۱۳۹۳	۰/۱۱۳
۱۳۸۲	۰/۱۴۷	۱۳۸۸	۰/۱۰۶	۱۳۹۴	۰/۰۹۶
۱۳۸۳	۰/۱۳۰	۱۳۸۹	۰/۱۱۲	۱۳۹۵	۰/۱۸۷
۱۳۸۴	۰/۱۱۸	۱۳۹۰	۰/۱۲۰	۱۳۹۶	۰/۱۸۱
۱۳۸۵	۰/۱۲۱	۱۳۹۱	۰/۱۰۰		

براساس شاخص بهنجار شده هیرشمن نیز، می‌توان به این نکته پی برد که تنوع صادراتی کالاهای نفتی در دوره مورد بررسی اگرچه کامل نیست، اما با شیب بسیار کندی در مجموع رو به فزونی است.

نمودار ۲۶. روند تغییرات شاخص هیرشمن بهنجار شده

برای بررسی جامع‌تر این شاخص را برای قسمت‌های بیست‌ویک‌گانه نظام HS محاسبه می‌کنیم. در این صورت می‌توانیم تصویر قابل مقایسه‌ای با نتایج قبلی به دست آوریم.

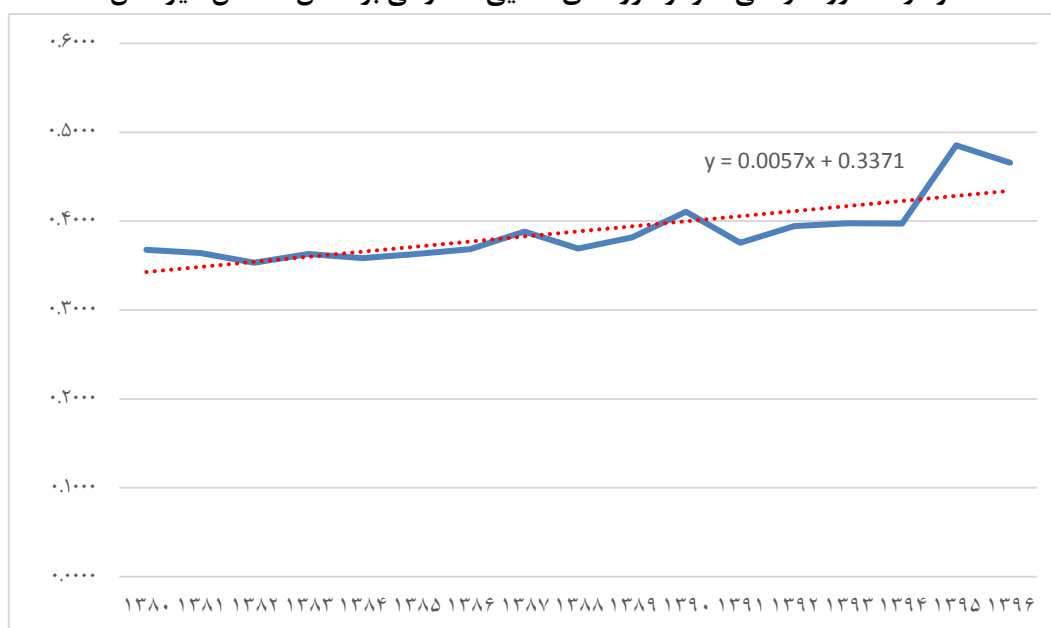

جدول ۱۳. شاخص تمرکزگرایی هیرشمن براساس قسمت‌های ۲۱ گانه نظام HS

سال	شاخص تمرکزگرایی هیرشمن براساس نظام HS	سال	شاخص تمرکزگرایی هیرشمن براساس نظام HS	سال	شاخص تمرکزگرایی هیرشمن براساس نظام HS
۱۳۸۰	۰/۳۶۷	۱۳۸۶	۰/۳۶۸	۱۳۹۲	۰/۳۹۴
۱۳۸۱	۰/۳۶۴	۱۳۸۷	۰/۳۸۳	۱۳۹۳	۰/۳۹۷
۱۳۸۲	۰/۳۵۳	۱۳۸۸	۰/۳۶۹	۱۳۹۴	۰/۳۹۷
۱۳۸۳	۰/۳۶۳	۱۳۸۹	۰/۳۸۱	۱۳۹۵	۰/۴۸۵
۱۳۸۴	۰/۳۵۸	۱۳۹۰	۰/۴۱۰	۱۳۹۶	۰/۴۶۵
۱۳۸۵	۰/۳۶۳	۱۳۹۱	۰/۳۷۵		

همان‌طور که در این جدول مشاهده می‌شود، با در نظر گرفتن ارزش صادراتی گروه‌های کالایی برحسب عناوین قسمت در نظام HS مقدار شاخص تمرکزگرایی هیرشمن برای دوره زمانی مزبور به‌طور متوسط به عدد ۰/۳۸۸۲ می‌رسد که به‌طور نسبی نشان از تمرکز بالای صادرات است.

نمودار ۲۷. روند زمانی تمرکز گروه‌های کالایی صادراتی براساس شاخص هیرشمن

علاوه بر این نمودار روند زمانی آن نیز حاکی از این مطلب است که در دوره مورد بررسی، صادرات کالاهای غیرنفتی به‌سمت تمرکز بیشتر گرایش پیدا کرده است.

۳-۱-۴. شاخص تایل

شاخص تایل^۱ را در سال ۱۹۷۲ هنری تایل معرفی کرد و به آن شاخص آنتروپی هم گفته می‌شود. شاخص تایل نااطمینانی، ناهمگنی و بی‌نظمی یک مجموعه را از طریق اندازه‌گیری پراکندگی توزیع

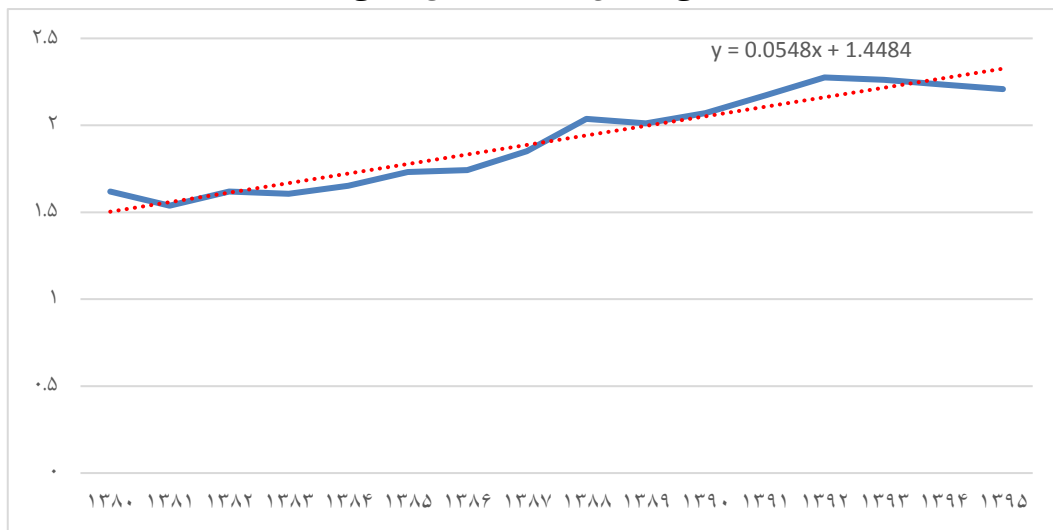
1. Theil Index

محاسبه می‌کند. در حوزه علم اقتصاد از این شاخص عموماً برای اندازه‌گیری توزیع فعالیت‌ها استفاده می‌شود. فرمول شاخص تایل عبارت است از:

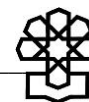
$$T = \left(\frac{1}{n}\right) \sum_k \frac{x_k}{\mu} \ln\left(\frac{x_k}{\mu}\right); \quad \mu = \frac{1}{n} \sum_{k=1}^n x_k$$

که در آن x_k مقدار صادرات (محصول k یا مقدار صادر شده به کشور k) است. شاخص تایل برای حالتی که عدم تمرکز کامل حکمروا باشد، مقداری است برابر صفر. یعنی در شرایطی که به همه کشورها به مقدار یکسان صادر کنیم، مقدار شاخص برابر صفر خواهد شد. یا اینکه اگر مقدار صادرات از همه کالاها یکسان باشد، در آن صورت مقدار شاخص تایل برابر صفر خواهد شد، اما در شرایطی که این وضعیت حاکم نباشد، یعنی توزیع بین کشوری یکسان نباشد و مثلاً به ۱۰ کشور بیشتر از بقیه کشورها صادر کنیم، شاخص تایل عددی بیش از ۲ خواهد بود. روند زمانی شاخص تایل برای ارزش کالاهای صادراتی به کشورهای مختلف طی دوره مورد بررسی در زیر نشان داده شده است.

نمودار ۲۸. روند زمانی شاخص تایل برای تنوع‌بخشی به بازارهای هدف

همان‌طور که ملاحظه می‌شود، طی دوره مورد بررسی شاخص تایل دارای روندی صعودی است و از مقادیر نزدیک به ۱ به مقادیر نزدیک به ۲ در حال حرکت است. به عبارت دیگر، در صادرات کالاهای غیرنفتی شاهد نوعی تمرکزگرایی در بازارهای هدف هستیم.

خلاصه و جمع‌بندی

انجام صادرات و فروش کالا در بازارهای خارجی از ظرایف و حساسیت‌های خاصی برخوردار است که بی‌توجهی به آنها ممکن است روند صادرات را با شکست همراه سازد. تا چند سال قبل، بخش عمده صادرات کشور را نفت و گاز تشکیل می‌داد، اما با تأکیدی که به‌خصوص از برنامه سوم توسعه اقتصادی بر توسعه صادرات غیرنفتی شده، این موضوع به محور اصلی سیاست توسعه صادرات مبدل شده و سهم آن افزایش یافته است. برنامه‌ریزی برای حفظ بازار صادراتی و توسعه صادرات کالا و نیز احصای مسائل و مشکلات موجود در سر راه صادرات غیرنفتی، مستلزم شناخت وضعیت موجود امکانات صادراتی از یک‌سو و مشتریان خارجی از سوی دیگر است.

در این گزارش ابتدا تصویری از وضعیت صادرات کالاهای غیرنفتی در کشور طی ۱۷ سال گذشته ارائه شد. نشان داده شد که صادرات کالاهای غیرنفتی در ۱۷ سال گذشته با رشد سالیانه متوسط ۱۶/۲ درصدی از ۴/۲ میلیارد دلار به ۴۶/۸ میلیارد دلار رسیده است که بیشترین سهم آن مربوط به گروه محصولات معدنی، محصولات صنایع شیمیایی و مواد پلاستیکی است. همچنین نشان داده شد که محصولات معدنی که ۱۵۲ کد کالایی را از میان ۳۸۲۶ کد کالایی صادراتی در سال ۱۳۹۶ شامل می‌شوند، کمی بیش از ۴۰ درصد درآمد صادراتی را به خود اختصاص داده‌اند.

با وجود تلاش دولت‌ها برای افزایش صدور کالاهای صنعتی به بازارهای جهانی، آمارهای ارائه شده درخصوص تجارت خارجی ایران نشان‌دهنده آن است که هنوز بخش عمده‌ای از صادرات غیرنفتی ایران تحت تأثیر نفت قرار دارد و میعانات گازی و محصولات پتروشیمی در صدر فهرست کالاهای غیرنفتی ایران قرار دارند. کالاهای معروف ایران در بازارهای جهانی نیز سال‌هاست که تغییری نکرده و همچنان پسته، زعفران و فرش ایرانی معروف‌ترین کالاهای صادراتی کشور تلقی می‌شوند. باین‌حال بسیاری از کارشناسان معتقدند ایران پتانسیل صادرات کالاهای غیرنفتی فراوانی را در خود دارد و با سرمایه‌گذاری و توجه می‌توان برندهای فراوانی را برای کشور در بازارهای جهانی ساخت. ساختار صادراتی یک کشور با گذر از مراحل توسعه‌یافتگی به تدریج متنوع‌تر می‌شود و طی زمان در برخی از بخش‌های اقتصادی تمرکز بیشتر و تنوع کمتری خواهد یافت. بر این اساس متنوع ساختن ساختار تولید یک کشور برای تنوع‌بخشی صادرات و سپس رسیدن به مرحله تخصص صادراتی امری ضروری است.

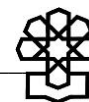
روند تغییرات بازار هدف نیز حاکی از آن است که به لحاظ تعداد کشورهایی که کالا از ایران وارد کرده‌اند، تغییر محسوسی ایجاد نشده است، اما روند کلی آن نزولی است و نشان از آن است که بازار بخشی از کشورها را در این دوره زمانی از دست داده‌ایم. اما بررسی حجم صادرات به هریک از کشورهای طرف تجارت با ایران نشان داد که تعداد اندکی از کشورها سهم بالایی در صادرات ما دارند و تعداد بسیار زیادی از آنها دارای سهمی اندک هستند و متأسفانه روند این تغییرات به‌گونه‌ای است که تعداد

کشورهایی که ۸۰ درصد درآمد صادراتی ما را تأمین می‌کرده‌اند از ۲۳ کشور در سال ۱۳۸۰ به ۹ کشور در سال ۱۳۹۶ تقلیل یافته است. در سال ۱۳۸۰ یک کشور کمی بیش از ۱۵ درصد از کل صادرات کالایی ایران سهم داشته است و حدود ۵۵ درصد صادرات ایران به ۹ کشور انجام می‌شده است. الگوی صادرات ما از نظر شرکای تجاری الگوی نامتقارنی است. منظور از عدم تقارن، این است که تعداد کمی از کشورها سهم بالایی در تجارت ما دارند و تعداد زیادی از آنها سهمی بسیار اندک. همچنین در سال ۱۳۹۷، از میان ۱۴۷ کشور، تنها سه کشور چین، امارات متحده عربی و عراق ۵۴ درصد ارز حاصل از صادرات کالاهای غیرنفتی را عاید کشور ما ساخته‌اند. به عبارت دیگر، در این سال، تنها ۲ درصد از کشورهای طرف معامله ما، ۵۴ درصد درآمد ارزی از محل صادرات کالاهای غیرنفتی مان را تشکیل داده‌اند.

از طرف دیگر گروه کالایی قسمت ششم طبقه‌بندی HS، از سال ۱۳۸۶ به دو طبقه نخست ارزآورترین کالاهای صادراتی غیرنفتی پیوسته و تا پایان سال ۱۳۹۷ نقش آفرینی می‌کند به گونه‌ای که در کنار گروه کالایی قسمت پنجم طبقه‌بندی HS، نزدیک به نیمی از درآمد صادراتی کالاهای غیرنفتی را تشکیل می‌دهند. گروه کالایی قسمت هفتم طبقه‌بندی HS، نیز از سال ۱۳۹۰ به سه گروه نخست ارزآور پیوسته است به طوری که در پایان سال ۱۳۹۷ نزدیک به دوسوم درآمد ارزی از محل صادرات این سه گروه تأمین می‌شود. جهت‌گیری کلی صادرات کشور طی ۱۷ سال گذشته در مجموع حول محور کالاهای با پیچیدگی کم تا متوسط بوده است.

تمرکز نسبتاً شدید در بازارهای هدف صادراتی می‌تواند برای کشور یک تهدید تلقی شود. در این بین سهم کشور امارات عربی متحده از واردات کالا از ایران در مجموع نزولی اما سهم کشورهای چین و عراق هر دو صعودی بوده‌اند با این تفاوت که شیب افزایش سهم صادرات ایران به چین تقریباً دو برابر شیب افزایش سهم صادرات به عراق است.

نتایج به‌دست آمده از محاسبه شاخص‌های تمرکزگرایی مؤید وضعیت تمرکزگرایی صادراتی کالاهای غیرنفتی می‌باشند. شاخص تمرکز ۱۶ کالایی، حاکی از تمرکز نسبی در صادرات است، و شاخص تمرکز برحسب گروه‌های کالایی بیست‌ویک‌گانه نشان از تمرکز نسبتاً زیاد در قسمت‌های ۵ و ۶ و ۲ و ۱۵ و ۷ است. شاخص تایل نشان می‌دهد که نوعی تمرکز نسبتاً شدید در بازار کالاهای صادراتی غیرنفتی به چشم می‌خورد و روند زمانی آن نیز حاکی از حرکت به سمت عدم تمرکز است. صادرات کالاهای با ارزش افزوده پایین، ارزآوری عمده توسط چند گروه کالایی خاص و با ارزش افزوده پایین و تمرکز عمده صادرات کالا بر چند کشور از آسیب‌های جدی در صادرات غیرنفتی است. این گزارش، نخستین بخش از سلسله گزارش‌هایی است که در خصوص مشکلات موجود بر سر توسعه صادرات کالاهای غیرنفتی کشور طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۷ وجود دارد. در گزارش‌های آتی به نقش قوانین و مقررات و دستگاه‌های اجرایی ذی‌ربط و موانع و مشکلاتی که در حوزه‌های تولید، توزیع و بازاریابی و فروش محصولات و کالاهای صادراتی ایران وجود دارند پرداخته و ضمن اولویت‌بندی آنها راهکارهایی برای رفع آنها پیشنهاد می‌شود.

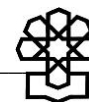
جداول آماری و اطلاعات صادرات کالاها در دوره مورد بررسی

جدول ۱. ارزش سالیانه صادرات و شاخص‌های تمرکز و متنوع‌سازی

شاخص تمرکز برحسب گروه‌های کالایی							
تعداد تعرفه	ارزش دلاری	ارزش ریالی	وزن (کیلوگرم)	شاخص تایل	شاخص هرفیندال	شاخص هیرشمن	سال
۲,۴۲۶	۴,۲۲۳,۸۱۵,۹۲۸	۷,۴۱۲,۷۹۶,۹۵۴,۰۹۶	۱۶,۲۱۴,۰۹۹,۲۶۹	۰.۹۸۶۵	۰.۱۳۵۲	۰.۳۶۷۷	۱۳۸۰
۲,۴۹۷	۴,۶۰۸,۴۲۸,۸۰۳	۳۶,۳۷۳,۴۴۳,۰۴۵,۵۳۷	۱۳,۳۶۱,۸۸۰,۶۰۸	۰.۹۸۹۹	۰.۱۳۲۵	۰.۳۶۴۱	۱۳۸۱
۲,۶۵۴	۵,۹۷۲,۱۶۱,۷۰۹	۴۷,۲۹۹,۵۱۶,۴۷۳,۹۴۸	۱۵,۴۶۷,۵۸۶,۵۶۳	۱.۰۱۸۵	۰.۱۲۴۷	۰.۳۵۳۲	۱۳۸۲
۳,۰۷۷	۶,۸۴۷,۳۰۲,۴۷۴	۵۸,۲۰۲,۰۷۱,۰۳۴,۳۰۳	۱۸,۰۷۷,۰۷۷,۴۸۶	۰.۹۸۸۷	۰.۱۳۱۹	۰.۳۶۳۱	۱۳۸۳
۳,۳۴۳	۱۰,۴۷۴,۲۹۳,۷۰۹	۹۴,۶۴۶,۴۰۵,۲۶۷,۵۲۳	۲۴,۹۸۲,۸۴۶,۳۸۰	۱.۰۰۲۸	۰.۱۲۸۵	۰.۳۵۸۵	۱۳۸۴
۳,۵۵۷	۱۲,۹۹۶,۹۱۲,۱۰۲	۱۱۹,۵۰۵,۱۴۱,۷۲۹,۸۰۰	۲۷,۷۶۵,۵۷۱,۱۷۸	۰.۹۹۴۴	۰.۱۳۱۷	۰.۳۶۳۰	۱۳۸۵
۳,۳۰۲	۱۵,۳۱۲,۲۷۷,۲۹۴	۱۴۲,۲۱۰,۶۳۸,۷۱۵,۶۲۲	۳۲,۱۱۷,۶۸۰,۷۵۱	۰.۹۸۳۱	۰.۱۳۵۸	۰.۳۶۸۵	۱۳۸۶
۳,۲۳۹	۱۸,۳۳۳,۵۷۷,۲۲۸	۱۷۴,۶۴۷,۷۴۸,۷۰۵,۰۱۲	۳۳,۲۵۳,۰۰۷,۲۴۴	۰.۹۶۰۵	۰.۱۵۰۸	۰.۳۸۸۴	۱۳۸۷
۳,۲۸۵	۲۱,۸۹۱,۴۶۱,۶۴۱	۲۱۷,۲۹۱,۴۳۲,۴۴۲,۳۳۸	۴۷,۵۰۱,۴۶۶,۶۵۲	۰.۹۸۲۶	۰.۱۳۶۲	۰.۳۶۹۰	۱۳۸۸
۳,۳۳۶	۲۶,۵۵۰,۸۳۴,۶۷۵	۲۷۴,۲۳۳,۷۶۸,۰۲۱,۶۳۶	۶۰,۱۹۷,۷۷۴,۹۹۰	۰.۹۶۳۳	۰.۱۴۵۶	۰.۳۸۱۶	۱۳۸۹
۳,۲۶۷	۳۳,۸۱۸,۶۴۱,۲۰۳	۳۷۱,۷۸۴,۳۵۴,۰۱۳,۴۱۷	۶۶,۴۲۸,۵۸۶,۴۰۹	۰.۹۲۳۴	۰.۱۶۸۶	۰.۴۱۰۶	۱۳۹۰
۳,۴۱۷	۳۲,۵۶۷,۲۴۴,۱۶۸	۵۲۱,۲۷۱,۷۳۶,۶۷۰,۷۰۹	۶۹,۹۳۵,۹۵۴,۵۷۷	۰.۹۶۷۳	۰.۱۴۱۰	۰.۳۷۵۵	۱۳۹۱
۳,۵۰۰	۳۱,۵۵۲,۳۹۹,۴۷۴	۷۸۴,۲۰۶,۵۵۷,۰۰۳,۹۳۸	۸۱,۱۰۲,۹۰۸,۳۹۲	۰.۹۲۶۱	۰.۱۵۵۶	۰.۳۹۴۵	۱۳۹۲
۳,۶۵۲	۳۶,۵۵۵,۱۹۷,۸۹۰	۹۶۹,۴۷۵,۳۶۱,۵۱۸,۶۰۸	۸۱,۶۳۴,۴۸۸,۰۳۳	۰.۹۱۵۹	۰.۱۵۸۱	۰.۳۹۷۷	۱۳۹۳
۳,۴۲۰	۳۵,۶۰۹,۳۶۵,۶۲۹	۱,۰۵۲,۴۰۴,۷۲۰,۳۶۶,۱۸۰	۷۷,۵۹۵,۵۸۴,۴۸۲	۰.۹۱۵۱	۰.۱۵۷۷	۰.۳۹۷۲	۱۳۹۴
۳,۲۷۱	۴۴,۰۴۱,۷۶۴,۵۶۵	۱,۳۸۴,۴۸۴,۵۹۵,۴۷۷,۴۹۰	۱۲۹,۸۹۲,۲۲۱,۶۶۱	۰.۸۱۷۰	۰.۲۳۵۵	۰.۴۸۵۳	۱۳۹۵
۳,۸۹۶	۴۶,۹۸۲,۱۷۱,۰۲۱	۱,۶۲۰,۰۱۲,۸۵۷,۷۷۶,۱۸۰	۱۳۲,۸۸۱,۷۶۲,۴۴۹	۰.۸۳۹۴	۰.۲۱۶۹	۰.۴۶۵۷	۱۳۹۶

جدول ۲. ارزش صادرات بر حسب قسمت‌های بیست‌ویک‌گانه نظام HS

سال	شماره قسمت	ارزش صادرات (دلار)	تعداد	سهم از کل
۱۳۸۰	قسمت اول	۶۶,۵۲۷,۰۳۰	۵۱	۱.۵۸٪
۱۳۸۰	قسمت دوم	۷۶۲,۴۲۲,۳۵۳	۱۶۲	۱۸.۱۴٪
۱۳۸۰	قسمت سوم	۴۶,۰۱۳,۷۰۵	۱۵	۱.۰۹٪
۱۳۸۰	قسمت چهارم	۱۴۴,۷۷۴,۹۶۳	۷۵	۳.۴۴٪
۱۳۸۰	قسمت پنجم	۷۶۶,۱۲۳,۴۵۱	۷۹	۱۸.۲۲٪
۱۳۸۰	قسمت ششم	۴۳۳,۸۴۳,۹۱۸	۲۴۹	۱۰.۳۲٪
۱۳۸۰	قسمت هفتم	۱۶۰,۹۵۶,۱۵۶	۱۲۰	۳.۸۳٪
۱۳۸۰	قسمت هشتم	۸۹,۴۳۳,۷۳۹	۳۷	۲.۱۳٪
۱۳۸۰	قسمت نهم	۹,۵۷۱,۸۶۳	۴۹	۰.۲۳٪
۱۳۸۰	قسمت دهم	۱۰,۶۶۰,۳۵۰	۷۴	۰.۲۵٪
۱۳۸۰	قسمت یازدهم	۸۷۳,۳۱۸,۷۰۱	۳۸۲	۲۰.۷۷٪
۱۳۸۰	قسمت دوازدهم	۹۶,۱۷۲,۲۶۶	۲۸	۲.۲۹٪
۱۳۸۰	قسمت سیزدهم	۱۰۹,۸۶۴,۱۵۹	۱۰۱	۲.۶۱٪
۱۳۸۰	قسمت چهاردهم	۱,۵۵۱,۴۵۸	۷	۰.۰۴٪
۱۳۸۰	قسمت پانزدهم	۴۱۲,۳۱۱,۰۱۷	۳۱۲	۹.۸۱٪
۱۳۸۰	قسمت شانزدهم	۹۵,۹۱۷,۵۸۹	۴۶۵	۲.۲۸٪
۱۳۸۰	قسمت هفدهم	۸۶,۷۲۳,۵۶۳	۵۸	۲.۰۶٪
۱۳۸۰	قسمت هجدهم	۳,۵۷۴,۹۵۶	۶۹	۰.۰۹٪
۱۳۸۰	قسمت نوزدهم	۰	۰	۰.۰۰٪
۱۳۸۰	قسمت بیستم	۳۳,۸۷۴,۸۹۲	۸۸	۰.۸۱٪
۱۳۸۰	قسمت بیست‌ویکم	۱۹۳,۳۱۷	۵	۰.۰۰٪
۱۳۸۰	جمع	۴,۲۰۳,۸۲۹,۴۴۷	۲,۴۲۶	۱۰۰.۰۰٪

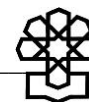

ادامه جدول ۲. ارزش صادرات بر حسب قسمت‌های بیست و یک گانه نظام HS

سال	شماره قسمت	ارزش صادرات (دلار)	تعداد	سهم از کل
۱۳۸۱	قسمت اول	۸۸,۸۱۸,۹۲۵	۴۹	۱.۹۴٪
۱۳۸۱	قسمت دوم	۸۸۴,۴۴۹,۴۳۵	۱۵۴	۱۹.۳۲٪
۱۳۸۱	قسمت سوم	۵۵,۵۳۳,۶۴۵	۱۹	۱.۲۱٪
۱۳۸۱	قسمت چهارم	۱۲۵,۴۳۹,۸۰۷	۷۸	۲.۷۴٪
۱۳۸۱	قسمت پنجم	۶۳۲,۴۵۷,۰۲۲	۷۷	۱۳.۸۱٪
۱۳۸۱	قسمت ششم	۵۳۴,۰۵۱,۹۵۵	۲۷۳	۱۱.۶۶٪
۱۳۸۱	قسمت هفتم	۲۰۴,۹۴۰,۲۶۵	۱۳۰	۴.۴۸٪
۱۳۸۱	قسمت هشتم	۹۲,۵۶۴,۰۸۴	۲۸	۲.۰۲٪
۱۳۸۱	قسمت نهم	۱۳,۳۷۹,۵۷۳	۵۰	۰.۲۹٪
۱۳۸۱	قسمت دهم	۲۱,۳۹۷,۴۲۳	۸۱	۰.۴۷٪
۱۳۸۱	قسمت یازدهم	۹۲۸,۸۸۰,۰۱۴	۴۰۵	۲۰.۲۹٪
۱۳۸۱	قسمت دوازدهم	۷۲,۳۵۴,۴۷۱	۳۴	۱.۵۸٪
۱۳۸۱	قسمت سیزدهم	۱۰۷,۸۴۳,۰۰۷	۱۰۱	۲.۳۶٪
۱۳۸۱	قسمت چهاردهم	۱,۱۲۰,۰۹۲	۸	۰.۰۲٪
۱۳۸۱	قسمت پانزدهم	۵۷۳,۲۰۸,۵۸۰	۳۱۶	۱۲.۵۲٪
۱۳۸۱	قسمت شانزدهم	۱۴۱,۰۲۳,۱۴۵	۴۷۹	۳.۰۸٪
۱۳۸۱	قسمت هفدهم	۶۳,۸۰۰,۲۸۷	۵۸	۱.۳۹٪
۱۳۸۱	قسمت هجدهم	۵,۲۶۵,۴۵۵	۶۶	۰.۱۳٪
۱۳۸۱	قسمت نوزدهم	.	۰	۰.۰۰٪
۱۳۸۱	قسمت بیستم	۳۱,۵۰۰,۱۱۱	۸۷	۰.۶۹٪
۱۳۸۱	قسمت بیست و یکم	۳۷۷,۹۵۸	۴	۰.۰۱٪
۱۳۸۱	جمع	۴,۵۷۸,۴۰۵,۲۵۴	۲,۴۹۷	۱۰۰.۰۰٪

ادامه جدول ۲. ارزش صادرات بر حسب قسمت‌های بیست و یک گانه نظام HS

سال	شماره قسمت	ارزش صادرات (دلار)	تعداد	سهم از کل
۱۳۸۲	قسمت اول	۱۴۰,۷۳۰,۲۰۶	۵۴	۲.۳۸٪
۱۳۸۲	قسمت دوم	۱,۱۲۶,۵۹۸,۸۷۵	۱۶۵	۱۹.۰۲٪
۱۳۸۲	قسمت سوم	۵۰,۲۹۳,۸۶۸	۱۹	۰.۸۵٪
۱۳۸۲	قسمت چهارم	۲۶۰,۷۱۴,۷۸۵	۸۵	۴.۴۰٪
۱۳۸۲	قسمت پنجم	۹۶۵,۰۲۲,۹۶۳	۷۸	۱۶.۳۰٪
۱۳۸۲	قسمت ششم	۶۲۸,۵۴۹,۰۴۵	۲۹۷	۱۰.۶۱٪
۱۳۸۲	قسمت هفتم	۲۱۶,۵۲۹,۳۸۱	۱۴۴	۳.۶۶٪
۱۳۸۲	قسمت هشتم	۹۸,۳۰۱,۱۶۹	۳۳	۱.۶۶٪
۱۳۸۲	قسمت نهم	۱۲,۲۲۲,۶۱۷	۵۱	۰.۲۱٪
۱۳۸۲	قسمت دهم	۳۶,۴۷۸,۳۷۳	۹۴	۰.۶۲٪
۱۳۸۲	قسمت یازدهم	۱,۰۹۳,۲۲۷,۱۹۴	۴۱۱	۱۸.۴۶٪
۱۳۸۲	قسمت دوازدهم	۹۶,۴۴۹,۴۳۱	۳۱	۱.۶۳٪
۱۳۸۲	قسمت سیزدهم	۱۷۷,۷۳۰,۶۹۸	۹۸	۳.۰۰٪
۱۳۸۲	قسمت چهاردهم	۲۸,۷۲۴,۵۸۸	۱۰	۰.۴۹٪
۱۳۸۲	قسمت پانزدهم	۵۶۳,۶۶۲,۴۰۶	۳۵۱	۹.۵۲٪
۱۳۸۲	قسمت شانزدهم	۲۳۲,۷۶۸,۴۸۶	۴۹۹	۳.۹۳٪
۱۳۸۲	قسمت هفدهم	۱۴۵,۰۴۵,۵۸۲	۵۶	۲.۴۵٪
۱۳۸۲	قسمت هجدهم	۹,۹۱۹,۷۹۰	۸۰	۰.۱۷٪
۱۳۸۲	قسمت نوزدهم	.	۰	۰.۰۰٪
۱۳۸۲	قسمت بیستم	۳۸,۸۳۸,۹۵۳	۹۴	۰.۶۶٪
۱۳۸۲	قسمت بیست و یکم	۱۸۸,۸۱۸	۴	۰.۰۰٪
۱۳۸۲	جمع	۵,۹۲۲,۰۰۷,۲۲۶	۲,۶۵۴	۱۰۰.۰۰٪

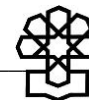

ادامه جدول ۲. ارزش صادرات بر حسب قسمت‌های بیست و یک گانه نظام HS

سال	شماره قسمت	ارزش صادرات (دلار)	تعداد	سهم از کل
۱۳۸۲	قسمت اول	۱۴۰,۷۳۰,۲۰۶	۵۴	۲.۳۸٪
۱۳۸۲	قسمت دوم	۱,۱۲۶,۵۹۸,۸۷۵	۱۶۵	۱۹.۰۲٪
۱۳۸۲	قسمت سوم	۵۰,۲۹۳,۸۶۸	۱۹	۰.۸۵٪
۱۳۸۲	قسمت چهارم	۲۶۰,۷۱۴,۷۸۵	۸۵	۴.۴۰٪
۱۳۸۲	قسمت پنجم	۹۶۵,۰۲۲,۹۶۳	۷۸	۱۶.۳۰٪
۱۳۸۲	قسمت ششم	۶۲۸,۵۴۹,۰۴۵	۲۹۷	۱۰.۶۱٪
۱۳۸۲	قسمت هفتم	۲۱۶,۵۲۹,۳۸۱	۱۴۴	۳.۶۶٪
۱۳۸۲	قسمت هشتم	۹۸,۳۰۱,۱۶۹	۳۳	۱.۶۶٪
۱۳۸۲	قسمت نهم	۱۲,۲۳۲,۶۱۷	۵۱	۰.۲۱٪
۱۳۸۲	قسمت دهم	۳۶,۴۷۸,۳۷۳	۹۴	۰.۶۲٪
۱۳۸۲	قسمت یازدهم	۱,۰۹۳,۲۲۷,۱۹۴	۴۱۱	۱۸.۴۶٪
۱۳۸۲	قسمت دوازدهم	۹۶,۴۴۹,۴۳۱	۳۱	۱.۶۳٪
۱۳۸۲	قسمت سیزدهم	۱۷۷,۷۳۰,۶۹۸	۹۸	۳.۰۰٪
۱۳۸۲	قسمت چهاردهم	۲۸,۷۲۴,۵۸۸	۱۰	۰.۴۹٪
۱۳۸۲	قسمت پانزدهم	۵۶۳,۶۶۲,۴۰۶	۳۵۱	۹.۵۲٪
۱۳۸۲	قسمت شانزدهم	۲۳۲,۷۶۸,۴۸۶	۴۹۹	۳.۹۳٪
۱۳۸۲	قسمت هفدهم	۱۴۵,۰۴۵,۵۸۲	۵۶	۲.۴۵٪
۱۳۸۲	قسمت هجدهم	۹,۹۱۹,۷۹۰	۸۰	۰.۱۷٪
۱۳۸۲	قسمت نوزدهم	.	.	۰.۰۰٪
۱۳۸۲	قسمت بیستم	۳۸,۸۳۸,۹۵۳	۹۴	۰.۶۶٪
۱۳۸۲	قسمت بیست و یکم	۱۸۸,۸۱۸	۴	۰.۰۰٪
۱۳۸۲	جمع	۵,۹۲۲,۰۰۷,۲۲۶	۲,۶۵۴	۱۰۰.۰۰٪

ادامه جدول ۲. ارزش صادرات بر حسب قسمت‌های بیست و یک گانه نظام HS

سال	شماره قسمت	ارزش صادرات (دلار)	تعداد	سهم از کل
۱۳۸۴	قسمت اول	۳۰۵,۷۸۴,۹۵۳	۷۴	۲.۹۳٪
۱۳۸۴	قسمت دوم	۱,۵۱۹,۳۸۴,۰۴۲	۲۰۵	۱۴.۵۵٪
۱۳۸۴	قسمت سوم	۷۱,۵۱۱,۲۰۰	۲۲	۰.۶۸٪
۱۳۸۴	قسمت چهارم	۳۸۰,۵۱۱,۳۵۶	۱۲۱	۳.۶۴٪
۱۳۸۴	قسمت پنجم	۲,۲۷۴,۳۱۶,۵۶۵	۱۲۳	۲۱.۷۹٪
۱۳۸۴	قسمت ششم	۱,۴۴۰,۴۹۴,۷۰۷	۴۰۵	۱۳.۸۰٪
۱۳۸۴	قسمت هفتم	۵۰۴,۰۶۲,۷۸۳	۲۳۰	۴.۸۳٪
۱۳۸۴	قسمت هشتم	۹۸,۰۶۴,۶۰۶	۳۲	۰.۹۴٪
۱۳۸۴	قسمت نهم	۲۷,۸۵۶,۲۴۳	۵۳	۰.۲۷٪
۱۳۸۴	قسمت دهم	۳۹,۵۲۰,۹۱۹	۹۵	۰.۳۸٪
۱۳۸۴	قسمت یازدهم	۹۸۸,۶۳۸,۸۵۳	۳۸۹	۹.۴۷٪
۱۳۸۴	قسمت دوازدهم	۸۲,۵۰۸,۴۷۴	۳۸	۰.۷۹٪
۱۳۸۴	قسمت سیزدهم	۳۳۸,۵۵۰,۴۹۹	۱۷۲	۳.۲۴٪
۱۳۸۴	قسمت چهاردهم	۱۳۷,۰۹۴,۳۹۳	۱۱	۱.۳۱٪
۱۳۸۴	قسمت پانزدهم	۱,۶۳۴,۸۰۱,۱۸۹	۴۳۴	۱۵.۶۶٪
۱۳۸۴	قسمت شانزدهم	۳۱۵,۱۱۹,۷۳۲	۶۵۳	۳.۰۲٪
۱۳۸۴	قسمت هفدهم	۲۳۴,۲۰۷,۲۵۳	۱۱۰	۲.۲۴٪
۱۳۸۴	قسمت هجدهم	۱۱,۶۲۳,۴۲۹	۸۴	۰.۱۱٪
۱۳۸۴	قسمت نوزدهم	.	۰	۰.۰۰٪
۱۳۸۴	قسمت بیستم	۳۵,۱۱۸,۵۱۱	۸۳	۰.۳۴٪
۱۳۸۴	قسمت بیست و یکم	۴۳۱,۰۲۱	۹	۰.۰۰٪
۱۳۸۴	جمع	۱۰,۴۳۹,۶۰۰,۷۲۸	۳,۳۴۳	۱۰۰.۰۰٪

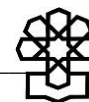

ادامه جدول ۲. ارزش صادرات بر حسب قسمت‌های بیست‌ویک‌گانه نظام HS

سال	شماره قسمت	ارزش صادرات (دلار)	تعداد	سهم از کل
۱۳۸۵	قسمت اول	۲۵۴,۰۸۳,۹۹۴	۹۱	۱.۹۸٪
۱۳۸۵	قسمت دوم	۱,۹۶۶,۴۸۶,۶۵۳	۲۱۹	۱۵.۳۰٪
۱۳۸۵	قسمت سوم	۷۹,۹۶۳,۲۵۶	۲۴	۰.۶۲٪
۱۳۸۵	قسمت چهارم	۵۴۳,۴۰۷,۲۶۰	۱۲۵	۴.۲۳٪
۱۳۸۵	قسمت پنجم	۲,۷۲۱,۴۹۹,۸۳۳	۱۲۲	۲۱.۱۷٪
۱۳۸۵	قسمت ششم	۱,۴۰۷,۱۷۹,۱۵۲	۴۵۱	۱۰.۹۵٪
۱۳۸۵	قسمت هفتم	۹۰۴,۸۹۱,۱۸۹	۲۴۱	۷.۰۴٪
۱۳۸۵	قسمت هشتم	۱۲۵,۳۸۸,۹۰۴	۳۸	۰.۹۸٪
۱۳۸۵	قسمت نهم	۴۳,۶۸۹,۸۳۲	۵۹	۰.۳۴٪
۱۳۸۵	قسمت دهم	۵۸,۹۴۷,۹۹۵	۹۲	۰.۴۶٪
۱۳۸۵	قسمت یازدهم	۹۱۵,۰۲۰,۱۶۰	۴۲۴	۷.۱۲٪
۱۳۸۵	قسمت دوازدهم	۸۴,۸۴۱,۲۷۳	۳۳	۰.۶۶٪
۱۳۸۵	قسمت سیزدهم	۳۷۶,۱۵۳,۵۷۸	۱۷۸	۲.۹۳٪
۱۳۸۵	قسمت چهاردهم	۷۹,۹۱۹,۰۰۸	۹	۰.۶۲٪
۱۳۸۵	قسمت پانزدهم	۲,۴۵۱,۸۸۴,۴۲۵	۴۳۴	۱۹.۰۸٪
۱۳۸۵	قسمت شانزدهم	۴۱۷,۴۵۰,۸۶۴	۶۹۳	۳.۲۵٪
۱۳۸۵	قسمت هفدهم	۳۶۰,۷۷۸,۱۹۲	۱۱۸	۲.۸۱٪
۱۳۸۵	قسمت هجدهم	۱۳,۰۴۸,۲۴۷	۱۰۱	۰.۱۰٪
۱۳۸۵	قسمت نوزدهم	.	.	۰.۰۰٪
۱۳۸۵	قسمت بیستم	۴۶,۲۷۱,۶۸۳	۹۴	۰.۳۶٪
۱۳۸۵	قسمت بیست‌ویکم	۲,۵۶۵,۲۷۶	۱۱	۰.۰۳٪
۱۳۸۵	جمع	۱۲,۸۵۳,۴۷۰,۷۷۳	۳,۵۵۷	۱۰۰.۰۰٪

ادامه جدول ۲. ارزش صادرات بر حسب قسمت‌های بیست و یک گانه نظام HS

سال	شماره قسمت	ارزش صادرات (دلار)	تعداد	سهم از کل
۱۳۸۶	قسمت اول	۳۸۲,۱۸۴,۶۵۳	۸۷	۲.۵۰٪
۱۳۸۶	قسمت دوم	۲,۴۱۰,۹۳۶,۰۷۶	۲۱۷	۱۵.۷۷٪
۱۳۸۶	قسمت سوم	۷۵,۵۲۸,۳۷۶	۲۳	۰.۴۹٪
۱۳۸۶	قسمت چهارم	۶۴۸,۸۳۱,۸۲۸	۱۱۸	۴.۲۴٪
۱۳۸۶	قسمت پنجم	۳,۴۰۳,۶۱۱,۸۳۴	۱۲۹	۲۲.۲۶٪
۱۳۸۶	قسمت ششم	۲,۸۰۸,۲۴۰,۰۱۹	۴۰۸	۱۸.۳۷٪
۱۳۸۶	قسمت هفتم	۸۹۳,۳۸۲,۴۴۳	۲۳۴	۵.۸۴٪
۱۳۸۶	قسمت هشتم	۱۲۲,۵۴۱,۹۶۸	۳۴	۰.۸۰٪
۱۳۸۶	قسمت نهم	۳۲,۴۲۲,۱۸۵	۶۱	۰.۲۱٪
۱۳۸۶	قسمت دهم	۵۴,۲۸۷,۵۵۱	۸۹	۰.۳۶٪
۱۳۸۶	قسمت یازدهم	۸۵۶,۲۰۹,۱۱۰	۳۸۴	۵.۶۰٪
۱۳۸۶	قسمت دوازدهم	۸۸,۴۸۶,۶۳۱	۳۴	۰.۵۸٪
۱۳۸۶	قسمت سیزدهم	۳۷۱,۶۸۰,۳۵۷	۱۵۹	۲.۴۳٪
۱۳۸۶	قسمت چهاردهم	۴۴,۱۹۲,۳۵۰	۱۳	۰.۲۹٪
۱۳۸۶	قسمت پانزدهم	۱,۸۹۱,۰۶۱,۶۲۶	۳۹۸	۱۲.۳۷٪
۱۳۸۶	قسمت شانزدهم	۴۷۷,۱۰۸,۷۵۰	۶۲۴	۳.۱۲٪
۱۳۸۶	قسمت هفدهم	۶۲۷,۵۶۴,۷۲۳	۱۰۸	۴.۱۰٪
۱۳۸۶	قسمت هجدهم	۱۵,۰۹۳,۵۱۰	۸۱	۰.۱۰٪
۱۳۸۶	قسمت نوزدهم	.	۰	۰.۰۰٪
۱۳۸۶	قسمت بیستم	۳۸,۰۴۰,۲۹۵	۹۲	۰.۲۵٪
۱۳۸۶	قسمت بیست و یکم	۴۹,۵۷۱,۰۱۶	۹	۰.۳۲٪
۱۳۸۶	جمع	۱۵,۲۹۰,۹۷۵,۳۱۰	۳۳۰۲	۱۰۰.۰۰٪

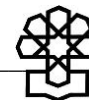

ادامه جدول ۲. ارزش صادرات بر حسب قسمت‌های بیست‌ویک‌گانه نظام HS

سال	شماره قسمت	ارزش صادرات (دلار)	تعداد	سهم از کل
۱۳۸۷	قسمت اول	۵۱۳,۸۴۸,۲۳۵	۸۱	۲.۸۱٪
۱۳۸۷	قسمت دوم	۲,۰۲۴,۷۰۵,۱۴۹	۱۹۸	۱۱.۰۶٪
۱۳۸۷	قسمت سوم	۹۶,۰۸۴,۷۰۸	۲۳	۰.۵۲٪
۱۳۸۷	قسمت چهارم	۷۰۲,۵۷۷,۶۹۱	۱۱۳	۳.۸۴٪
۱۳۸۷	قسمت پنجم	۴,۴۴۱,۳۷۵,۵۴۳	۱۲۹	۲۴.۲۵٪
۱۳۸۷	قسمت ششم	۴,۴۲۴,۸۶۲,۳۹۷	۴۰۷	۲۴.۱۶٪
۱۳۸۷	قسمت هفتم	۱,۴۵۵,۴۵۳,۵۶۰	۲۲۸	۷.۹۵٪
۱۳۸۷	قسمت هشتم	۱۷۰,۳۶۶,۲۴۵	۲۸	۰.۹۳٪
۱۳۸۷	قسمت نهم	۱۸,۲۵۹,۸۵۵	۴۴	۰.۱۰٪
۱۳۸۷	قسمت دهم	۵۳,۶۵۱,۳۹۲	۹۲	۰.۲۹٪
۱۳۸۷	قسمت یازدهم	۹۵۵,۴۸۶,۴۹۶	۳۶۵	۵.۲۲٪
۱۳۸۷	قسمت دوازدهم	۹۳,۲۵۱,۳۵۱	۳۲	۰.۵۱٪
۱۳۸۷	قسمت سیزدهم	۴۵۴,۰۶۲,۱۷۱	۱۶۹	۲.۴۸٪
۱۳۸۷	قسمت چهاردهم	۶۷,۷۸۶,۷۶۹	۱۰	۰.۳۷٪
۱۳۸۷	قسمت پانزدهم	۱,۵۶۱,۳۲۷,۵۰۴	۴۰۸	۸.۵۳٪
۱۳۸۷	قسمت شانزدهم	۶۷۶,۰۷۹,۰۸۴	۶۰۹	۳.۶۹٪
۱۳۸۷	قسمت هفدهم	۴۸۷,۴۴۰,۹۳۳	۱۱۳	۲.۶۶٪
۱۳۸۷	قسمت هجدهم	۲۴,۱۴۸,۰۸۲	۹۷	۰.۱۳٪
۱۳۸۷	قسمت نوزدهم	.	۰	۰.۰۰٪
۱۳۸۷	قسمت بیستم	۲۹,۱۹۹,۴۷۷	۸۳	۰.۱۶٪
۱۳۸۷	قسمت بیست‌ویکم	۶۱,۵۷۵,۶۱۷	۱۰	۰.۳۴٪
۱۳۸۷	جمع	۱۸,۳۱۱,۵۴۲,۲۵۸	۳۲۳۹	۱۰۰.۰۰٪

ادامه جدول ۲. ارزش صادرات بر حسب قسمت‌های بیست و یک گانه نظام HS

سال	شماره قسمت	ارزش صادرات (دلار)	تعداد	سهم از کل
۱۳۸۸	قسمت اول	۴۶۸,۷۶۵,۲۲۱	۹۶	۲.۱۴٪
۱۳۸۸	قسمت دوم	۲,۸۱۴,۸۶۷,۶۸۵	۲۰۲	۱۲.۸۶٪
۱۳۸۸	قسمت سوم	۷۸,۴۰۳,۵۰۸	۲۰	۰.۳۶٪
۱۳۸۸	قسمت چهارم	۱,۰۱۲,۳۳۷,۰۷۷	۱۰۵	۴.۶۳٪
۱۳۸۸	قسمت پنجم	۵,۴۶۵,۴۴۶,۵۴۴	۱۲۷	۲۴.۹۷٪
۱۳۸۸	قسمت ششم	۳,۶۰۹,۸۷۹,۲۲۵	۴۴۴	۱۶.۴۹٪
۱۳۸۸	قسمت هفتم	۲,۳۶۰,۹۳۰,۴۴۳	۲۳۳	۱۰.۷۹٪
۱۳۸۸	قسمت هشتم	۱۵۹,۲۱۷,۹۰۷	۲۹	۰.۷۳٪
۱۳۸۸	قسمت نهم	۲۱,۸۵۱,۳۷۳	۴۲	۰.۱۰٪
۱۳۸۸	قسمت دهم	۵۵,۶۴۷,۱۲۵	۹۱	۰.۲۵٪
۱۳۸۸	قسمت یازدهم	۱,۱۷۴,۸۵۷,۱۹۶	۳۴۴	۵.۳۷٪
۱۳۸۸	قسمت دوازدهم	۱۲۷,۸۱۸,۱۷۰	۳۵	۰.۵۸٪
۱۳۸۸	قسمت سیزدهم	۵۹۴,۵۸۰,۵۰۴	۱۵۷	۲.۷۲٪
۱۳۸۸	قسمت چهاردهم	۱۹۴,۹۴۲,۸۲۱	۱۰	۰.۸۹٪
۱۳۸۸	قسمت پانزدهم	۲,۱۳۳,۳۹۵,۰۷۵	۳۹۹	۹.۷۵٪
۱۳۸۸	قسمت شانزدهم	۹۴۵,۰۲۴,۷۷۴	۶۴۷	۴.۳۲٪
۱۳۸۸	قسمت هفدهم	۵۷۸,۸۸۷,۶۲۰	۱۰۳	۲.۶۴٪
۱۳۸۸	قسمت هجدهم	۲۳,۴۳۲,۶۲۰	۱۰۳	۰.۱۱٪
۱۳۸۸	قسمت نوزدهم	.	۰	۰.۰۰٪
۱۳۸۸	قسمت بیستم	۵۰,۷۹۹,۸۷۴	۸۲	۰.۲۳٪
۱۳۸۸	قسمت بیست و یکم	۱۶,۲۲۴,۸۰۷	۱۶	۰.۰۷٪
۱۳۸۸	جمع	۲۱,۸۸۷,۳۰۹,۵۶۹	۳۲۸۵	۱۰۰.۰۰٪

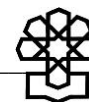

ادامه جدول ۲. ارزش صادرات بر حسب قسمت‌های بیست و یک گانه نظام HS

سال	شماره قسمت	ارزش صادرات (دلار)	تعداد	سهم از کل
۱۳۸۹	قسمت اول	۵۶۸,۸۵۰,۵۳۴	۹۱	۲.۱۴٪
۱۳۸۹	قسمت دوم	۳,۵۸۲,۶۱۰,۲۱۴	۲۱۸	۱۳.۴۹٪
۱۳۸۹	قسمت سوم	۸۷,۹۷۳,۲۲۰	۱۹	۰.۳۳٪
۱۳۸۹	قسمت چهارم	۱,۰۲۱,۲۶۳,۰۲۷	۱۰۶	۳.۸۵٪
۱۳۸۹	قسمت پنجم	۶,۹۸۱,۸۰۱,۷۱۴	۱۲۸	۲۶.۳۰٪
۱۳۸۹	قسمت ششم	۴,۶۸۷,۶۱۴,۲۷۱	۴۲۸	۱۷.۶۶٪
۱۳۸۹	قسمت هفتم	۲,۹۳۱,۵۹۲,۱۲۷	۲۴۵	۱۱.۰۴٪
۱۳۸۹	قسمت هشتم	۱۵۶,۸۰۰,۴۶۲	۳۱	۰.۵۹٪
۱۳۸۹	قسمت نهم	۲۲,۵۹۸,۴۹۸	۴۸	۰.۰۹٪
۱۳۸۹	قسمت دهم	۶۷,۰۷۲,۸۵۷	۸۷	۰.۲۵٪
۱۳۸۹	قسمت یازدهم	۱,۱۵۰,۹۶۶,۸۶۸	۳۳۸	۴.۳۴٪
۱۳۸۹	قسمت دوازدهم	۱۲۴,۷۱۷,۸۵۴	۳۴	۰.۴۷٪
۱۳۸۹	قسمت سیزدهم	۶۵۷,۱۷۲,۷۶۱	۱۸۰	۲.۴۸٪
۱۳۸۹	قسمت چهاردهم	۲۷۵,۹۶۲,۰۳۰	۱۳	۱.۰۴٪
۱۳۸۹	قسمت پانزدهم	۲,۴۰۹,۴۴۵,۲۷۱	۴۲۵	۹.۰۸٪
۱۳۸۹	قسمت شانزدهم	۱,۰۱۰,۵۵۴,۵۸۱	۶۵۳	۳.۸۱٪
۱۳۸۹	قسمت هفدهم	۶۶۴,۱۴۳,۶۶۹	۱۰۷	۲.۵۰٪
۱۳۸۹	قسمت هجدهم	۲۴,۳۸۶,۲۷۱	۹۲	۰.۰۹٪
۱۳۸۹	قسمت نوزدهم	.	.	۰.۰۰٪
۱۳۸۹	قسمت بیستم	۵۱,۴۵۲,۷۷۹	۸۲	۰.۱۹٪
۱۳۸۹	قسمت بیست و یکم	۷۱,۶۴۴,۵۲۵	۱۱	۰.۲۷٪
۱۳۸۹	جمع	۲۶,۵۴۸,۶۲۳,۵۳۳	۳۳۳۶	۱۰۰.۰۰٪

ادامه جدول ۲. ارزش صادرات بر حسب قسمت‌های بیست و یک گانه نظام HS

سال	شماره قسمت	ارزش صادرات (دلار)	تعداد	سهم از کل
۱۳۹۰	قسمت اول	۷۹۳,۲۴۳,۴۲۳	۹۵	۲.۳۵٪
۱۳۹۰	قسمت دوم	۳,۴۳۱,۳۴۰,۸۶۹	۲۰۶	۱۰.۱۵٪
۱۳۹۰	قسمت سوم	۱۱۹,۴۵۸,۸۸۴	۱۹	۰.۳۵٪
۱۳۹۰	قسمت چهارم	۱,۲۲۲,۶۷۲,۳۳۸	۱۰۵	۳.۶۲٪
۱۳۹۰	قسمت پنجم	۱۰,۴۵۸,۸۰۳,۶۱۱	۱۳۰	۳۰.۹۴٪
۱۳۹۰	قسمت ششم	۶,۶۱۲,۲۳۸,۶۵۱	۴۲۲	۱۹.۵۶٪
۱۳۹۰	قسمت هفتم	۳,۴۵۷,۶۲۴,۹۵۵	۲۴۷	۱۰.۲۳٪
۱۳۹۰	قسمت هشتم	۱۹۴,۰۹۸,۳۹۴	۳۰	۰.۵۷٪
۱۳۹۰	قسمت نهم	۱۴,۸۸۴,۷۰۹	۵۵	۰.۰۴٪
۱۳۹۰	قسمت دهم	۵۴,۶۶۴,۲۱۵	۸۴	۰.۱۶٪
۱۳۹۰	قسمت یازدهم	۱,۱۸۸,۶۱۳,۲۰۸	۳۲۵	۳.۵۲٪
۱۳۹۰	قسمت دوازدهم	۱۵۱,۶۹۶,۳۴۱	۳۴	۰.۴۵٪
۱۳۹۰	قسمت سیزدهم	۷۰۱,۹۵۳,۷۲۵	۱۸۹	۲.۰۸٪
۱۳۹۰	قسمت چهاردهم	۷۱۰,۹۸۱,۱۵۴	۹	۲.۱۰٪
۱۳۹۰	قسمت پانزدهم	۳,۱۹۳,۸۰۸,۴۵۱	۴۱۶	۹.۴۵٪
۱۳۹۰	قسمت شانزدهم	۹۷۴,۱۳۰,۶۱۵	۶۲۹	۲.۸۸٪
۱۳۹۰	قسمت هفدهم	۳۷۳,۸۰۰,۷۰۱	۱۰۴	۱.۱۱٪
۱۳۹۰	قسمت هجدهم	۲۴,۹۹۰,۰۶۲	۸۳	۰.۰۷٪
۱۳۹۰	قسمت نوزدهم	.	۰	۰.۰۰٪
۱۳۹۰	قسمت بیستم	۵۳,۰۹۸,۸۶۰	۷۹	۰.۱۶٪
۱۳۹۰	قسمت بیست و یکم	۷۳,۱۳۶,۵۷۷	۶	۰.۲۲٪
۱۳۹۰	جمع	۳۳,۸۰۵,۲۳۹,۷۴۱	۳۲۶۷	۱۰۰.۰۰٪

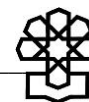

ادامه جدول ۲. ارزش صادرات بر حسب قسمت‌های بیست‌ویک‌گانه نظام HS

سال	شماره قسمت	ارزش صادرات (دلار)	تعداد	سهم از کل
۱۳۹۱	قسمت اول	۸۶۳,۷۶۶,۳۲۵	۱۰۲	۲.۷۱٪
۱۳۹۱	قسمت دوم	۳,۸۵۰,۸۹۹,۳۱۲	۲۱۴	۱۲.۰۸٪
۱۳۹۱	قسمت سوم	۷۲,۱۰۵,۰۰۹	۲۱	۰.۲۳٪
۱۳۹۱	قسمت چهارم	۱,۳۶۶,۶۴۰,۳۷۹	۱۲۵	۴.۲۹٪
۱۳۹۱	قسمت پنجم	۷,۶۰۶,۲۳۰,۲۰۷	۱۳۰	۲۳.۸۷٪
۱۳۹۱	قسمت ششم	۶,۳۵۹,۷۸۶,۶۲۳	۴۱۴	۱۹.۹۶٪
۱۳۹۱	قسمت هفتم	۳,۷۱۹,۴۸۹,۲۵۵	۲۵۶	۱۱.۶۷٪
۱۳۹۱	قسمت هشتم	۲۲۹,۰۱۴,۵۶۳	۳۸	۰.۷۲٪
۱۳۹۱	قسمت نهم	۱۸,۲۱۶,۳۸۶	۶۷	۰.۰۶٪
۱۳۹۱	قسمت دهم	۴۸,۵۶۷,۰۱۱	۸۳	۰.۱۵٪
۱۳۹۱	قسمت یازدهم	۱,۱۸۳,۱۳۴,۵۳۳	۳۵۴	۳.۷۱٪
۱۳۹۱	قسمت دوازدهم	۱۳۲,۴۶۴,۳۸۰	۴۰	۰.۴۲٪
۱۳۹۱	قسمت سیزدهم	۹۴۰,۶۱۹,۹۱۲	۱۸۶	۲.۹۵٪
۱۳۹۱	قسمت چهاردهم	۶۲۳,۷۸۰,۵۷۴	۱۲	۱.۹۶٪
۱۳۹۱	قسمت پانزدهم	۳,۰۶۴,۳۸۲,۵۱۲	۴۲۰	۹.۶۲٪
۱۳۹۱	قسمت شانزدهم	۹۱۹,۸۰۰,۰۹۹	۶۵۴	۲.۸۹٪
۱۳۹۱	قسمت هفدهم	۷۹۰,۴۷۳,۹۴۶	۱۰۵	۲.۴۸٪
۱۳۹۱	قسمت هجدهم	۱۳,۷۹۴,۳۳۷	۹۷	۰.۰۴٪
۱۳۹۱	قسمت نوزدهم	.	.	۰.۰۰٪
۱۳۹۱	قسمت بیستم	۶۱,۴۵۱,۸۰۱	۹۰	۰.۱۹٪
۱۳۹۱	قسمت بیست‌ویکم	۲,۲۶۲,۴۹۵	۹	۰.۰۱٪
۱۳۹۱	جمع	۳۱,۸۶۶,۸۷۹,۶۵۹	۳۴۱۷	۱۰۰.۰۰٪

ادامه جدول ۲. ارزش صادرات بر حسب قسمت‌های بیست و یک گانه نظام HS

سال	شماره قسمت	ارزش صادرات (دلار)	تعداد	سهم از کل
۱۳۹۲	قسمت اول	۹۵۷,۶۵۱,۰۸۷	۱۰۲	۳.۰۴٪
۱۳۹۲	قسمت دوم	۲,۹۷۴,۷۴۶,۱۲۱	۲۲۱	۹.۴۶٪
۱۳۹۲	قسمت سوم	۳۸,۹۹۱,۲۵۷	۲۱	۰.۱۲٪
۱۳۹۲	قسمت چهارم	۱,۳۱۸,۶۵۶,۰۶۶	۱۲۸	۴.۱۹٪
۱۳۹۲	قسمت پنجم	۸,۵۵۱,۵۹۶,۲۴۲	۱۳۴	۲۷.۱۸٪
۱۳۹۲	قسمت ششم	۵,۹۴۸,۲۸۱,۰۰۴	۴۳۲	۱۸.۹۱٪
۱۳۹۲	قسمت هفتم	۴,۳۸۶,۶۹۱,۵۹۶	۲۵۴	۱۳.۹۴٪
۱۳۹۲	قسمت هشتم	۱۶۳,۷۴۹,۵۳۵	۳۰	۰.۵۲٪
۱۳۹۲	قسمت نهم	۲۷,۸۴۴,۰۵۶	۶۷	۰.۰۹٪
۱۳۹۲	قسمت دهم	۳۰,۹۹۴,۱۶۹	۸۴	۰.۱۰٪
۱۳۹۲	قسمت یازدهم	۱,۰۰۲,۹۵۵,۸۵۵	۴۱۰	۳.۱۹٪
۱۳۹۲	قسمت دوازدهم	۱۲۰,۴۰۳,۹۲۴	۳۷	۰.۳۸٪
۱۳۹۲	قسمت سیزدهم	۱,۰۲۶,۱۳۱,۰۸۷	۲۰۰	۳.۲۶٪
۱۳۹۲	قسمت چهاردهم	۵۷,۲۷۰,۱۴۹	۷	۰.۱۸٪
۱۳۹۲	قسمت پانزدهم	۳,۴۲۶,۶۸۷,۲۸۴	۳۹۵	۱۰.۸۹٪
۱۳۹۲	قسمت شانزدهم	۸۶۸,۱۸۳,۱۹۷	۶۷۷	۲.۷۶٪
۱۳۹۲	قسمت هفدهم	۴۴۹,۷۴۴,۴۲۲	۱۰۹	۱.۴۳٪
۱۳۹۲	قسمت هجدهم	۲۰,۷۴۸,۸۹۵	۹۱	۰.۰۷٪
۱۳۹۲	قسمت نوزدهم	.	.	۰.۰۰٪
۱۳۹۲	قسمت بیستم	۸۰,۷۷۱,۴۴۵	۹۳	۰.۲۶٪
۱۳۹۲	قسمت بیست و یکم	۷,۲۷۷,۵۷۵	۸	۰.۰۲٪
۱۳۹۲	جمع	۳۱,۴۵۹,۳۷۴,۹۶۷	۳۵۰۰	۱۰۰.۰۰٪

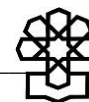

ادامه جدول ۲. ارزش صادرات بر حسب قسمت‌های بیست‌ویک‌گانه نظام HS

سال	شماره قسمت	ارزش صادرات (دلار)	تعداد	سهم از کل
۱۳۹۳	قسمت اول	۱,۳۲۳,۶۴۲,۰۰۳	۱۲۸	۳.۶۲٪
۱۳۹۳	قسمت دوم	۴,۰۷۱,۷۴۷,۸۰۳	۲۵۱	۱۱.۱۴٪
۱۳۹۳	قسمت سوم	۵۳,۷۵۷,۲۳۲	۳۲	۰.۱۵٪
۱۳۹۳	قسمت چهارم	۱,۴۱۲,۷۴۲,۳۷۶	۱۵۳	۳.۸۷٪
۱۳۹۳	قسمت پنجم	۹,۹۷۱,۵۳۵,۶۶۳	۱۳۰	۲۷.۲۹٪
۱۳۹۳	قسمت ششم	۶,۸۵۴,۶۱۲,۵۵۴	۴۵۰	۱۸.۷۶٪
۱۳۹۳	قسمت هفتم	۵,۱۶۲,۰۵۱,۹۸۵	۲۶۳	۱۴.۱۳٪
۱۳۹۳	قسمت هشتم	۱۷۱,۰۴۵,۶۹۹	۳۶	۰.۴۷٪
۱۳۹۳	قسمت نهم	۳۱,۸۰۳,۹۳۳	۷۱	۰.۰۹٪
۱۳۹۳	قسمت دهم	۴۹,۴۷۰,۴۰۸	۹۳	۰.۱۴٪
۱۳۹۳	قسمت یازدهم	۱,۰۸۴,۹۴۰,۷۳۱	۴۲۱	۲.۹۷٪
۱۳۹۳	قسمت دوازدهم	۱۱۷,۱۳۳,۶۵۳	۳۱	۰.۳۲٪
۱۳۹۳	قسمت سیزدهم	۱,۰۱۱,۰۴۱,۰۵۶	۱۹۲	۲.۷۷٪
۱۳۹۳	قسمت چهاردهم	۲۷,۸۷۰,۳۸۱	۱۲	۰.۰۸٪
۱۳۹۳	قسمت پانزدهم	۳,۸۲۸,۶۹۶,۵۱۱	۴۱۸	۱۰.۴۸٪
۱۳۹۳	قسمت شانزدهم	۸۵۲,۲۱۰,۳۴۹	۶۷۰	۲.۳۳٪
۱۳۹۳	قسمت هفدهم	۳۷۵,۲۶۴,۹۳۰	۱۱۲	۱.۰۳٪
۱۳۹۳	قسمت هجدهم	۴۴,۴۶۴,۴۰۸	۹۳	۰.۱۲٪
۱۳۹۳	قسمت نوزدهم	.	۰	۰.۰۰٪
۱۳۹۳	قسمت بیستم	۵۰,۲۰۶,۴۴۰	۸۷	۰.۱۴٪
۱۳۹۳	قسمت بیست‌ویکم	۴۴,۴۳۰,۳۹۷	۹	۰.۱۲٪
۱۳۹۳	جمع	۳۶,۵۳۸,۶۶۸,۵۱۲	۳۶۵۲	۱۰۰.۰۰٪

ادامه جدول ۲. ارزش صادرات بر حسب قسمت‌های بیست و یک گانه نظام HS

سال	شماره قسمت	ارزش صادرات (دلار)	تعداد	سهم از کل
۱۳۹۴	قسمت اول	۱,۲۹۵,۴۲۹,۰۸۱	۱۴۴	۳.۹۹٪
۱۳۹۴	قسمت دوم	۳,۲۷۲,۱۰۹,۳۸۱	۲۶۵	۱۰.۰۸٪
۱۳۹۴	قسمت سوم	۶۶,۳۳۴,۱۸۷	۳۵	۰.۲۰٪
۱۳۹۴	قسمت چهارم	۱,۳۷۱,۴۵۲,۰۳۱	۱۵۶	۴.۲۲٪
۱۳۹۴	قسمت پنجم	۸,۸۲۰,۴۱۵,۰۶۹	۱۳۲	۲۷.۱۶٪
۱۳۹۴	قسمت ششم	۶,۰۰۹,۱۸۳,۶۶۸	۴۵۶	۱۸.۵۱٪
۱۳۹۴	قسمت هفتم	۴,۸۵۳,۹۳۲,۹۲۲	۲۶۶	۱۴.۹۵٪
۱۳۹۴	قسمت هشتم	۱۰۶,۹۶۶,۳۷۴	۳۶	۰.۳۳٪
۱۳۹۴	قسمت نهم	۲۴,۲۳۵,۹۳۲	۷۰	۰.۰۷٪
۱۳۹۴	قسمت دهم	۵۱,۹۲۳,۸۷۰	۹۵	۰.۱۶٪
۱۳۹۴	قسمت یازدهم	۹۶۳۳۶۶۳۰۲.۱	۳۶۰	۲.۹۷٪
۱۳۹۴	قسمت دوازدهم	۱۰۰۶۷۶۹۰۱.۲	۳۲	۰.۳۱٪
۱۳۹۴	قسمت سیزدهم	۸۷۲۱۴۴۴۶۶.۴	۱۸۱	۲.۶۹٪
۱۳۹۴	قسمت چهاردهم	۲۷۶۸۵۰۳.۶۱	۱۳	۰.۰۱٪
۱۳۹۴	قسمت پانزدهم	۳۵۰۲۶۸۱۷۷۶	۴۰۰	۱۰.۷۹٪
۱۳۹۴	قسمت شانزدهم	۷۶۸۸۴۲۱۱۲.۸	۶۳۷	۲.۳۷٪
۱۳۹۴	قسمت هفدهم	۲۱۱۹۰۸۸۲۳.۱	۱۱۴	۰.۶۵٪
۱۳۹۴	قسمت هجدهم	۴۱۶۴۵۳۷۶.۵۴	۹۵	۰.۱۳٪
۱۳۹۴	قسمت نوزدهم	.	۰	۰.۰۰٪
۱۳۹۴	قسمت بیستم	۴۵۱۲۴۰۳۳.۸	۸۷	۰.۱۴٪
۱۳۹۴	قسمت بیست و یکم	۹۲۱۳۹۲۰۷.۶۸	۷	۰.۲۸٪
۱۳۹۴	جمع	۳۲,۴۷۳,۲۸۰,۰۱۸	۳,۵۸۱	۱۰۰.۰۰٪

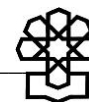

ادامه جدول ۲. ارزش صادرات برحسب قسمت‌های بیست‌ویک‌گانه نظام HS

سال	شماره قسمت	ارزش صادرات (دلار)	تعداد	سهم از کل
۱۳۹۵	قسمت اول	۱,۴۴۸,۶۰۹,۳۶۱	۱۴۳	۳.۳۰٪
۱۳۹۵	قسمت دوم	۳,۳۲۷,۵۱۸,۲۲۹	۲۶۳	۷.۵۷٪
۱۳۹۵	قسمت سوم	۷۸,۴۵۳,۶۱۶	۳۵	۰.۱۸٪
۱۳۹۵	قسمت چهارم	۱,۴۵۰,۰۰۱,۹۲۱	۱۵۵	۳.۳۰٪
۱۳۹۵	قسمت پنجم	۱۸,۹۱۶,۶۹۷,۵۳۴	۱۲۱	۴۳.۰۴٪
۱۳۹۵	قسمت ششم	۶,۰۱۹,۴۹۸,۸۴۰	۴۹۴	۱۳.۷۰٪
۱۳۹۵	قسمت هفتم	۵,۰۴۴,۸۲۶,۰۷۳	۲۶۲	۱۱.۴۸٪
۱۳۹۵	قسمت هشتم	۹۱,۶۱۴,۷۲۴	۳۶	۰.۲۱٪
۱۳۹۵	قسمت نهم	۴۳,۲۷۱,۷۹۳	۶۶	۰.۱۰٪
۱۳۹۵	قسمت دهم	۵۹,۶۴۲,۵۲۵	۱۱۵	۰.۱۴٪
۱۳۹۵	قسمت یازدهم	۱,۰۲۹,۲۴۴,۷۴۵	۳۷۷	۲.۳۴٪
۱۳۹۵	قسمت دوازدهم	۱۰۲,۰۲۰,۲۶۳	۳۳	۰.۲۳٪
۱۳۹۵	قسمت سیزدهم	۹۴۱,۱۰۱,۲۸۴	۱۷۱	۲.۱۴٪
۱۳۹۵	قسمت چهاردهم	۴۶,۶۱۷,۹۰۱	۹	۰.۱۱٪
۱۳۹۵	قسمت پانزدهم	۴,۱۸۴,۳۱۳,۹۲۸	۴۲۱	۹.۵۲٪
۱۳۹۵	قسمت شانزدهم	۸۱۲,۲۵۳,۳۹۹	۶۸۷	۱.۸۵٪
۱۳۹۵	قسمت هفدهم	۱۷۰,۱۶۷,۳۹۲	۱۰۴	۰.۳۹٪
۱۳۹۵	قسمت هجدهم	۸۴,۱۶۶,۷۱۲	۱۱۶	۰.۱۹٪
۱۳۹۵	قسمت نوزدهم	.	.	۰.۰۰٪
۱۳۹۵	قسمت بیستم	۸۵,۰۵۷,۷۴۹	۱۰۰	۰.۱۹٪
۱۳۹۵	قسمت بیست‌ویکم	۱۳,۳۰۱,۹۶۴	۱۰	۰.۰۳٪
۱۳۹۵	جمع	۴۳,۹۴۸,۳۷۸,۹۵۳	۳,۷۱۸	۱۰۰.۰۰٪

ادامه جدول ۲. ارزش صادرات بر حسب قسمت‌های بیست و یک گانه نظام HS

سال	شماره قسمت	ارزش صادرات (دلار)	تعداد	سهم از کل
۱۳۹۶	قسمت اول	۱,۲۷۴,۵۲۰,۴۰۷	۱۴۴	۲.۷۲٪
۱۳۹۶	قسمت دوم	۳,۵۴۸,۲۱۴,۰۵۴	۲۷۳	۷.۵۷٪
۱۳۹۶	قسمت سوم	۷۷۳۰۱۲۲۷	۳۸	۰.۱۷٪
۱۳۹۶	قسمت چهارم	۱,۵۸۱,۵۰۰,۴۱۴	۱۵۱	۳.۳۸٪
۱۳۹۶	قسمت پنجم	۱۸,۸۰۲,۹۱۴,۷۴۳	۱۵۲	۴۰.۱۴٪
۱۳۹۶	قسمت ششم	۶,۰۵۷,۷۱۷,۶۷۸	۵۲۴	۱۲.۹۳٪
۱۳۹۶	قسمت هفتم	۶,۱۹۲,۴۵۷,۲۵۶	۲۶۹	۱۳.۲۲٪
۱۳۹۶	قسمت هشتم	۱۰۳,۹۲۳,۰۸۰	۳۸	۰.۲۲٪
۱۳۹۶	قسمت نهم	۵۱,۲۶۱,۸۶۰	۷۴	۰.۱۱٪
۱۳۹۶	قسمت دهم	۱۲۲,۶۶۹,۵۸۰	۹۹	۰.۲۶٪
۱۳۹۶	قسمت یازدهم	۱,۲۸۲,۵۵۳,۴۴۸	۳۹۴	۲.۷۴٪
۱۳۹۶	قسمت دوازدهم	۹۳,۷۶۶,۲۳۴	۴۰	۰.۲۰٪
۱۳۹۶	قسمت سیزدهم	۱,۰۴۹,۴۷۷,۳۲۲	۱۸۷	۲.۲۴٪
۱۳۹۶	قسمت چهاردهم	۸۳,۸۳۸,۳۴۹	۱۶	۰.۱۸٪
۱۳۹۶	قسمت پانزدهم	۵,۱۹۶,۹۹۸,۵۱۹	۴۲۱	۱۱.۰۹٪
۱۳۹۶	قسمت شانزدهم	۹۴۰,۲۸۴,۷۰۳	۷۱۳	۲.۰۱٪
۱۳۹۶	قسمت هفدهم	۱۴۷,۲۹۴,۴۰۸	۱۱۰	۰.۳۱٪
۱۳۹۶	قسمت هجدهم	۱۳۷,۱۵۵,۹۴۳	۱۳۲	۰.۲۹٪
۱۳۹۶	قسمت نوزدهم	.	۰	۰.۰۰٪
۱۳۹۶	قسمت بیستم	۶۸,۷۲۰,۵۷۵	۱۱۲	۰.۱۵٪
۱۳۹۶	قسمت بیست و یکم	۳۱,۱۷۸,۸۷۵	۹	۰.۰۷٪
۱۳۹۶	جمع	۴۶,۸۴۳,۷۴۸,۶۷۵	۳,۸۹۶	۱۰۰.۰۰٪

۱. ابونوری، اسمعیل و همکاران (۱۳۸۹)، " تجزیه شاخص نابرابری تایل برحسب استان‌های ایران"، پژوهشنامه اقتصادی، سال دهم، شماره اول.
۲. پیمان، سیدحسین و نوید معرفزاده (۱۳۹۵)، " بررسی روند رشد واردات و صادرات غیرنفتی طی برنامه‌های سوم تا پنجم توسعه اقتصادی"، مجله آمار، شماره ۲۲.
۳. سازمان توسعه تجارت ایران، مجموعه گزارش‌های تحلیلی و شناسنامه‌ای محصولات.
۴. عباسچیان، ابوالفضل (۱۳۹۳)، " بررسی تنوع صادراتی در استان زنجان سال‌های ۱۳۹۲-۱۳۸۴"، اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان زنجان.
۵. عسلی، مهدی و محیا مشیدی (۱۳۹۵)، " توسعه اقتصادی چین، سیاست‌ها و راهبرد انرژی آن"، مؤسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی.
۶. فضلی، صفر و الهام صادقیان (۱۳۹۴)، " نقش عوامل اقتصاد کلان بر صادرات غیرنفتی ایران به ترکیه"، فصلنامه تحقیقات توسعه اقتصادی، شماره ۱۷.
۷. گسیلی، عزیز (۱۳۸۸)، " راهنمای بسته‌بندی بسته دفتر امور بنگاه‌ها، گروه ترویج بسته‌بندی، سازمان توسعه تجارت ایران، شرکت چاپ و نشر بازرگانی
۸. گمرک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزارش‌های سالیانه
۹. مالکی، امین (۱۳۹۰)، " بررسی تنوع‌پذیری در صادرات غیرنفتی ایران با معرفی یک شاخص جدید"، فصلنامه پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی، سال نوزدهم، شماره ۵۸.
۱۰. محنت‌پور، یوسف و حسین خاکپور (۱۳۸۴)، " ارزیابی میزان صادرات غیرنفتی و اثر آن بر رشد اقتصادی در ایران: یک تحلیل تجربی"، مجله اقتصادی، شماره ۵۱ و ۵۲.
۱۱. نعمت‌اللهی، سمیه و علیرضا گرشاسبی (۱۳۹۳)، " بررسی تغییرات تنوع‌پذیری صادرات غیرنفتی در شرایط تحریم‌های بین‌المللی با تأکید بر دوره زمانی ۱۳۹۱-۱۳۸۳"، فصلنامه علمی پژوهشی پژوهش‌های رشد و توسعه اقتصادی، سال چهارم، شماره چهاردهم.
۱۲. وزارت صمت (۱۳۹۷)، گزارش تحلیلی عملکرد صادرات محصولات کشاورزی و صنایع تبدیلی ۱۲ ماهه سال ۱۳۹۶، معاونت توسعه صادرات کالا و خدمات، دفتر هماهنگی صادرات محصولات کشاورزی و صنایع تبدیلی.
۱۳. یآوری، کاظم و همکاران (۱۳۸۹)، " متنوع‌سازی صادرات و بهره‌وری در صنایع کشور"، فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی، سال دهم، شماره سوم.

14. Bagci, K(2016), "Measuring within Diversification", The International Trade Journal, <http://www.tandfonline.com/loi/uitj20>
15. Balavac, M. (2012), " Determinants of export diversification at the export margins: Reference to transition economies, Business School, Staffordshire University, UK
16. Bebczuk,R.N. and Daniel Berretoni,(2006), Explaining Export Diversification: An Emprical Analysis, Departments of Economics, University Nacional de la Plata, Argentina
17. Cadot, O. et al.(2011)," Export Diversi_cation:What's behind the Hump?, HAL archives ouvertes, <https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-00556999>
18. Conceição, P. and Pedro Ferreira, (2000), " The Young Person's Guide to the Theil Index: Suggesting Intuitive Interpretations and Exploring

Analytical Applications", Internet and Telecoms Convergence Consortium, MIT, Cambridge.

19. Dobson, S., G.S. Maddala and Ellen Miller (1995), Micro economics, New York: McGraw-Hill Book Co.
20. FCCC,(2016), "The concept of Economic Diversification in the Context of response Technical Paper by the Secretariat", Framework Convention on Climate Change, United Nations.
21. Imbs, J and Romain Wacziarg (2003), "Stages of Diversification" The American Economic Review, Vol.93 No. 1.
22. Lotfi B. and Mohamed Karim(2017), Export Diversification and Economic Growth in Morocco: An Econometric Analysis, RedFame, Applied Economics and Finance, Vol. 6.

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۷۰۳۹

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: آسیب‌شناسی صادرات غیرنفتی در ایران ۱. بررسی روند صادرات غیرنفتی

نام دفتر: مطالعات اقتصادی (گروه مطالعات بازرگانی)

تهیه و تدوین کنندگان: اکبر احمدی، مریم مه آبادی

همکار: سامان پناهی

ناظران علمی: محمدقلی یوسفی، صمد عزیزنژاد

ویراستار تخصصی: موسی شهبازی غیائی

واژه‌های کلیدی:

۱. صادرات
۲. واردات
۳. بازرگانی
۴. غیرنفتی

تاریخ انتشار: ۱۳۹۹/۲/۲۳